

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Första kammaren.

Nr 20.

Tisdagen den 17 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollen för den 11 och den 16 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skiffer-oljeverk;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till uppförande av brandtorn m. m.;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande av vissa motorbrandsprutor för industriens behov; samt

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av vissa anslag till det civila luftskyddet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första särskilda utskottets utlåtanden nr 11 och 12.

Vid föredragning av första särskilda utskottets memorial nr 13, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitate biträden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra särskilda utskottets utlåtanden och memorial nr 60—78.

Vid föredragning av andra särskilda utskottets memorial nr 79, angående ersättning till viss av andra särskilda utskottet anlitaad personal, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.07 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 18 december.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

*Ang. efter-
givande av
krigs-
konjunktur-
skatt m. m.*

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 84 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att beträffande krigskonjunkturskatt eller till syfte likartad skatt, som vore hänförlig till av nu rådande krigskonjunktur föranledda förhållanden,

dels, där bedrivande av viss verksamhet framstode såsom ur det allmännas synpunkt särskilt betydelsefullt, för visst företag medgiva eftergift genom att fastställa särskild grund för utgörande av eller stadga befrielse från dylik skatt beträffande inkomster, som härflöte från nämnda verksamhet;

dels, där främjande av viss tillverkning framstode såsom särskilt betydelsefullt med hänsyn till folkförsörjningen eller rikets försvarsberedskap, efter den centrala krigskonjunkturskattenämndens hörande, förordna, att beträffande företag för dylik tillverkning tillsvidare eller för visst eller vissa beskattningsår inkomstökning, i den mån densamma med sannolika skäl visades hava uppkommit genom ny eller ökad sådan tillverkning, helt eller delvis ej skulle upptagas till beskattning, dock att sådant undantag ej finge avse merinkomst som finge antagas hava uppkommit genom höjning av försäljningsprisen utöver vad som erfordrats för att täcka ökade omkostnader.

Reservation hade avgivits av herr *Lundell*, som på återropade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 84.

Herr *Mannerskantz*: Herr talman! Till detta utskottsutlåtande är fogad en reservation av herr *Lundell* med yrkande om avslag på den kungl. propositionen. Jag har i denna reservation funnit så pass många välgående synpunkter, att jag har ansett att yrkande om bifall till densamma borde ställas även i denna kammare. Jag skall inte bli långgrandig, utan blott uppehålla mig vid de huvudsynpunkter som ha anförts i reservationen.

Först och främst ha vi då den konstitutionella betänkligheten mot att Kungl. Maj:t så att säga skall gradera invånarna i detta land och på egen hand bestämma vilka som skola betala skatt och vilka som icke skola betala. Detta torde stå i strid mot den vanliga formen för beskattningsmaktens utövande, som är en riksdagens sak. Det är den rent teoretiska sidan av problemet, men det finns också en hel del reella synpunkter som anföras i reservationen. Det kommer att bli mycket svårt för Kungl. Maj:t att ta ställning till de ansökningar som inkomma, bifalla några och avslå andra. Det kommer att bli många gränsfall, där det blir svårt att sätta sig till domare och avgöra, huruvida den produktion det är fråga om är behövlig eller icke för folkförsörjningen eller ur andra synpunkter önskvärd. Den tekniska svårigheten, för att inte säga omöjligheten, är alltför stor, för att det skall kunna bli rättvisa i bedöm-

Ang. eftergivande av krigskonjunkturskatt m. m. (Forts.)

ningen. Vidare framhålles att inga normer äro givna för bedömandet av om ett för högt pris tagits för produkten eller icke. Det är inte angivet, om man exempelvis har rättighet att räkna ränta på eget, i företaget nedlagt kapital, eller hur stora avskrivningar som få göras på nya fasta anläggningar o. s. v. Detta är endast ett par exempel på faktorer som äro avgörande för bedömningen, huruvida ett pris är för högt tilltaget eller icke.

Det är nog ganska säkert att man genom ett beslut som detta inför ett stort mått av rättslöshet och godtycke. Å andra sidan instämmer jag med reservanten därutinnan, att ett underlåtande att antaga någon ny krigskonjunkturskatteförordning för 1940 och följande års inkomster endast skulle vara till nytta för motarbetande av arbetslösheten och för åstadkommande av ökad tillgång på konsumtionsvaror inom landet. Och vidare tycker jag det är riktigt som säges mot slutet: »Deklarationer på detta område kunna icke göra anspråk på tilltro; gärningar tala bättre än ord.»

Med åberopande av de i herr Lundells reservation anförda synpunkterna ber jag, herr talman, att få yrka avslag på den kungl. propositionen.

Herr Bårg, Johan: Jag skall bli lika kortfattad som herr Mannerskantz.

Om man läser reservationen, finner man att den egentligen är riktad mot krigskonjunkturskatten i dess helhet och inte så mycket mot de föreslagna jämkningarna. Frågan om krigskonjunkturskattens vara eller icke vara föreligger ju inte nu, och under sådana förhållanden tjänar det inte mycket till att fördjupa sig i detta spörsmål. Jag undrar emellertid, om reservanten och den siste ärade talaren ha den uppfattningen att man även med bibehållandet av krigskonjunkturskatten skall avstå från att göra några som helst medgivanden i den riktning som utskottet avser. Detta synes mig gå stick i stäv mot den uppfattning i övrigt som från det hållet har ådagalagts.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Mannerskantz: Jag anser, att om det skall vara några undantag, skola dessa vara på förhand angivna och lätt definierbara, så att det inte blir en omdömessak för Kungl. Maj:t. Jag har ingenting emot att i en eventuell ny lagstiftning om krigskonjunkturskatt undantag göras, men de böra i så fall vara så klara, att riksdagen kan ta bestämd ställning, och att det aldrig skall kunna missförstås vad riksdagen menat.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 5 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt även som en i ämnet väckt motion.

*Ang. skatten
å gengas-
drivna motor-
fordon.*

I en den 29 november 1940 dagtecknad, till första särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 80, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 5 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt.

Det föreliggande förslaget innebar bland annat, att de gengasdrivna fordons i 5 § sista stycket förordningen om automobilskatt angivna särställning

Ang. skatten å gengasdrivna motorfordon. (Forts.)

med avseende å fordonsbeskattningen skulle upphöra samt att i konsekvens härmed även för släpvagnar, som inrättats för och huvudsakligen uppbure gengasaggregat, nu gällande, i samma stycke upptagna bestämmelser om skattelindring skulle upphävas.

Den föreslagna förordningen skulle träda i kraft den 1 januari 1941.

Till utskottets behandling hade jämväl hänvisats en i anledning av propositionen väckt motion, nr 51 i andra kammaren, av herr *Jonsson* i Skedsbygd m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 80 besluta, att full automobilskatt skulle utgå endast å själva fordonet och att det såsom drivmedel använda aggregatet, antingen detsamma vore monterat å fordonet eller å särskild släpvagn, skulle helt befrias från skatt.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 80 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med avslag å motionen II: 51 av herr *Jonsson* i Skedsbygd m. fl., måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 5 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt med den ändring, att bestämmelsen om ikraftträdandet i nämnda förslag erhöles följande lydelse:

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1941, dock att för automobil, som är inrättad för och drives med generatorgas, framställd av inhemskt bränsle, och för släpvagn, som är inrättad för och huvudsakligen användes till uppbärande av generator för framställning av sådan gas, som ovan sägs, skatt skall för tiden till och med den 30 juni 1941 utgå med hälften av de i 5 § stadgade skattesatserna.

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Den ifrågavarande propositionen, i vad den avser höjning av skatten å gengasdrivna fordon, inger mig de starkaste betänkligheter, ty jag anser densamma icke förenlig med billighetens krav. För att locka fram biltrafik med inhemskt bränsle medgävo statsmakterna lättnad i beskattningen å gengasfordon, men nu när bilismen försatts i ett tvångsläge, så att gengasdrift är nödvändig, om en samhällsnyttig trafik överhuvud skall kunna hållas i gång, är man genast färdig att taga bort denna lättnad. Det är ej att undra på, om sådant inom bilvärlden väcker ett, som jag tycker, berättigat missnöje. Jag tänker nu närmast på alla de yrkes- och trafikchaufförer som för sitt uppehälle äro beroende av sin bil. Först ha de nödgats att för dyra pengar köpa sitt aggregat — att de fått betala för dyrt, ha vi nu också belägg på i statsrevisionens berättelse, och det statliga gengasbolaget kan ej fränkännas all skuld för detta. Därtill komma också alla besvärligheter vid den dagliga driften av alla mer eller mindre lyckade aggregat. Och nu vill man också borttaga den fördel som erhållits i form av lindrigare fordonskatt. Jag tycker faktiskt att detta ej är riktigt mot en kår som under stora motigheter lojalt söker uppfylla sin plikt mot allmänheten. Och nu är det t. o. m. fråga om att uttaga en *högre* fordonsskatt, eftersom även gengasaggregatens skola beskattas. Enligt propositionen har man icke lyckats finna någon tillfredsställande beräkningsgrund för denna skatt, och man tröstar sig med att gengasbilisten i varje fall icke behöver betala skatt på sitt bränsle. Men nog ginge det med litet god vilja att få en beräkningsgrund för gengasaggregatens vikt — man behövde ju endast avdraga viss procent å bilens totalvikt, och om det skulle skilja några tiotal kilo i vikt åt ena eller andra hållet så borde detta ej spela någon större roll. Och med nuvarande höga priser på gengasved

Ang. skatten å gengasdrivna motorfordon. (Forts.)

och gengaskol kan det väl bli fråga, om icke gengasbränslet utan skatt blir lika dyrt som bensin med skatt, helst för t. ex. droskchaufförer som måste ha sin motor i gång även då den icke köres.

Herr talman, jag vet väl att staten behöver pengar, men jag tycker inte det är riktigt att dessa pengar skola tagas ut av gengasbilisterna. Jag förmenar att denna beskattning nu är obillig och att man åtminstone bör vänta med densamma, till dess att läget på gengasmarknaden klarnat.

Jag yrkar därför, med bifall i övrigt till utskottets förslag, att 5 § i automobilskatteförordningen får kvarstå i oförändrad lydelse.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! Jag kan mycket väl förstå den olust man känner inför denna skatteökning, lika väl som inför andra skatteökningar. Jag undrar bara vilken skatteform man kan hitta, där inte en sådan olustkänsla skulle uppstå. När vi talade om omsättningsskatten för några dagar sedan, gavs det mycket starka uttryck för denna olust, och jag nödgades då liksom nu säga att den var berättigad. Jag föreställer mig att det också kommer att höjas åtskilliga klagorop, när förslag om skärpning av den direkta skatten framlägges, vilket jag befarar inte kan undgås. Men på något sätt måste ju statsverket skaffa pengar, därom äro vi alla överens. Höjningen av bilskatten är ett sätt.

Jag skulle förresten tro att denna skatt inte kommer att drabba så oerhört hårt som man förutsätter, även om den blir kännbar. En översikt visar att med de jämkningar vid övergången, som utskottet föreslagit, kommer pålagan icke att bli så överväldigande. Dessutom är det väl inte enbart av samhällssolidariska skäl som bilägarna ha inrättat sina fordon för gengasdrift, utan väl också med tanke på egen vinning. Då böra de också kunna finna sig i de pålagor, som andra människor få dragas med, då det gäller att dela med sig något av den egna vinningen i nödens tid.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nisser: Det är givet att när en trafikbilägare planerar att skaffa sig ett gengasaggregat, gör han mycket noggranna kalkyler för att se, om han har möjlighet att förränta och amortera denna kostnad. Han har då att räkna med dels relativt fasta kostnader, alltså ränta och amortering, bilskatt etc., dels mycket variabla kostnader, nämligen för bränslet. Det kan inträffa att den, som köper kol för 4 kronor 50 öre, ena gången får utmärkt bränsle och andra gången en mycket underlägsen vara med inte alls samma bränslevärde. Det är alltså stora fluktuationer på denna utgiftspost. Men nu skulle också de mera fasta posterna underkastas förändringar som han inte kunnat beräkna. Det blir därför säkerligen mycket svårt för bilägare, som tidigare ha skaffat sig aggregat, att få den uppgjorda kalkylen att stämma, och om riksdagen nu vidtar en förändring i förut gällande bestämmelser, kommer det givetvis att mottagas med största missnöje från denna kategori av bilägare.

Å andra sidan är det påtagligt att det på något sätt måste skaffas medel för vägnars underhåll, och därför är det ingenting att säga om skatten skulle höjas. Men jag anser att saken borde ha tagits upp på ett långt tidigare stadium, så att de, som spekulerade på att övergå till gengasdrift, hade haft situationen klar för sig, när de gjorde upp sina kalkyler. Det är säkert många, som ha beställt aggregat för leverans nästa år, som inte ha vetat om denna skatteskarpning, vilken enligt utskottet skulle inträda den 30 juni 1941. Det är givetvis svårt att finna någon annan tidpunkt att övergå till den skärpta beskattningen, men jag tycker att man kunde finna en utväg som befriade bilägaren från skatt för aggregat och släpvagnsaggregat. Man vet ganska noga

Ang. skatten å gengasdrivna motorfordon. (Forts.)

här mycket dessa väga, och deras vikt kunde ju dragas ifrån den beskattningsbara vikten på fordonet, då bilskatten räknas ut.

Jag ber därför, herr talman, att få föreslå den ändring i utskottets förslag, att ett avdrag motsvarande gengasaggregatets vikt göres vid beräkning av den skattepliktiga vikten samt att släpvagn, som uteslutande är inrättad till uppbärande av gasgenerator, skall vara skattefri. Man kommer då tillbaka till den gamla bilskatten utan någon extra pålaga för aggregat eller släpvagn.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Ekströmer*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i förordningsförslaget, att 5 § och hänvisningarna till denna paragraf utelämnades; samt 3:o), av herr *Nisser*, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring i förordningsförslaget, att ett avdrag motsvarande gengasaggregatets vikt skulle göras vid beräkning av den skattepliktiga vikten samt att släpvagn, som uteslutande vore inrättad till uppbärande av gasgenerator, skulle vara skattefri.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m.;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till torvberedning å vissa staten tillhöriga mossar;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om reglering av vissa arvoden m. m.;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal rörande leverans av flygmateriel till staten;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anläggningar för utnyttjande av vissa staten tillhöriga malmfyndigheter m. m.; samt

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid försvarsväsendet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Anslag till
förlagskapital
för Svenska
gengas-
aktiebolaget.*

Föredrogos ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ytterligare förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 71 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte såsom kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket till Förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 15,000,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Heiding*, *Mannerskantz*, *Bergman*, *Svensson* i Grönvik, *Gustafson* i Vimmerby och *Carlström* i Södergården, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte såsom kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket till Förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor.

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! För det första är den summa, som här upptages, inte så liten, och för det andra är detta ärende icke principiellt oviktigt. Orsaken till att Svenska gengasaktiebolaget bildades var från början att man ville driva upp den takt, varmed gengasaggregaten skulle tillverkas. Då var det egentligen inte meningen att bolaget skulle bidra till anskaffandet av bränsle. Det anslag, som vi nu behandla, avser rörelsekapital för gengasaktiebolaget för att bidra till försörjningen med träkol och gengasved. Det visade sig redan i början, då bolaget inriktade sig på att anskaffa gengasaggregat, att det icke hade någon större inverkan på gengasaggregatmarknaden. Man måste erkänna att på detta område har den enskilda företagsamheten utvecklat en strålande aktivitet. När det blev fullt klart att det var nödvändigt att övergå till gengasdrift, sattes många krafter i rörelse, och det blev fart på tillverkningen. Man måste säga att den nästan har överträffat förväntningarna. Man kan däremot inte säga att gengasaktiebolaget på detta område bidragit något nämnvärt att påskynda utvecklingen, och jag tror att lika många gengasaggregat hade kommit till stånd även om bolaget icke hade ingripit. Därmed vill jag inte alls ha sagt att inte gengasbolaget bedriver sin verksamhet på ett för ett statligt företag så klokt sätt som möjligt, men jag kan inte gå med på att det härvidlag har spelat någon nämnvärd roll. Det har också förvånat mig, att man i början behövde ett så stort rörelsekapital som 3.5 miljoner kronor, då ju faktiskt i de flesta fall köparna måste betala sina aggregat i förskott, alltså före leveransen. Detta är ju en omständighet, som påverkar behovet av rörelsekapital såtillvida, att det därigenom borde kunna tagas till mindre.

Nu är det emellertid inte så mycket detta det är fråga om, utan det gäller att uppta en mycket omfattande ny verksamhet för att förse landets gengasbilar med lämpligt bränsle. Här föreligger en utredning, gjord av gengasaktiebolaget och bränslekommissionen. De ha var på sitt sätt utrett denna fråga. De göra beräkningar, som gå ut på att till den 1 oktober nästa år bör anskaffas ungefär 3 miljoner kubikmeter gengasbränsle, varav 1.8 miljoner kol och 1.2 miljoner gengasved. Det beräknas att gengasbolaget skulle svara för anskaffandet av ungefär hälften av allt träkol och ungefär 40 % av all gengasved.

Den, som har varit ute en smula i landet, har inte kunnat undgå att märka, hur kolossalt initiativrika enskilda personer varit överallt, och hur kolgasugnarna och gengasvedtuggarna växa upp som svampar ur jorden, kan man säga. Jag är böjd för att antaga att bränslekommissionens och gengasbolagets beräkningar av hur mycket kol som kan komma fram i den enskilda marknaden äro alltför pessimistiska, om man blott får tillstånd att kola. Jag tror inte att felet ligger däri, att de överskattat behovet, ty detta kan ingen människa med bestämdhet yttra sig om, utan att de inte tillräckligt lagt märke till att behovet av träkol blir mer och mer fyllt. Jag är inte rädd för att till riksdagens protokoll fästa den spådomen, att det redan fram på vintern kommer att bli en viss mättnad på träkolmarknaden. Det tro ju förresten både gengasbolaget och bränslekommissionen, men de befara en viss brist på hösten 1941. Jag är emellertid övertygad om att under den långa tid, som återstår dit, kommer det att på enskild väg, och utan ingripandet av gengasbolaget i här föreslagen omfattning, bli sörjt för att det nödiga gengasbränslet blir framställt, om inga statliga hinder resas.

Jag skulle tro att gengasbolaget har en stor uppgift att fylla på det *organisatoriska* området. Det finns ingenting som hindrar, att bolaget ordnar så, att oljebolagen, som nu inte ha bensinförsäljningen att syssla med, bli distributörer av träkol och gengasved precis på samma sätt som man nu har tänkt sig, utan att de därför behöva köpa kolen och veden just från gengasbolaget.

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)

Det går väl att ordna deras uppköp så, att de komma i förbindelse med tillverkarna, utan att nödvändigtvis tillverkningen skall ske i det statliga bolagets regi.

Man talar på ett ställe om den stora förlust man kan riskera på det träkol som gengasbolaget antingen tillverkar eller uppköper, för den händelse att avspärrningen skulle upphöra och bensin åter komma in i landet. Även om jag inte tror så mycket på denna risk — ty bensinen kommer nog att länge bli ganska dyr, och de som ha skaffat gengasaggregat vilja nog gärna köra slut på dem, innan de kasta bort dem — så frågar man sig vad det finns för anledning för det statliga bolaget att ikläda sig denna risk, som tusentals enskilda faktiskt äro villiga att taga. Sedan skall man ha besvär att skaffa fram pengar för att täcka kostnaderna för den risk, som kanske kommer att uppstå. Det är bättre att slippa denna utgift och samtidigt slippa att ta ut mera i skatt, när det finns medborgare i landet som äro villiga att ta risken. Det är en genväg som jag inte tycker att man bör underlåta att begagna sig av.

Jag anser att det anslag, som här har begärts, icke i sin helhet är obefogat, ty det kan ju vara nyttigt att man gör något, särskilt för att Norrlands träkol må komma till användning nere i mellersta Sverige, och det är väl närmast detta, som gengasbolaget haft i åtanke. Men det finnes också en annan sak, som man kan göra. Det nu införda förbudet mot att kola kastved tillämpas enligt min mening icke på ett klokt sätt. Man ger icke tillräckligt många dispenser för kolning av rå kastved. Det tror jag att man borde göra i större utsträckning. Samtidigt som man uttrycker farhågor för att man icke skall få fram tillräckligt mycket träkol, hindrar man att veden användes till kolning. Att förbud införts mot att kola den torra kastveden, kan jag förstå. Det är riktigt. Men det vore icke så farligt att använda nyhuggen kastved till kolning, ty till nästa säsong hinner i alla fall en tillräcklig kvantitet ved framställas. Nu gör folk i stället så, att de hugga ned veden och göra den 1.10 m. lång mot annars 1 m., och så kola de den. Det där är ju icke någonting som ökar tillgången på torr kastved nästa säsong. I detta fall skulle man släppa loss litet och icke hindra kolning. Då behöver man icke investera så mycket pengar i gengasbolaget. Här vidtager man två åtgärder, som faktiskt motverka varandra.

Jag är dessutom rent principiellt emot att ett statligt bolag göres till självändamål, vilket det lätt kan komma att bli i här förevarande fall. Jag vill icke säga, att det har blivit det ännu, men det finns risk för att så kommer att ske, och det tycker jag är ofördelaktigt ur flera synpunkter, ty med den åskådning jag har, anser jag rent principiellt, att vad den enskilde kan göra lika bra eller i många fall bättre än staten, det skall staten icke lägga sig i. För det andra anser jag, att det är oriktigt att av skattebetalarna utkräva pengar till ändamål, som man mycket lätt och utan olägenhet kan slippa ifrån. Vidare är jag rädd för att gengasbolaget till slut skall slå under sig så mycken verksamhet, att det icke blir rum för den enskilda företagsamheten på detta område. Då kommer den att sina, och då uppstår ett fullkomligt naturligt behov av att det statliga bolaget finns kvar och kanske utvidgas. Då har man faktiskt på det viset själv skapat förutsättningar för dess bestånd. Jag anser att man här bör ge gengasbolaget en fingervisning om att bolaget, så snart möjlighet därtill finnes, bör avskaffa sig självt. När bolaget har gjort sin tjänst, bör man tacka det för gott arbete, ty det har det hittills gjort, åtminstone i stort sett, men man bör därför icke låta det fortleva.

Nu menar jag för min del, herr talman, att även det belopp av 10 miljoner kronor, som föreslås i reservationen, kan anses vara i högsta laget, och jag tror att ingen skada skulle vara skedd, om anslaget satts ännu lägre och bola-

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)

gets verksamhet hade lagts mera på det organisatoriska området. Men då nu reservanterna ha enats om att föreslå ett anslag av 10 miljoner och detta i alla fall innebär en besparing av 5 miljoner, jämfört med utskottets förslag, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Som kammaren behagade lägga märke till, började den föregående ärade talaren med att tala om något annat än vad saken här gäller. Han började med att tala om något, som i någon mån skulle kunna undergräva gengasbolagets auktoritet, inte därför att han kunde påvisa något som det hade gjort och som inte var lämpligt, men i fråga om tillverkningen av aggregat trodde han, att bolagets verksamhet inte hade nämnvärt påskyndat utvecklingen. Denna tro har mycket litet existensberättigande i detta sammanhang, om ens något alls, vilket den ärade talaren själv nödgades erkänna, innan han kom in på sakfrågan. Till yttermera visso måste talaren ändå medge, att bolaget även på ifrågavarande område hade, för att vara ett statligt företag, gjort en verkligt god insats.

Jag vill fästa uppmärksamheten på denna krystade inledning, därför att snirkelarna sedan i stort sett gingo i samma stil. Herrarna torde observera, att det är fem småländska lantbrukare, som här stå som reservanter i förening med professor Bergman. Det är ingen tillfällighet, att reservationen ser ut på det sättet. Det var nämligen hela tiden just de småländska jordbrukarna, som förde opposition mot Kungl. Maj:t, och de förde den, när det gällde den sakkunskap, som Kungl. Maj:t stödde sig på, d. v. s. gengasbolaget, ännu vördammare än herr Mannerskantz har fört opposition här i dag, och det vill ju, som de, vilka åhörde herr Mannerskantz' anförande, torde ha observerat, inte säga så litet.

Det är riktigt, som herr Mannerskantz sade, att det utvecklats en strålände aktivitet på det privata området, när det gällde gengasaggregatens tillkomst, och jag kan intyga, att det utvecklas samma strålände aktivitet i Småland, när det gäller framställning av träkol för dessa aggregat. Jag kan också med herr Mannerskantz intyga, att det är ingen brist på folk i Småland, som vilja ikläda sig risker. Han sade, att det fanns tusentals enskilda, som voro villiga att ikläda sig dessa risker. Jag tvivlar inte på det. Det är nämligen skillnad på risk och risk, och risker av den arten, att företagaren kan beräkna att få 6 å 7 kr. per hektoliter träkol, som i vanliga fall inte kostar mer än 2 kr. eller i undantagsfall 3 kr. per hektoliter — sådana risker tror jag att man kanske skulle kunna finna tiotusentals personer här i Sverige vara beredda att ta, och inte bara tusentals.

Det är några utgångspunkter, som riksdagen bör ha i beaktande, när det gäller att bedöma denna sak. Vad frågan om behovet av träkol beträffar, var herr Mannerskantz försiktig nog att säga, att detta behov inte skall diskuteras, ty detta behov förefinnes i lika hög grad som gengasbolaget omvitnat. Det är inte tu tal om den saken. Det var bara den strålände privata företagsamheten, som bolaget inte skulle ha tagit i tillräckligt beaktande. För några dagar sedan hölls här i staden en motormannakongress, som gav upp ett formligt nödrop över priset på drivmedel för deras motorer, när det gällde dessa träkol. Jag skulle tro, att om den sakkunskapen också hade fått göra sig hörd, skulle dessa reservanter, som vi ha att göra med i dag, känt sig mera betänksamma, när de kommo fram med sin reservation.

Reservanterna ha, såsom herr Mannerskantz också framställt det, knappast ord nog starka att berömma gengasbolaget, när det gäller bolagets uppträdande i den sak det här är fråga om. De äro angelägna om att de inte skola miss tänkas för att i det fallet vilja fälla något ofördelaktigt omdöme om gengasbo-

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)
 laget. Då, mina herrar, ha vi två sakkunniga att hålla oss till: dels detta gengasbolag, som även reservanternas i djup vördnad böja sig för, och dels dessa herrar med sin strålande företagsamhet, när det gäller utnyttjande av de småländska skogarna. Här står sakkunskap mot sakkunskap. Det kan ju helt naturligt vara ganska besvärligt för den, som inte är sakkunnig själv, att välja mellan dessa sakkunniga — om inte den ena hade med så djup respekt böjt sig för den andra.

Vad beräkningarna beträffar, är det ju på det sättet, att de av bolagen framlagda kalkylerna, som blivit godkända av Kungl. Maj:t, gå ut på att ett belopp av 15 miljoner kronor behövs för att man skall vara något så när på den säkra sidan, i fråga om framställning av träkol, och jag tror att kammaren gör mycket klokt i att anse dessa kalkyler vara av den arten, att de böra godtagas av riksdagen, varför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Bland de myndigheter, som syssla med dessa angelägenheter, har det framstått såsom en angelägen uppgift, att staten borde medverka för att anskaffa och distribuera detta bränsle, som behövs för att gengasdriften skall kunna hållas i gång under det närmaste året. Det angelägna i denna uppgift har ytterligare understrukits av departementschefen. Det har vidare ansetts lämpligt, att denna statens medverkan bör äga rum genom gengasbolaget, som har tillskapats just för att omhändera en uppgift sådan som den nämnda.

Reservanternas ha velat nedsätta kapitalet från 15 till 10 miljoner kronor. Då vill jag erinra därom, att det av bolaget framhållits, att man med säkerhet kan påräkna, att antalet gengasverk kommer att ytterligare ökas. Den kapitalinsats, som har begärts, har framkommit efter mycket noggrant uppgjorda beräkningar, mot vilka utskottet icke kunnat framställa någon erinran. Jag kan upplysa om att enligt en i dag underhand lämnad uppgift har bolaget redan verkställt inköp för 6 miljoner kronor, och bolaget förklarar bestämt, att det icke kan vara tillfredsställande att gå på den linje, som reservanternas angiva. Bolagets ledning ser därför allvarligt på denna fråga.

Utskottet har uttalat, att tillbörlig försiktighet givetvis bör iakttagas, när det gäller kapitalinvesteringar för uppförande av kolognsanläggningar, men utskottet har vid föredragningen och efter inhämtade upplysningar blivit så styrkt i sitt förtroende för gengasbolagets ledning, att utskottet till och med uttalat, att »utskottet är övertygat om att gengasbolaget också delar denna uppfattning» om att försiktighet bör iakttagas. Jag kan ju nämna, att chef för gengasbolaget är generaldirektören och chefen för vattenfallsstyrelsen Borgquist.

Enligt kalkylerna skulle bolaget anskaffa omkring hälften av de erforderliga bilkolen och 40 å 50 % av bilveden. Man förstår då, att detta är en mycket omfattande rörelse. Det har sagts här av herr Mannerskantz, att man kunde låta enskilda ta hand om denna verksamhet, men det ligger nog till på det sättet, att om verksamheten splittrades på många händer, så skulle kanske vissa luckor uppstå i verksamheten, som man tror sig lättare kunna bemästra genom att ha en enhetlig ledning för det hela. Vidare är det en annan sak, som också bör beaktas och som talar till förmån för att den organisation, som nu har tillskapats, har hand om saken, och det är den omständigheten, att det gäller att framställa åtskilliga biprodukter, och forskning och förbättringar i syfte att tillvarataga alla dessa biprodukter kunna säkerligen utföras på ett mera tillfredsställande och enhetligt sätt av gengasbolaget, än om verksamheten skulle splittras på ett otal enskilda händer.

Utskottets majoritet har i detta ärende blivit så övertygad, att den har till-

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)
styrkt propositionen. Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Tjällgren* och *Anderberg*.

Herr **Heiding**: Herr talman! Jag är i likhet med den förste ärade talaren av den uppfattningen, att det belopp, som här föreslagits, är alldeles för högt. Den senaste ärade talaren påstod, att utskottet var övertygat om att det behövs 15 miljoner. Vi ha icke motsatt oss att gengasbolaget beviljas anslag, men vi anse, att sistnämnda belopp är för högt tilltaget. När staten har lämnat bidrag till enskilda för att dessa skola anlägga och sätta i gång med tillverkning av träkol, kan det icke vara rätt att man nu kommer och helt och hållet konkurerar ut den enskilda företagsamheten genom att staten tar hand om denna tillverkning. Uppe i Norrland kan det föreligga visst behov av att det blir flera kolugnar, men det framhålles ju i propositionen, att domänverket och även Kooperativa förbundet hålla på att planera stora anläggningar där, och när dessa ugnar komma i gång, böra de ju bli av rätt stor betydelse.

De av gengasbolaget föreslagna ugnstyperna lära ju vara så konstruerade, att de medge tillvaratagande av biprodukterna, och det är ju bra att så sker. Man bör ju i dessa tider ta vara på allt, som kan bli till nytta, i fråga om oljor o. d., och denna åtgärd måste därför anses välbetänkt. Men jag anser, att gengasbolaget borde ha tänkt på den saken, när bidrag tidigare lämnades till enskilda, så att även dessa kunde ha anlagt sådana ugnar. För övrigt borde det väl icke möta några hinder, om man fortsatte på den inslagna vägen och lämnade bidrag även till enskilda, under villkor att ugnarna konstruerades så, att biprodukterna kunde tillvaratagas. Hade det skett tidigare och kunde det även ske i fortsättningen skulle det säkerligen ha kommit att kosta staten betydligt mindre pengar.

Men om det någon gång skulle bli överflöd på kol och bränsle för gengasaggregaten, så undrar jag vem som i första hand skall inskränka sin tillverkning. Inte blir det väl gengasbolaget, som anlagt dessa stora kolugnar, utan det blir väl i första hand enskilda, som få stoppa tillverkningen. Då bli många av dem, som nedlagt kapital på denna verksamhet, lidande. Jag anser därför, att det skulle vara en oklok åtgärd att uppföra anläggningar i den omfattning som föreslås i den kungl. propositionen.

Herr Oscar Olsson var mycket skarp i sitt anförande, och han var särskilt skarp mot oss smålänningar för att så många av oss reserverat sig mot Kungl. Maj:ts förslag. Han talade bland annat om den småländska företagsamheten. Jag vill säga herr Olsson, att jag tror, att de herrar riksdagsmän, som deltog i riksdagsresan genom skogsbygden där nere och därvid fingo se en del av den småländska företagsamheten, voro mycket nöjda, ty de sade, att det vore lyckligt, om denna anda av företagsamhet kunde spridas till andra delar av landet, i synnerhet upp till Norrland. Denna företagsamhet bör väl därför icke betraktas som något fel. Men när man sedan tänker på hur många det är, som anlagt sådana kolugnar i dessa bygder, så är det tydligt, att de icke med blida ögon se, att de nu måste helt och hållet upphöra med tillverkningen, emedan gengasbolaget kommer och etablerar konkurrens, utan de vilja naturligtvis fortsätta därmed.

Herr Oscar Olsson påstod, att träkolen kostade 6 à 7 kronor per hektoliter. Så är icke fallet. Jag vet, att kolen där nere i regel kosta 4:50 à 5 kr. per hektoliter. Större förbrukare kunna köpa dem för 4:50 eller kanske något däröver, men jag har icke hört, att de behöva betala mer än 5 kr. per hektoliter för träkolen. Därför bör man icke tala om ett pris på 6 à 7 kr. Det är möjligt.

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)
att detta pris begärts på något håll — det känner jag icke till — men medelpriset är icke så högt som herr Olsson angivit.

Herr Johansson i Fredrikslund framhöll, att gengasbolaget redan hade gjort inköp för cirka 6 miljoner kronor, men han lämnade inga upplysningar om vad som hade blivit inköpt. Jag förstår ju, att man planlagt sin verksamhet i tanke på att man skulle få dessa 15 miljoner, men även om man verkställt inköp för 6 miljoner, tror jag i alla fall att man skulle kunna nöja sig med det belopp av 10 miljoner, som reservanterna ha föreslagit.

Här talas om att verksamheten skulle splittras på många händer, men den blir väl ännu mera splittrad, om staten skall börja konkurrera med de enskilda dels genom bolaget och dels genom domänverket, som ju är ett statligt verk, och vidare med Kooperativa förbundet som synes starta dylik verksamhet. Många enskilda ha igångsatt tillverkning för att få sälja kol, och det finnes en hel del konsumenter av kol, som för egen del gjort anläggningar. Kommer nu gengasbolaget att ytterligare utvidga sin verksamhet på detta område, blir ju det hela ännu mera splittrat.

Jag anser, att det har gått bra hittills, och jag kan inte tänka mig annat än att denna verksamhet skall kunna ordnas på ett tillfredsställande sätt även i fortsättningen. Om vi nu ginge in för att bevilja ett lägre anslag, finge man ju se, hur det utvecklade sig. Jag är säker på att det kommer mera bränsle i marknaden, allteftersom tiden går. Många kolugnsanläggningar ha på sista tiden kommit till stånd, och jag tycker att man borde avvakta resultatet av denna ökade verksamhet, vilket väl kommer att visa sig inom den närmaste tiden.

Jag anser att ett belopp på 10 miljoner kronor kan vara alldeles tillräckligt, ty såsom framhålles i propositionen begärde gengasbolaget till att börja med endast 9 miljoner, fastän kravet sedan ökades till 15 miljoner. Det belopp, som vi föreslagit, anse vi därför bör räcka.

Herr talman! Jag ber således att få yrka bifall till den reservation, som är fogad vid utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herrar *Bergman, Holstenson* och *Anton Svensson*.

Herr Ekströmer: Herr talman! Till komplettering av vad herrar Heiding och Mannerskantz anført vill jag komma med några siffror, som jag hämtat från min egen skogsförvaltning. Om jag säljer vanlig prima lövved, får jag 12 kronor per kubikmeter. Hugger jag upp denna ved till gengasved, kan jag räkna med att få 30 kronor — med avdrag av cirka 8 kronor för kostnaderna blir det alltså ett nettopris av 22 kronor per kubikmeter. Om jag säljer vanlig sekunda lövved, får jag 9 kronor 50 öre per kubikmeter. Kolar jag samma ved, kan jag räkna med att få 12 kronor 50 öre per kubikmeter. Säljer jag vanlig sekunda barrved, får jag 7 kronor 50 öre per kubikmeter, kolar jag den, får jag 10 kronor 50 öre, och jag vill då påpeka att jag räknat så låga hektoliterpris som kr. 2:50 för gengasved, kr. 3:— för lövkol och kr. 2:— för barrkol. Det synes mig, att, med de här nämnda stora differenserna i fråga om priserna, man ingalunda skulle behöva vara smålänning för att med ganska stort intresse slå sig på tillverkning av gengaskol och gengasved. De ekonomiska lagarna säga mig därför, att det inte skall bli någon brist på denna vara. Jag skulle till och med kunna hoppas, att tillverkningen blir så stor, att priserna, som jag själv tycker äro orimligt höga, så småningom komma att sjunka. Men jag tror inte att gengasbolaget kan bidra till en sådan utveckling.

Hela anslaget kanske vore onödigt, men jag vill likväl icke yrka avslag då gengasbolaget måhända kan komma att göra nytta vid vedens och kolens för-

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)
delning olika landsändar emellan. Men jag skall be att få instämma med reservanterna och yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Den siste ärade talaren *tror* också, liksom den förste ärade talaren, och han går till och med så långt i sin tro, att han i motsats till den förste ärade talaren och även senare talare i debatten tror att gengasbolagets verksamhet icke skall bidra till att sänka priserna. Det var nog en smula oförsiktigt, åtminstone om reservationen skall stödjas med det argumentet, eftersom herr Heiding rakt på sak klarade upp vad saken gäller från reservanternas sida. Den gäller just, att man är rädd för att gengasaktiebolagets verksamhet skall sänka kolpriserna, så att det icke blir ens lönande för de privata tillverkarna att fortsätta med kolningen. På grund därav torde jag alltså kunna förbigå vad den siste ärade talaren anfört i ärendet såsom en specialmotivering, för vilken han måste stå tämligen ensam.

När herr Heiding opponerade sig mot de siffror jag hade anfört, så förstår jag att detta kunde ha varit en mycket farlig opposition, om jag inte hade kunnat ge skäl, och ordentliga skäl, för min ståndpunkt i detta fall. Om en talare i en debatt kan beslås med ovederhäftighet i fråga om fakta, är han ju dömd. Men, herr Heiding, det visste jag mycket väl, när jag framlade fakta. När herr Heiding förklarar att man i hans trakt nu för tiden inte får mer än 4 kronor 50 öre eller något mera för träkol, är det ingen som bestrider detta, och det är kanske en sak som herr Ekströmer också kan lägga märke till. Vid föredragningen i avdelningen av generaldirektör Borgquist förklarade denne att man nu, även på grund av det tryck som gengasaktiebolaget kunde utöva, hade kommit ned till ett pris av ungefär 4 kronor 80 öre per hektoliter. Varför höll jag mig då inte till denna siffra? Jo, därför att en av reservanterna, som också är ordförande på avdelningen, invände att detta för honom var fullständigt ofattligt. Ty han hade tagit reda på att 6 à 7 kronor fortfarande var det pris, som varena producent nere i hans trakter kunde få för träkolen. Herr Heidings uppgift strider således inte mot min på annat sätt än att han har visat, att det inte var överallt i Småland, som 6 à 7 kronor fortfarande var priset på träkol.

Men annars var det rätt, som herr Heiding framställde saken, och jag är mycket glad över att han kom fram till pudelns kärna, så att vi kunna diskutera vad det i själva verket rör sig om. Och det är frågan, precis som herr Heiding sade, huruvida dessa privata kolgasugnars ägare bli skadade i sina intressen eller ej genom gengasaktiebolagets verksamhet. Jag har inte alls någonting emot den småländska företagsmheten. Det är ett misstag att tro det. Jag liksom herr Heiding önskar att hela folket kunde besjålas av den företagsmhetens anda. Men vad det här gäller är frågan, huruvida ett sådant lokalt betingat intresse skall få stå i vägen för hela landets intresse i en livsfråga för närvarande — den livsfråga, som gäller landets förseende i tillräcklig grad med drivmedel till rimliga priser i stället för fantasipriser, sådana som nu äro vanliga för dessa drivmedel.

Sedan kan man ju taga upp till diskussion herr Heidings synpunkt rörande risken för dessa kolgasugnars ägare. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det ju inte finns någon tanke på att gengasaktiebolaget någonsin skall nå upp till en produktion, som omfattar mer än hälften av allt det träkol, som behövs. Det återstår således alltså den andra hälften för den privata företagsmheten, så långt den kan hinna med. Även herr Ekströmer har ju anmärkt, att det är för gale med den förtjänstmarginal, som nu föreligger för den privata företagaren på detta område. Det har aldrig, det är jag övertygad om, fallit gengasaktiebolaget in att på något sätt genom sin av alla högt skattade verksam-

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)

het fördärva någonting för den privata företagsamheten på detta område. Gengasaktiebolagets liksom säkerligen också Kungl. Maj:ts uppfattning är att det finns plats för båda. Det är förklarligt, och det säger jag inte något om, att herr Heiding och de andra, som direkt äro så pass starkt intresserade i dessa företag, i sitt resonemang måste låta sig påverkas av intressesynpunkterna. Det göra ju alla människor i sina resonemang, vare sig de vilja det eller inte. Jag är visst säker på att smålänningarna äro lika goda patrioter som skåningar och andra svenskar — norrlänningarna också för den delen, fastän norrlänningarna ha ett ganska starkt intresse för gengasaktiebolaget. Men jag är också alldeles säker på att alla svenskar, när de gå in i resonemang om ekonomiska frågor, låta sig påverkas av sina intressen. Det kan man inte undgå.

Det är således inte alls, som herr Heiding ville insinuera, någon inställning emot hans landskap som ligger bakom vare sig gengasaktiebolaget eller bakom utskottet i dess här framlagda förslag.

Nu förstår jag ju att en ägare av en kolgasugn kan hysa bekymmer för framtiden, när profiten på hans produktion inte kan bli så stor som den för närvarande är. Men det finns en tröstegrund, och det är att de stora förtjänster, som ännu en lång tid framåt även med ett kolpris på 4.50 à 4.80 kunna påräknas, borde ge stora möjligheter när det gäller att täcka amorteringskostnaderna för anläggningarna, så att innehavarna, när gengasaktiebolaget har blivit vad hela svenska folket önskar att det skall bli, böra ha kunnat klara sig utan några förluster.

Hur som helst — det viktigaste är här landets livskrav på att drivmedel till rimliga priser skola ställas till förfogande. Det säkraste medlet att inom rimlig tid komma fram till det målet är att gå den väg som den sakkunskap anvisar, vilken representeras av gengasaktiebolaget, och vars framställning har upptagits av Kungl. Maj:t.

Därför, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Eriksson**: Herr talman! Jag måste erkänna, att jag är något förvånad över den inställning, som man från reservanternas sida har i denna fråga. Det förhåller sig så, att riksdagen så sent som mot slutet av den lagtima riksdagen i år tillskapade just detta företag, gengasaktiebolaget, för att staten därigenom själv skulle kunna bidra till att organisera bland annat just bränsleanskaffningen för gengasverken, en uppgift som väl av alla för närvarande erkännes vara av utomordentlig betydelse. Och om jag förstod riksdagens önsknings rätt den gången, var det riksdagens mening, att denna bränsleanskaffning skulle ske så rationellt som möjligt och att arbetet skulle bedrivas så intensivt som det överhuvud taget kunde organiseras.

Nu har bolagets ledning lagt fram sina kalkyler och i syfte att rätt kunna fylla den uppgift, som blivit bolaget ålagd, begärt att få ett förlagskapital på 15 miljoner kronor. Reservanterna ha utan att lägga fram några andra beräkningar, i varje fall inte i reservationen, ansett att detta belopp skulle kunna prutas ned till två tredjedelar. Inom bolagets ledning anser man, att en sådan nedprutning skulle betyda en allvarlig risk för en minskning i den bränsleanskaffning, som bolaget planerat. Jag tror, att man där i själva verket ser mycket allvarligt på denna sak. Och man kan ju fråga sig, om verkligen situationen på gengasbränslemarknaden är sådan för närvarande, att en dylik inskränkning är att rekommendera. Jag måste då erinra om att åtminstone hittills, och även på senaste tid, ha de klagomål, som framförts, gått ut på att vi ha för litet gengasbränsle och för dyrbart gengasbränsle. Att i

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)

den situationen vidtaga en sådan åtgärd, som från reservanternas sida föreslås, synes mig vara ganska riskabelt. Det är ju klart, att man med den utomordentligt kraftiga kolning, som nu bedrivs, mycket väl kan tänka sig att även under den närmaste tiden bränsletillgången blir rikligare och att det också finnes en tendens till fallande priser. Men därav följer inte, att bränsleförsörjningen på något längre sikt — låt mig säga under 1941 — är säkerställd utan att man vidtar kraftiga och väl genomtänkta anordningar för att sörja för att det målet nås. Det är just gengasaktiebolagets uppgift.

Det förhåller sig också så, det veta vi alla, att gengasverken i viss mån konkurrera i vad det gäller träkolen med andra förbrukare som behöva träkol. Jag tänker särskilt på järnverken. Vi veta också att man från järnverkens sida ser mycket allvarligt på läget, när det gäller deras träkolsförsörjning. Detta är också, tycker jag, ett skäl att icke följa reservanterna utan ge bolaget det rörelsekapital, som det begär, ett krav som jag för min del funnit att det har kunnat motivera på ett fullt tillfredsställande sätt. Det har även utskottsmajoriteten vid sin prövning av ärendet funnit.

Såväl från reservanternas som från utskottsmajoritetens sida har man även uttalat den förvisningen, att bolagets verksamhet i vad det gäller kapitalinvestering skall bedrivas med nödig försiktighet. Detta finner även jag självklart. Jag är liksom utskottsmajoriteten övertygad om att bolagsledningen själv i detta stycke har en mycket försiktig inställning. Men försiktigheten får inte drivas så långt i dessa tider, att man sätter försörjningen, som det är vår uppgift att säkra, i fara.

Här har även av den förste ärade talaren framhållits, att man hoppas att gengasbolaget så snart det överhuvud taget är möjligt skall avskaffa sig självt. Detta är också klart. Gengasbolaget är som det nu är konstruerat ett krisorgan, och det skall naturligtvis inte arbeta längre än i den mån krisen ger det arbetsuppgifter. Men är det verkligen någon som i denna dag törs ta på sitt ansvar att garantera, att en avveckling av bolaget kan vara att rekommendera, om man tänker på bränsleförsörjningen på något längre sikt än de allra närmaste månaderna?

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall be att så att säga i marginalen till det förevarande utskottsbetänkandet och det nästföljande utskottsbetänkandet få göra några storsvenska uttalanden.

Här handla vi under intrycket av stormakternas krig om herraväldet över Asiens och Afrikas och Europas materiella naturrikedomar, och det trots att vid regeringarnas tredje världsfredskongress i Paris 1928 allesammans, även stormakterna, förklarade med sina namnunderskrifter att krig var en förbrytelse. Nu hotas vi här i Sverige, om det fortsätter på samma sätt som hittills, med att få frysa ihjäl och hungra ihjäl och kanske när det kommer till kritan också att med bombplan förintas totalt. Under sådana förhållanden tycker jag att riktlinjen borde vara att inrikta sig på en storsvensk försörjningspolitik, att vi skola finna utvägar att försörja oss själva och göra det i tid, innan stormakternas barbari har brutit ut över hela världen och förintat den — den vita rasens undergång med andra ord.

Vi ha ju fått sådana underverk i fråga om uppfinningar som att man med en apparat kan sitta och höra vad man säger i främmande länder, lika tydligt som om det vore sagt i vårt eget rum. Kan man göra en sådan uppfinning kan man också göra andra stora uppfinningar. Sverige har ju skaffat sig en uppfinnarnämnd, och till denna nämnd får man inkomma med förslag. Jag skall be att på detta sätt få framföra ett förslag till denna nämnd. Det har vetenskapligt arbetats på att kunna tillgodogöra sig krafterna i naturen för uppvärmning, för

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)
trafik och för maskinteknik på alla möjliga sätt. Därvid har man också strävat efter att tillgodogöra sig all kraft som finns inom varje land, och vattenkraften, vindkraften och den elektriska kraften, som vi ha gratis i våra vattenfall. Det har inom vetenskapen, fastän den för tillfället uppgivit ämnet, arbetats på en möjlighet att kondensera solvärmen för att därigenom kunna sprida ut värmekällor i världen, och då blir ju det stora Sahara en utomordentligt produktiv faktor i hela världens försörjning. Varför har det arbetet nedlagts? Jag skall be att få rikta den frågan till den svenska uppfinnarnämnden, och de svenska ingenjörerna äro ju bland pionjärerna när det gäller nya uppfinningar.

Vidare ha vi vindkraften. Man ser på Åland hurusom de gamla kvarnarna få ruttna ned. Varför kunna vi inte bygga upp modernerna kvarnar som tillvarata vindkraften och därigenom bidra till vår försörjning? Varför kunna inte vi, som äro omflutna av havets väldiga böljor, ur dessa utvinna nya tillskott för den svenska kraften, vilket vetenskapen också försökt?

Jag ber, herr talman, att genom kammarens protokoll få framföra detta till den svenska uppfinnarnämnden.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Det är egentligen en enda punkt, på vilken den ärade företrädaren för utskottet lagt ned sin huvudenergi, ty hans inledande cirklar anser jag knappast vara något bemötande av mitt första inlägg i debatten. Det är nämligen i den punkten, att han anser att hela reservationen är tillkommen av en kamarilla smålänningar, som har till enda syfte att laga att kolbränslet hålles så dyrt som möjligt. Jag vill då tala om att det inte alls förhåller sig på det sättet. Först och främst torde priset på träkol i de trakter, där herr Heiding och jag höra hemma, för närvarande vara det lägsta i landet. Där kan vem som helst köpa träkol för 4 kronor 50 öre eller 4 kronor 75 öre. Och priset har i denna trakt aldrig varit riktigt högt. Varför? Jo, därför att det har framställts mycket träkol, och det må ju kunna vara ett bevis för att om man framställer mycket träkol, blir priset också lägre. Det tror jag är en sak som även en nationalekonom måste erkänna.

Det är i stället på det viset, att här rör frågan endast, huruvida den enskilda träkols- och gengasvedproduktionen kommer att bli så stor, att tillgången svarar mot efterfrågan. Herr Oscar Olsson uppehöll sig rätt mycket vid frågan om en avvägning mellan tro och vetande, han ville inte vara med om att man skulle tro någonting. Men om man då dessutom inte heller vet någonting, så blir det ju ingenting kvar. Jag för min del anser att det är bättre att tro någonting om hur utvecklingen kommer att gestalta sig. Ty veta, det kan i ett dylikt fall ingen göra med säkerhet. Emellertid påstår jag att för närvarande är ett pris rådande, särskilt i Stockholmstrakten och i Skåne, som är så högt att det för det första är felaktigt och orimligt — vilket jag härmed, herr Oscar Olsson, offentligen uttalar — och för det andra är av den arten, att det tvingar fram så mycket träkol, som överhuvud taget tekniskt sett kan framställas för närvarande. Och nya träkolsugnar och nya gengasuggar komma till stånd oavbrutet. Skulle det nu bli så, vilket jag redan sagt att jag tror, att tillgången blir tillräcklig och priset nedpressat, så beror det enligt mitt förmenande just på att folk haft anledning att i stor utsträckning slå sig på denna näring men det beror inte på att det blivit 15 miljoner kronor anslagna till Svenska gengasaktiebolaget. Det är således inte möjligt att säga, att det skulle vara de 15 miljonerna som åstadkommit en prisnedsättning, utan det enda som därvidlag kan betyda någonting är att tillräckligt mycket kol produceras. Det är alldeles sant att gengasbolaget har till uppgift att också sköta distributionen, så att inte vissa landsändar, som exempelvis den jag bor i, ha ett lägre kolpris än Stockholm och Skåne. Men det går knappast att

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)
åstadkomma, försåvitt det inte finns tillräckliga kvantiteter, och det är på detta man måste inrikta sig. Då frågar jag: i vilket avseende påverkar gengasaktiebolaget framställningen av kol? Ja, bolaget har vissa större anläggningar, som skola framställa absolut taget rätt stora kvantiteter, och avsikten är att göra ännu mer. Men det är i alla fall inte någon överväldigande procent av den samlade produktionen. En stor del av bolagets verksamhet består vidare i att köpa upp kol. Detta alstrar ju inte större tillgång eller efterfrågan, eftersom bolaget väl skall sälja dessa kol. Köparna av dem bli då mättade med vad som annars skulle ha kunnat säljas genom andra företagare och organisationer.

Våra svenska oljebolag, som blivit arbetslösa genom att bensen är slut, ha förklarar sig villiga att med sitt ledigblivna kapital — ty vartefter deras bensinlager sålts ut ha de fått kapitalet ledigt — sköta om en stor del av distributionen. Det vore inte något svårt problem för gengasaktiebolaget att låta dem köpa upp kol och sålunda använda sitt kapital på detta sätt. För övrigt kan jag inte förstå att det just under nuvarande tid skall behöva vara ett så stort kapital bundet i träkolslager, ty de träkol, som produceras, gå att sälja och få in likvid för omedelbart, så fort de hinna framföras till förbrukaren. Om gengasbolaget, såsom herr J. B. Johansson nämnde, köpt för 6 miljoner kronor träkol, kan det väl också sälja för 6 miljoner kronor träkol på fjorton dagar eller tre veckor och därigenom lediggöra detta kapital på nytt.

Jag tror att ju större belopp som anslås, desto större blir frestelsen för gengasbolaget att ha ett stort lager. Det bör väl i stället säljas ut så fort som möjligt.

Herr J. B. Johansson anförde, att tillvaratagandet av biprodukter särskilt skulle gynnas genom gengasbolaget. Jag ser inte något som hindrar att man genom en överenskommelse med privata företag underlättar anläggandet av sådana retortugnar, som möjliggöra tillvaratagande av biprodukterna; anslag för ekonomisk hjälp härtill finnes ju redan.

Statsrådet nämnde att gengasbolaget skulle komma att öka tillgången på träkol och minska priset. Det kan inte gengasbolaget göra i större utsträckning än träkol tillverkas, och det blir inte mycket mera träkol tillverkade på detta sätt. Det kan snarare bli mindre, ty om det blir klart för allmänheten att gengasbolaget kommer att överta en stor del av tillverkningen, är det med säkerhet många enskilda människor som avstå från att sätta i gång en tillverkning, och produktionen skulle kanske i annat fall ha blivit ännu större.

Till herr Oscar Olsson vill jag säga, att det finns ofantligt många saker som utförts här i landet under århundradenas lopp utan att staten har skött om dem, och den här verksamheten kan faktiskt det vanliga näringslivet i stort sett sköta om självt. Den tidsfrist som nu har givits är redan tillräckligt lång för att tillförseln skall börja öka så mycket att marknaden blir mättad kanske redan inom en månad. Detta beror på vad som utförts redan innan gengasbolaget vidtagit sina åtgärder, och det blir till fördel för alla som ha anledning att använda motorfordon. Denna utveckling tror jag kommer att förlöpa fullt lika tillfredsställande i fortsättningen, vare sig gengasbolaget ingriper på detta område eller icke, om man blott icke kör in käppar i hjulen. Det enda, som jag erkänner kan behövas, är ett organ som övervakar distributionen, så att inte vissa landsändar bli utan, medan det råder överflöd på andra håll, på grund av spekulationslagringar eller något sådant. Men det kostar inte mycket pengar att sköta en sådan övervakning. Vad som kostar pengar är, om ett företag som detta skall bedriva handel med varan, och det

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)

är det som jag tycker är onödigt, när man kan få så många andra att göra det på villkor, som man kan komma överens med vederbörande om.

Jag vill framhålla att priset 4: 80, som gengasbolaget tänkt sig hålla för närvarande, måhända är för högt. Om två månader kommer den fria marknaden att ha tvingats att sänka det priset, och enligt min åsikt är det bra att det sänkes ända till den gräns, då folk inte längre vill släppa till ved för kolning; kommer man under den, blir det farligt igen. Alltså kan det ligga en risk i att gengasbolaget fastställer ett pris och sedan inte märker att tillgången börjar bli så stor, att priset skulle kunna sänkas nedåt till 4 kronor. Det tycker jag är ett rimligt pris för träkol, som man får finna sig i, så länge kriget varar. Det är alltså mycket möjligt, att gengasbolaget skulle kunna bli en orsak till att priset hålles uppe mer än som bleve fallet, om tillgång och efterfrågan finge reglera prisutvecklingen, särskilt med den 50-öring som man tänkt lägga på som riskmarginal.

Då statsrådet kanske inte lade märke till vad jag yttrade om det nuvarande sättet att tillämpa förbudet mot kolning av kastved, vill jag här upprepa att det enligt min mening vore klokt, om direktiv skickades till vederbörande kristidsmyndigheter om att de böra tillåta kolning av färsk kastved utan några nämnvärda inskränkningar, ty det bränslet skulle ju icke saluföras förr än säsongen 1941—1942, och till dess hinner den saken bli ordnad i tillräcklig omfattning. Men det är att befara att kolframställningen onödigtvis hålles nere, om man inte kan få kola kastved. Det börjar också bli så, att allmänheten skrattar åt myndigheterna. Redan nu är det många som göra det. Man huggar ny ved och gör den 1.10 meter lång och kolar den. Det vore lika bra, att den vore 1 meter och att folk inte finge en känsla av att ha lurat myndigheterna. Man bör inte ge allmänheten flera anledningar till en sådan känsla än vad som är alldeles ofrånkomligt.

Ja, herr talman, herr Oscar Olssons och andras inlägg ha snarast styrkt mig i den uppfattningen, att anledningen till att de gått på propositionen bara är den, att de haft, jag vill inte säga en blind, men en alltför långt driven auktoritetstro. Jag för min del har genom deras uttalanden nästan styrkts i den meningen, att denna auktoritetstro icke har varit tillräckligt motiverad av det verkliga läget och att beredningen i avdelningen genom föredragandens mycket förnämliga föredragningsätt och sympatiska framträdande kanske har påverkat åhörarna mera än vad erfarenheten ute kring kolmilorna skulle ha motiverat.

Herr *Lindhagen* förklarade, att han delvis instämde i herr *Mannerskantz* nu hållna anförande.

Herr *Tjällgren*: Endast ett par ord. Jag har redan förut instämt i det anförande som hölls av utskottets ärade ordförande, och därmed har jag angivit min ställning till förevarande fråga. På grund av ett par yttranden under debatten har jag emellertid ansett mig böra begära ordet. Jag har lagt märke till att talesmännen för reservationen tydligen ha velat bibringa kammarens ledamöter den uppfattningen, att det här skulle vara fråga om en direkt utgift på 15 miljoner kronor, som staten alltså inte skulle få tillbaka. Så är ju ingalunda förhållandet. Det är ju bara fråga om ett rörelsekapital, och det är åtminstone meningen att det skall komma tillbaka till statskassan igen. Nu förstår jag att man gör den invändningen, att sådant där känner man igen och att man faktiskt inte får något tillbaka. Men jag vill erinra om att åtminstone den, som var föredragande i utskottets första avdelning, lämnade den upplysningen — det framgår också av handlingarna — att det är meningen att

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)

uttaga en avgift, i det man så att säga behåller ett belopp på 50 öre per hektoliter som produceras för att använda det vid avvecklingen, i händelse det då skulle visa sig att brist uppstått.

Jag har alltså icke kunnat ansluta mig till reservanterna, detta också av den anledningen, att jag anser det vara nödvändigt att man får till stånd mera moderna kolugnar, så att kolningen kan utföras på ett mera rationellt sätt än vad som nu tycks vara fallet på en del håll inom landet och för övrigt kanske inom hela landet. Det är ju, såsom framhållits förut här, inte bara fråga om att producera kol, utan det är ju också nödvändigt att tillvarataga en hel del produkter, av vilka vi nu ha stort behov inom landet. Jag anser det vara en god sak, att man åstadkommer en mera rationell kolning.

Reservanterna ha föreslagit ett belopp på 10 miljoner. Jag skulle vilja fråga, varpå de grunda detta sitt förslag. Gengasnämnden har företagit en utredning och efter noggranna kalkyler kommit till det resultatet, att det behövs 15 miljoner, men reservanterna förklara utan vidare att det bör räcka med 10 miljoner. Detta ha de huggit till på en höft. Det tycker jag är litet lättvindigt, och jag kan inte vara med om det.

Jag skall icke uppehålla tiden längre, herr talman. Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

I herr Tjällgrens yttrande instämde herr *Tamm*.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag skall gärna medge att i början av detta ärendes behandling var jag också en smula tveksam, om man överhuvud taget borde vara med om ett så stort belopp som 15 miljoner, men sedan jag lyssnat till generaldirektör Borgquist och fått del av de beräkningar och den plan som inom bolaget gjorts upp och av de kalkyler som framlades i utskottet, försvann min tvekan helt och hållet. Jag är en smula förvånad över den energi som presteras från reservanternas sida, icke minst därför att, så långt jag har kunnat förstå, ha reservanterna inga beräkningsgrunder och inga kalkyler att bygga på. Ändå begära reservanterna att kammaren skall ta mera hänsyn till de antaganden, som göras från reservanternas sida, än till de sakuppgifter som lämnades av gengasbolagets ledande man.

Gengasbolaget har utan tvivel en mycket stor uppgift att fylla, icke minst i vad gäller organisationen. Det är ju dock fråga om en organisation för hela vårt land för att kunna betjäna motorfolket och hålla motortrafiken i gång så långt detta är möjligt, icke minst i de skogfattiga områdena. Jag har synnerligen starka skäl att betvivla att den enskilda företagsamheten skall kunna sträcka sig ut till alla områden i vårt land. Däremot har detta statliga bolag alla förutsättningar att lyckas på detta område. Jag anser utan tvekan att de 15 miljoner kronor det här gäller läggas i goda händer. Om hela beloppet icke skulle behövas, så är det väl ingen risk för att det skall slösas bort på andra ändamål, utan pengarna komma då att ligga kvar oförbrukade.

Jag måste ännu en gång säga att jag inte förstår vad man egentligen menar från reservanternas sida. De begära att beloppet skall prutas ned med 5 miljoner, men de anföra inga skäl härför. Det är lösa antaganden man lägger till grund för detta krav.

Det har här talats om de oskäligen priserna på träkol. Ja, jag har några upplysningar från mitt skogfattiga Skåne. Vi ha ju litet skog i de norra delarna, och varje jordbrukare, som har en smula skog, är stormförtjust över möjligheten att kola och tjäna stora pengar. Dessa jordbrukare ha emellertid icke möjlighet att tillvarataga de biprodukter, som man från sakkunnigt håll anser vara så värdefulla just nu. Däremot går ju gengasbolaget in för att till-

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)
varataga alla biprodukter, och detta får man väl ändå erkänna är av synnerligen stor betydelse.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Johansson, Johan Bernhard:** Herr talman! Den argumentering som reservanterna ha framfört för sin ståndpunkt borde ju, synes det mig, följderiktigt ha lett fram till att reservanterna yrkat avslag på det föreliggande utskottsutlåtandet. Men det ha icke reservanterna gjort, utan de yrka endast att rörelsekapitalet skall nedsättas från 15 till 10 miljoner kronor. Reservanterna skänka i stället sitt oförbehållsamma gillande åt den verksamhet som här skall bedrivas, och de uttala i sin reservation att de icke ha något att erinra mot att bolaget påtager sig de i propositionen angivna uppgifterna. Reservanterna vilja således endast — och i verkligheten gäller det blott denna enkla fråga — att bolaget icke skall få det rörelsekapital, som efter noggranna beräkningar och kalkyler har visat sig vara erforderligt. De vilja med andra ord strama åt bolagets verksamhet genom att begränsa dess kapital. Det har redan påpekats att det i reservationen föreslagna beloppet har tagits till på en höft utan några som helst beräkningar. Herr Mannerskantz talar om auktoritetstro hos utskotts-majoriteten, men om man tror på framlagda noggranna beräkningar, står man sig bättre i längden än om man tar ett löst framkastat anslagsbelopp, såsom reservanterna ha gjort.

Jag har med detta endast velat framhålla att allt vad som har framförts under debatten från reservanternas sida egentligen icke stämmer med deras yrkande, ty de ha själva gått med på saken. Vi äro alla inom utskottet ense om att gengasbolaget skall bedriva sin verksamhet och bedriva den i de former som propositionen anger. Jag tror att om vi begränsa diskussionen till frågan, om bolaget skall ha 15 eller 10 miljoner kronor i rörelsekapital, så hålla vi oss till vad som skiljer majoriteten och reservanterna. Vad beträffar förslaget om en nedsättning av kapitalet till 10 miljoner kronor, har nu senast herr Mannerskantz icke anfört något annat argument än att bolaget kunde hålla sig med ett litet mindre lager. Ja, det är oerhört svårt att bedöma, huruvida lagertillgångarna kunna omsättas i snabbare takt eller icke. Möjligheterna att tillgodose bränslekonsumtionen växla ju hastigt i dessa tider, och det är mycket svårt för riksdagen att ge direktiv i det hänseendet.

Jag understryker att bolagets ledning presterat noggranna beräkningar och att den i nuvarande läge anser det vara av avgörande betydelse, att bolaget erhåller det kapital det begärt och som föreslås i propositionen.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr **Heiding:** Herr talman! För att det inte skall uppstå något missförstånd vill jag säga herr Oscar Olsson, att jag inte alls är intresserad i några sådana här anläggningar, och jag uttalade inte att jag befarade att priserna skulle sänkas så, att de enskilda icke skulle kunna fortsätta med sin tillverkning och att denna icke skulle kunna bli lönsam. Något sådant har jag aldrig uttalat. Men jag var rädd för att det skulle kunna bli en sådan konkurrens i framtiden, att en hel del enskilda företagare skulle få upphöra med sin verksamhet och icke komma att draga nytta av sina anläggningar. Herr Oscar Olsson misstog sig alltså fullkomligt, när han påstod, att jag gjort dessa uttalanden.

Beträffande prisfrågan är jag också av den uppfattningen, att det pris som herr Oscar Olsson talade om, endast förekommer inom vissa områden. I stort sett äro priserna betydligt lägre än vad som angavs av herr Olsson.

Herr Tjällgren påstod att det här endast gällde ett rörelsekapital, som se-

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)
dan skulle återbetalas. Som full säkerhet för återbetalningen skulle enligt herr Tjällgren gengasbolaget avsätta 50 öre per hektoliter. Jag tycker, att detta är ett dåligt argument, ty det är precis detsamma som att gengasbolaget skulle öka priset med 50 öre för att ha en reserv i händelse resultatet skulle bli dåligt i framtiden. På sådant sätt höjes ju priset med detsamma med 50 öre. Det vore bättre att sätta ett lämpligt pris och företa de avskrivningar som kunna vara skäligen. En avskrivningen på 50 öre per hektoliter skulle väl bli alldeles för stor, och en sådan anordning, som herr Tjällgren talade om, bör inte vara något att förorda.

Herr Tjällgren frågade, varpå reservanterna grundade sina beräkningar. Ja, det är tydligt att vi inte utgått från något annat än att gengasbolaget först begärt 9 miljoner kronor. Vi reservanter ansågo, att det skulle vara lämpligt att gå fram med större försiktighet och lämna bolaget ett rörelsekapital på 10 miljoner kronor. I reservationen på vi också skrivit att »tillbörlig försiktighet bör iakttagas beträffande omfattningen av bolagets verksamhet». Vi ha alltså utgått från att en sådan försiktighet skulle komma att iakttagas. Statens bränslekommission och bolaget ha efter överväganden kommit till den uppfattningen, att bolaget borde inrikta sig på att tillgodose ungefär halva behovet av träkol för gengasdrift. Om nu bolaget skulle nöja sig med att i stället tillgodose 33 procent av behovet, så kanske den enskilda företagsamheten klarar upp resten. Jag tror att reservanterna räknat på detta sätt och ansett att det är en väg som man skulle kunna gå. Herr Alfred Andersson sade — och herr J. B. Johansson var också inne på detta — att vi icke hade kommit med några kalkyler, men jag tror, att vad jag nu svarat därpå, kan vara tillräckligt.

Herr J. B. Johansson tillade att reservanterna, om de varit konsekventa, borde ha yrkat avslag på utskottets hemställan. Men jag kan inte förstå att man ovillkorligen skall behöva yrka avslag, när man vill, att ett anslag skall nedsättas. Vi vilja, att anslaget skall sättas lägre och att bolaget icke skall upptaga verksamheten i den utsträckning, som här är tänkt, men därför bör man väl inte göra gällande, att vi ovillkorligen skola behöva yrka avslag. Vi ha velat gå fram på den mera försiktiga vägen, och därför ha vi föreslagit, att anslaget sättes till 10 miljoner kronor.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det var en sak som jag blev ledsen över när herr Heiding talade, nämligen att han förutsatte att jag möjligen velat insinuera att hans personliga ekonomiska intressen skulle ha spelat in. Jag har inte ett ögonblick tänkt på vare sig herr Heidings eller de övriga reservanternas personliga ekonomiska intressen, och jag känner ju ändå herr Heiding alltför väl för att tro att han, om det gällt sådana, över huvud skulle ha yttrat sig i frågan i dag. Men det gäller *hans bygds* intressen. Jag anser att bygdens intressen mycket väl kunna motivera att man går fram på det sättet, men bygdeintressena kunna inte vara avgörande, när vi se på frågan och dess betydelse för landet i dess helhet.

Vad slutligen beträffar herr Heidings anmärkning att faran för att kolugnsägare skulle tvingas att lägga ned sin verksamhet, om gengasaktiebolaget komme i gång, så kanske herr Heiding kan ha någon tröst i herr Mannerskantz' förvisning, att gengasbolaget inte någonsin kommer att framställa så stora kvantiteter, att de bli av någon betydelse ur den synpunkten.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande

Anslag till förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget. (Forts.)
av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 66, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 29.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. reglering av vedproduktionen.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vedproduktionen jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 8 november 1940 dagtecknad proposition, nr 72, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels godkänna de ändringar i riktlinjerna för regleringen av vedproduktionen, som av chefen för folkhushållningsdepartementet angivits, dels ock medgiva, att förslagsanslaget till Omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved finge disponeras i enlighet med vad av departementschefen anförts.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två i huvudsak likalydande motioner, väckta den ena av herr *E. von Heland* m. fl. (I: 30) och den andra av herr *I. Pettersson* i Rosta m. fl. (II: 48), vari hemställts, att riksdagen, under förutsättning av bifall i huvudsak till Kungl. Maj:ts proposition nr 72, måtte i samband med besvarandet av denna proposition uttala sig för sådana skyndsamma justeringar av gällande garanti- och normalpriser på ved, som på grund av ökade kostnader för arbetskraft och foder vore motiverade och för vedproduktionens säkerställande nödvändiga.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, I. att riksdagen måtte

a) godkänna de ändringar i riktlinjerna för regleringen av vedproduktionen, som av departementschefen i oförmälda statsrådsprotokoll angivits;

Ang. reglering av vedproduktionen. (Forts.)

b) medgiva, att förslagsanslaget till Omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved finge disponeras i enlighet med vad av departementschefen i sagda statsrådsprotokoll anförts;

II. att berörda motioner, I: 30 och II: 48, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Oscar Olsson, Tjällgren, Andersson i Rixö, Gustafson i Vimmerby, Mårtensson, Pettersson i Rosta och Karlsson i Munkedal*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Andersson, Karl: Herr talman! Till detta utskottsutlåtande har fogats en blank reservation. Eftersom de reservanter, som äro antecknade här, icke reserverat sig på samma punkt, finner jag det vara anledning att lämna en liten förklaring om vad reservanterna ha avsett.

Herrar *Oscar Olsson, Mårtensson, Karlsson i Munkedal* och jag ha reserverat oss beträffande en punkt, där det gällde det uttalande, som riksdagen gjorde vid detta ärendes behandling under den lagtima riksdagen. Vi ansågo det önskvärt, att utskottet nu hade velat understryka detta tidigare uttalande. Inom utskottet framhölls, att riksdagens uttalande alltjämt ägde sin giltighet och att det således var en överloppsgärning att nu särskilt understryka det. Jag medger att så kan anses vara fallet, men reservanterna på denna punkt ville ändå inte låta detta tillfälle gå förbi utan att framhålla, att även om förhållandena beträffande huggpriserna på ved i det stora hela nog ha följt de riktlinjer som riksdagen uttalade sig för, så förekommer det likväl vissa undantag. Eftersom detta gäller just det län, som jag och ett par av mina medreservanter representera, ville vi påtala detta förhållande. I Bohuslän ha nämligen hugglönerna icke följt lönerna i det övriga landet, och där tillämpas alltjämt hugglöner på ned till 2 kr. per kubikmeter. Jag skulle alltså i detta sammanhang vilja hemställa till departementschefen att ha uppmärksamheten riktad på denna sak. Det kan inte vara rimligt att det på detta område förekommer så stora skiljaktigheter.

I övrigt har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag hade inte tänkt att det skulle bli någon debatt i denna fråga, men eftersom nu herr Andersson i Rixö har deklarerat anledningen till att en del av utskottets ledamöter har avgivit en blank reservation, anser jag mig också skyldig att angiva skälen till att jag reserverat mig.

Jag vill då säga, att jag ansåg att utskottet bort bifalla ett par motioner, som äro väckta, den ena i första kammaren av herr von Heland m. fl. och den andra i andra kammaren av herr Pettersson i Rosta m. fl. Utskottet har emellertid inte velat tillstyrka dessa motioner. Som skäl för detta anför utskottet: Utskottet får erinra, att bränslekommissionen i sitt yttrande den 25 oktober 1940 över Sveriges skogsägareföreningars riksförbunds framställning anført, att kommissionen med uppmärksamhet följde utvecklingen på arbetsmarknaden och förändringar av avverkningskostnaderna, samt att kommissionen avsågo att, då förhållandena det påkallade, till Kungl. Maj:ts inkomma med förslag till ändrade bestämmelser därutinnan.

Jag skulle för min del ha nöjt mig med detta, om inte departementschefen i propositionen för sin del uttalat, att framställningen från skogsägarnas riksförbund i fråga om justering av garantiprisen icke för närvarande föranledde någon hans åtgärd. Jag skulle för min del helst ha sett, att det uttalandet

Ang. reglering av vedproduktionen. (Forts.)

inte hade förekommit, och det är den huvudsakliga anledningen till att jag avgivit en blank reservation.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Med åberopande av utskottets motivering yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra särskilda utskottets utlåtande nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Anslag till
förmalnings-
ersättningar.*

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förmalningsersättningar jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 74, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden den 8 november 1940, föreslagit riksdagen att till Förmalningsersättningar å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 34,000,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels en inom andra kammaren av herr *Hallagård* m. fl. väckt motion, nr 49, vari hemställdes, att riksdagen i samband med beviljandet av anslag för beredande av efterbetalning åt jordbrukare, som före 16 oktober 1940 försålt brödsammål av årets skörd, måtte uttala, att möjlighet till denna efterbetalning borde beredas *samtliga* jordbrukare, som före ifrågavarande tid verkställt sådan försäljning; ävensom att riksdagen med avslag på i propositionen begärt anslag till förmalningsersättning å 32 miljoner kronor måtte uttala, att motsvarande belopp borde uttagas genom ett förhöjt mjölpris;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Liedberg* och *Janson* i Frändesta väckt motion, nr 50, vari hemställdes, att riksdagen ville uttala, dels att formen för subvention genom förmalningsbidrag snarast måtte bringas att upphöra, dels ock att Kungl. Maj:t måtte överväga åtgärder för att efter behovsprövning förbilliga mjöl- och brödspriserna för de ekonomiskt svagast ställda medborgarna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet anfört:

»Genom den av Kungl. Maj:t beslutade förmalningsersättningen erhålla kvarninnehavarna viss gottgörelse av statsmedel för den höjning av deras inköpspris för brödsäd, som genomförts sedan konsumtionsåret 1939/40. Ersättningen utgår med samma belopp å vete och råg, vilket sedan den 16 oktober 1940 fastställts till 6 kronor 35 öre för deciton. Detta innebär full kompensation för höjningen av vetepriset, men däremot icke beträffande priset å råg, där i stället en viss höjning av priset å rågmjöl medgivits. Ersättningen utgår både vid handelsförmalning och lönförmalning för eget husbehov. Såsom villkor för åtnjutande av dylik ersättning gäller, att vederbörande kvarn vid försäljning av mjöl icke tillämpar högre priser än som livsmedelskommissionen fastställer.

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

Den sålunda beslutade subventionen medför avsevärda kostnader för statsverket. Innevarande budgetår uppvägas dock dessa till en icke obetydlig del av vinst vid försäljning av spannmål från statens reservlager. Utskottet hyser för sin del tvekan, huruvida en statlig subvention å ifrågavarande område lämpligen bort erhålla en sådan omfattning och utformning som nu är fallet. Att ersättning av statsmedel skall utgå vid förmalning av brödsäd för eget husbehov är knappast en tilltalande konsekvens av den beslutade regleringen. Då riksdagen varit samlad innevarande höst, hade det enligt utskottets mening varit önskvärt, att frågan om en så omfattande statlig subvention som den förevarande underställts riksdagens prövning, innan Kungl. Maj:t fattade beslut i ämnet. I nuvarande läge anser utskottet sig emellertid böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om beviljande av anslag för ändamålet.

Av det anförda framgår, att utskottet icke kan tillstyrka bifall till yrkandet i motionen II: 49 om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, i vad den avser anslag till förmalningsersättning. Vad åter angår de i motionerna II: 49 och 50 framlagda synpunkterna å prisregleringen för mjöl förutsätter utskottet, att dessa bliva föremål för Kungl. Maj:ts övervägande, så snart en ändring i den för löpande budgetår beslutade regleringen kan komma till stånd, samt att för riksdagen framlägges det förslag, vartill prövningen kan föranleda.

I detta sammanhang vill emellertid utskottet understryka vikten av att såväl mjöl- som brödpriserna icke heller av andra orsaker än höjning av priset å brödsäd tillåtas stiga mer än som är oundgängligen nödvändigt. Utskottet förutsätter att noggrann kontroll i detta avseende utövas från statsmakternas sida, då syftet med ifrågavarande anslag eljest lätt skulle förfelas.

För Kungl. Maj:ts förslag att pristillägg skall utgivas för spannmål av årets skörd, som försålts före den 16 oktober 1940, tala bland annat vissa billighetsskäl, varför utskottet anser sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag jämväl i denna del. I anledning av yrkandet i motionen II: 49 att dylikt pristillägg bör beredas samtliga jordbrukare, vill utskottet erinra om vad departementschefen anfört angående de stora praktiska svårigheter, som möta i detta hänseende. Utskottet utgår emellertid från, att Kungl. Maj:t vidtager åtgärder för att pristillägget skall komma största möjliga antal jordbrukare till del.

Vad Kungl. Maj:t i övrigt föreslagit har icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet hemställer alltså,

a) att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 49 i vad den avser anslagsbeloppet, till Förmalningsersättningar å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 34,000,000 kronor;

b) att motionerna II: 50 och 49, den sistnämnda i vad den ej behandlats under a) här ovan, må anses besvarade med vad utskottet ovan anfört.»

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

1) herrar *Andersson* i Falkenberg, *Andersson* i Löbbo, *Mårtensson* och *Ericsson* i Sörsjön, som ansett, att andra stycket i utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Den sålunda beslutade subventionen medför avsevärda kostnader för statsverket. Innevarande budgetår uppvägas dock dessa till en icke obetydlig del av vinst vid försäljning av spannmål från statens reservlager. Inom utskottet har tvekan uttalats, huruvida en statlig subvention å ifrågavarande område lämpligen bort erhålla en sådan omfattning och utformning som nu är fallet. Att ersättning av statsmedel skall utgå vid förmalning av brödsäd för

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

eget husbehov är knappast en tilltalande konsekvens av den beslutade regleringen. Emellertid har utskottet funnit det så angeläget att livsmedelskostnaderna hållas nere, att utskottet för sin del ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.»;

2) herrar *Anderberg*, *Ward* och *Andersson* i Malmö, som dock ej antytt sin mening.

Herr statsrådet **Eriksson**: Herr talman! Eftersom det är på min föredragning, som den nu föreliggande propositionen beslutats i konseljen, skall jag be att få säga några ord.

Jag ber då först att tacksamt få konstatera, att utskottet har tillstyrkt det anslag till förmalningsersättningar, som regeringen har framlagt. I motivationen har utskottet emellertid gjort några uttalanden, som jag icke vill lämna utan kommentarer. Utskottet förklarar, att det hyser tvekan, om det är lämpligt, att subventionen fått den omfattning och den utformning som är fallet. Utskottet nämner särskilt som en mindre tilltalande konsekvens av regleringen, att jordbrukare, som låta förmåla brödsäd för eget husbehov, också få del av subventionen. I den delen vill jag gärna erkänna, att man även enligt min mening kan hysa en viss tvekan.

Detta förslag om att ersättning skulle utgå inte bara vid egentlig handelsförmalning utan även vid förmalning mot tull eller lön har utgått från livsmedelskommissionen. Skälen till kommissionens ståndpunkt i denna del voro, att med den förmalningsersättning som föreslogs ansåg kommissionen alldeles nödvändigt att ersättning utginge även för den s. k. tullförmalningen. Om man nämligen begränsade ersättningen endast till handelsförmalningen, menade kommissionen, att de jordbrukare, som regelmässigt brukade låta förmåla sin egen brödsäd, komme i ett allt för ogynnsamt läge, och vidare skulle åtgärden enligt kommissionens mening hårt drabba tullkvarnarna, då dessa med säkerhet skulle få sin omsättning mycket starkt minskad.

När regeringen då hade att taga ställning till förslaget i denna del, kunde åtminstone jag för min del inte undgå att taga hänsyn till den ståndpunkt, som lagtima riksdagen i år intog till frågan om jordbrukarnas delaktighet i smörrabatteringen. I den frågan hade riksdagen på förslag av jordbruksutskottet starkt understrukt, att jordbrukarna, när det gällde en subvention av smörpriset, borde vara likställda med andra konsumenter. Det var ett av skälen, varför jag för min del ansåg, att man borde i detta stycke följa livsmedelskommissionen, trots att det naturligtvis kan te sig åtminstone skenbart egendomligt, att man låter producenten på detta sätt som konsument få del av en prissubvention på den av honom själv producerade varan.

I vad mån utskottet i övrigt hyser tvekan om subventionens omfattning och utformning, framgår inte av utskottsutlåtandet. Om emellertid detta uttalande skulle innebära, att utskottet känt sig tveksamt, om överhuvud taget en subvention vore befogad för att förhindra, att de höjda inlösningspriserna för spannmål skulle taga sig uttryck i höjda mjölpriser, måste jag finna uttalandet vara att beklaga. Man grips onekligen av en undran, vad som kan vara innebörden i utskottets uttalande, när man litet längre fram finner, att utskottet rekommenderar de synpunkter på prisregleringen på mjöl, som framlagts i motionerna nr 49 och 50 i andra kammaren till regeringens övervägande, »så snart en ändring i den för löpande budgetår beslutade regleringen kan komma till stånd». Ser man nämligen efter, vilka synpunkter på prisregleringen på mjöl, som framförts i motionerna, kan jag inte i motionen nr 49 finna någon annan synpunkt framförd på den frågan, än att det inte alls är

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

befogat med någon prissubvention på mjöl, en synpunkt som alltså går stick i stäv mot utskottets kläm, vilken ju innebär ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag. I motionen nr 50 uttala motionärerna sig för att den av regeringen beslutade subventionen skall upphöra och i stället en prisrabattering efter behovsprövning anordnas på mjöl och bröd för de ekonomiskt svagast ställda befolkningsgrupperna, alltså en prisrabattering efter mönster av smör- och margarinrabatteringen. För min del kan jag inte undgå att finna, att utskottets uttalanden äro ganska oklara till sin innebörd.

Regeringen har sett saken så — som jag framhållit i propositionen — att det i nuvarande läge måste vara av synnerlig betydelse, att den stegring av spannmålspriserna, som beslutats med hänsyn till den dåliga skörden och för att stimulera till ökad odling för nästa års skörd, inte får återverka på mjölpriserna. Mjöl och bröd tillhöra ju våra allra viktigaste livsmedel, och de strävanden att hålla nere priserna på viktiga livsförnödenheter, som ju även riksdagen gett sin anslutning till, ha för regeringen tett sig alldeles särskilt viktiga just i fråga om dessa livsmedel. Det har också förefallit regeringen, som om riksdagen i sina uttalanden tidigare i samband med behandlingen av jordbruksregleringsfrågor intagit samma ståndpunkt. Vid 1939 års urtima riksdag uttalade första särskilda utskottet — utan att det, såvitt jag kan minnas, från något håll gjordes någon gensaga — att utskottet fann det i hög grad önskvärt, att rågmjölpriset hölls nere för konsumenterna. I jordbrukspropositionen till årets lagtima riksdag uttalade jordbruksministern, att en allt för kraftig stegring av mjölpriserna borde motverkas, och detta föranledde ingen erinran från jordbruksutskottets sida. Nu har i höst en mycket kraftigare stegring av spannmålspriserna genomförts än väl någon i våras kunde förutse. Under sådana förhållanden har regeringen ansett, att en stegring av mjölpriset till följd av de höga spannmålspriserna borde motverkas genom subvention av mjölpriserna. Det finns ett särskilt skäl att använda statsmedel för att göra detta, och det är, att genom höjningen av spannmålspriserna gör det statliga spannmålsbolaget en vinst på sina ineliggande lager, en vinst som i propositionen beräknats till omkring 14 miljoner kronor på den del av lagen, som man planerar att sälja ut under innevarande konsumtionsår.

Utskottet har nu vidare framhållit i utlåtandet, att det hade varit önskvärt, att riksdagen fått behandla frågan om en så omfattande statlig subvention, innan regeringen fattade beslut i ämnet. Jag tror inte att det finns någon, som inte hade funnit det önskvärt, att så hade skett, men frågan är, hur det skulle ha kunnat vara möjligt. Livsmedelskommissionens framställning om fastställande av inlösningspriserna för brödspannmål av 1940 års skörd kom in till regeringen den 30 juli. Från alla håll, inte minst från jordbrukarehåll, var man enig om att det vore ytterst angeläget ur folkförsörjningssynpunkt, att de nya inlösningspriserna fastställdes så snart som möjligt. Att underställa inlösningspriserna riksdagen kunde inte gärna komma i fråga, och lagtima riksdagen hade för övrigt också uttryckligen bemyndigat regeringen att fastställa inlösningspriserna. Men om man ville förhindra, att de kraftigt höjda spannmålspriserna skulle återverka på mjölpriserna, måste man ju utan dröjsmål lämna ett meddelande om vad avsikten vore i fråga om mjölpriserna. Annars hade naturligtvis mjölpriserna omedelbart börjat anpassa sig efter de nya högre spannmålspriserna. Därför ansåg regeringen det nödvändigt att, samtidigt med att de nya inlösningspriserna kungjordes, lämna ett meddelande till offentligheten, att inlösningsprisernas höjning inte skulle komma att föranleda någon höjning av mjölpriserna. Beslutet om de nya inlösningspriserna fattade regeringen den 9 augusti. Att dessförinnan höra riksdagen var inte möjligt. Det sätt, varpå regeringens intentioner i fråga om

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)
mjölpriserna skulle realiseras, uppdrog man åt livsmedelskommissionen att närmare utreda, och livsmedelskommissionen kom in med sitt förslag i ämnet den 31 augusti. Förslaget innebar, att förmalningsersättningar skulle utgå räknat från och med den 1 september. Även nu var det angeläget, att beslut fattades utan uppskov, och ärendet föredrogs också i konselj redan den 31 augusti. Samma historia upprepades på ungefär samma sätt, då spannmålspriserna och förmalningsersättningarna höjdes från den 16 oktober. Såvitt jag kan bedöma saken, har det således, tyvärr, icke varit möjligt att höra riksdagen, innan beslut fattades.

I propositionen har jag även tagit upp frågan om pristillägg på spannmål av årets skörd, som försålts före den 16 oktober. Kungl. Maj:ts förslag i denna del har ju tillstyrkts av utskottet. Samtidigt har utskottet uttalat, att utskottet utgår från att Kungl. Maj:t vidtar åtgärder för att pristillägget skall komma största möjliga antal jordbrukare till del. Jag kan naturligtvis instämma i denna önskan, men jag måste också säga, att när jag framlade detta ärende för riksdagen i den form som skett, så var det i den förhoppningen, att om man inom riksdagen ville, att regeringen skulle gå längre i fråga om pristilläggens utbetalande, så skulle riksdagen också anvisa den väg, på vilken detta skulle kunna ske. Detta har utskottet icke gjort, och jag måste därför klart och tydligt säga ifrån, att jag för min del, i varje fall inte för närvarande, ser någon annan utväg än den som jag lagt fram i propositionen, men med den vägen kan man inte undgå den risken, att det blir jordbrukare, som icke komma i åtnjutande av pristillägget.

Herr Anderberg: Herr talman! Till den höjning av brödsädespriset från 21:50 till 25 kronor för 100 kilogram, som skall utgå per den 1 februari 1941, lades den 15 oktober ett pristillägg av 2 kronor för 100 kilogram på den brödsäd som jordbrukarna frivilligt försälja till Svenska spannmålsaktiebolaget före den 1 februari 1941. Härigenom blev ju brödsäden fördyrad från 21:50 kronor till 27 kronor eller med cirka 30 procent. Hade inte subventionsanordningar — avskaffandet av veteavgiften jämte en så kallad förmalningsersättning — genomförts för hela befolkningen, skulle priset på vetemjöl nu ha varit c:a 12 öre för kilogram och priset på rågmjöl c:a 9 öre för kilogram högre än motsvarande till jordbrukarna betalade pris. Som departementschefen i propositionen nr 74 kraftigt understryker, tillhöra ju mjöl och bröd våra allra viktigaste livsmedel, icke minst för de mindre bemedlade befolkningsgrupperna, och en höjning av priserna på dessa livsförnödenheter är särskilt kännbar i en tid av i övrigt stigande levnadskostnader. »Det måste i nuvarande läge», säger departementschefen, »vara av synnerlig betydelse att en stegring av spannmålspriset såvitt möjligt icke nu får återverka på mjölpriserna.»

Med detta som utgångspunkt har regeringen infört den subvention av mjöl och brödsäd, varom det föreliggande förslaget handlar. Vid de under den gångna hösten förda förhandlingarna mellan regeringen och tjänstemannaorganisationerna och vid de pågående förhandlingarna mellan landsorganisationen och Svenska arbetsgivareföreningen har man gått ut ifrån ett stabiliserat pris på detta för de bredare lagren betydelsefulla livsmedel. Då kan det inte vara rimligt, att efter vad 1940 års lagtida riksdag sade, nu göra det uttalandet, som utskottet här föreslår. Har man den inställningen, som kommer till synes i motionen nr 49, att man vill vältra hela dyrtidens börda på konsumenterna utan att ens ta hänsyn till de allra fattigaste, då kan man gå den väg, som i motionen föreslås, nämligen avslå propositionens förslag om ett anslag till förmalningsersättningar på 32 miljoner kronor. Man har däremot inte

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

hemställt om att vägra det anslag på 2 miljoner kronor, som här är ifrågasatt till efterbetalning av det pristillägg som tillkommer efter den 15 oktober. I motionen nr 50 föreslår man ju, att prisutjämnningen snarast måtte bringas att upphöra samt att Kungl. Maj:t måtte överväga åtgärder för att efter behovsprövning förbilliga mjöl- och brödpriserna för de ekonomiskt svagast ställda medborgarna.

När nu utskottet på sid. 8 säger, att det för sin del hyser tvekan, huruvida en statlig subvention å ifrågavarande område lämpligen bort erhålla en sådan omfattning och utformning som nu är fallet, kan jag inte vara med om detta och det är med anledning av detta uttalande av utskottet som jag anfört en blank reservation till utlåtandet.

Det är klart att den som följt dessa frågor under den gångna hösten inte kan vara med om att avbryta denna verksamhet. Det har heller inte utskottet vågat föreslå, utan enligt klämman är man enig om att med avslag å motionerna II: 49 och 50 anvisa det belopp som här är ifrågasatt. Men det skulle bli mycket svårt om inte rent av omöjligt för regeringen att för framtiden ordna detta, om riksdagen skulle godtaga det uttalande som utskottet gör här. När utskottet skriver, att det hyser tvekan, om subventionen bort erhålla en sådan omfattning och utformning som här är fallet, är det väl med tanke på att man skulle utdela rabattkort efter behovsprövning, men man vet vilka stora svårigheter man haft att dragas med, när det gällt att ordna smörregleringen, och om rabatterna dessutom i detta fall behövde ha en ännu större omfattning än vid smörregleringen, bleve det ju en synnerligen svårlöst fråga.

Sedan kommer en sak, som man har varit enig om inom utskottet, nämligen utskottets uttalande, att det knappast är en tilltalande konsekvens av den beslutna regleringen, att ersättning av statsmedel skall utgå vid förmalning av brödsäd för eget husbehov. Man förstår anledningen till detta uttalande. Od-larna skola vid prissättningen ha samma ersättning som andra, och ersättningen har kommit upp i ett belopp, som man ansett vara för högt i förhållande till vad som kunde vara skäligt.

Sedan kommer jag med ett par ord angående beslutet av den 15 oktober 1940 om ett pristillägg av 2 kronor på brödspannmålen av årets skörd. Jag får verkligen säga, att jag tycker denna prispolitik icke förts på ett önskvärt sätt. Nu söker man genom propositionen och utskottsförslaget att rätta till det, så att detta pristillägg skulle komma största möjliga antal jordbrukare till del, ty det är ju dock i alla fall så, att på hösten före den 16 oktober många som voro i små omständigheter och som behövde skaffa penningar voro nödsakade att så snabbt som möjligt sälja sin spannmål och därför inte hade någon nytta av det pristillägg, som nu kommit dem till del som haft möjlighet att lagra.

Det är inte mycket som skiljer mellan de reservationer som här föreligga. På en punkt, som skiljaktigheten egentligen gäller och som vi inte i utskottet hade någon klarhet om, har statsrådet nyss berört orsaken. Det gäller utskottets uttalande, att man borde underställt detta ärende riksdagens prövning, innan Kungl. Maj:t fattade beslut. Jag och de två ledamöter av andra kamaren, som jämte mig avgivit en blank reservation, ha ansett, att Kungl. Maj:t kunnat avlämna förslaget något tidigare, så att inte den forcering, som utskottet nu nödgats tillgripa vid behandlingen av detta ärende, blivit nödvändig. Då vi inte kunnat vinna enighet i detta, får jag yrka att riksdagen måtte besluta ifrågavarande anslag på sätt som utskottet här har föreslagit, men med strykande av utskottets motivering endast uttala: Vad Kungl. Maj:t föreslagit har icke givit utskottet anledning till erinran. — Vi anse att ut-

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

skottet icke har kommit med något nytt beträffande pristillägget, och i övrigt ha vi ingenting att anföra. Lagtima riksdagen har ju givit regeringen fullmakt att handlägga ärendet i denna form, och när utskottet icke haft något att säga beträffande beloppet, hemställer jag alltså om bifall till utskottets kläm utan motivering.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Det är med anledning av en passus i utskottets motivering som jag begärt ordet.

Utskottet tycks vara enigt i en punkt, nämligen då det säger, att »utskottet hyser för sin del tvekan, huruvida en statlig subvention å ifrågavarande område lämpligen bort erhålla en sådan omfattning och utformning som nu är fallet». Därefter kommer följande mening: »Att ersättning av statsmedel skall utgå vid förmalning av brödsäd för eget husbehov är knappast en tilltalande konsekvens av den beslutade regleringen.» Jag är av den uppfattningen, att det inte är riktigt att genom så omfattande bidrag av statsmedel subventionera de ökade livsmedelskostnaderna över lag. Jag har ingenting emot att de sämst ställda bli kompenserade för de ökade utgifterna i det hänseendet, men detta bör enligt min mening icke ske på detta generella sätt utan någon som helst prövning av behovet. Det synes mig icke alls vara tilltalande, att ersättning för förmald spannmål för husbehov bör utgå till alla jordbrukare. Det finns nämligen jordbrukare, som inte på något sätt äro i behov av sådan kompensation, likaväl som det finns andra samhällsmedborgare, som inte äro i behov av att få någon lindring i de förhöjda livsmedelspriserna. Men om nu riksdagen gör detta utskottets uttalande till sitt, kan detta utläsas på det sättet att denna tvekan om den statliga subventionens stora omfattning och utformning beträffande dessa miljoner bara består i att ersättningen vid jordbrukarnas hushållsförmalning skall slopas. Det anser jag icke vara riktigt, ty jag kan inte gå med på att jordbrukarna skola bli sämre ställda bara för att de äro jordbrukare. Jag kan inte heller godkänna den princip, som i viss mån blivit tillämpad, då det gäller prISRabattering för det smör, som jordbrukarna själva använda, att de, bara för att de äro producenter av smör, skola ha det sämre i ekonomiskt avseende. Vid en kommande omprövning av grunderna för denna reglering bör man enligt min mening söka finna utvägar för att lämna sådan kompensation på annat sätt.

Herr Anderberg framhöll i sitt anförande i likhet med vad några av utskottets ledamöter säga i sin reservation: »Emellertid har utskottet funnit det så angeläget att livsmedelskostnaderna hållas nere, att utskottet för sin del ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.» Det underströks också av herr Anderberg, att vi få vara mycket betänksamma, när det gäller att höja priserna på viktiga förnödenheter, som hava stor betydelse för de mindre bemedlade och de sämst ställda. Ja, herr Anderberg, för åtta dagar sedan hade vi tillfälle att tänka på den saken, men då hörde man inte något från det hållet åtminstone om dessa betänkligheter.

Jag skall inte uppehålla tiden längre. Det framgår av vad jag här sagt, att jag icke anser det vara riktigt, att den jordbrukare, som själv förmal sin egen spannmål, skall vara sämre ställd än den, som säljer sin brödspannmål och köper mjöl i stället. Detta kan enligt min mening icke vara rätt och det bör beaktas vid en kommande översyn av denna fråga.

I anslutning till de synpunkter, jag här framfört, skall jag, herr talman, be att få yrka, att i utskottets utlåtande på sidan 8, mitten av andra stycket, den mening, som jag nyss läste upp om »att ersättning av statsmedel skall utgå vid förmalning av brödsäd för eget husbehov är knappast en tilltalande konsekvens av den beslutade regleringen», måtte utgå ur utskottets motivering.

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Med anledning av det anförande, som statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet hållit, vill jag först göra det påpekandet att på de tre punkter, på vilka han anmärkt beträffande utskottsutlåtandet, utskottets uttalande är så mjukt och vagt hållet, att utskottet inte hade trott att det skulle upptagas med någon grad av irritation.

Utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, såsom framgår av utskottets hemställan.

Jag ber att få erinra om läget inom utskottet. Till behandling förelägo dels Kungl. Maj:ts proposition, dels ock två motioner, den ena väckt av bondeförbundsrepresentanter, däri det yrkades, att riksdagen med avslag på i propositionen begärt anslag till förmalningsersättning å 32 miljoner kronor måtte uttala, att motsvarande belopp uttages genom ett förhöjt mjölpris — således ett direkt avslagsyrkande på propositionen i den delen. I den andra motionen, nr 50 i andra kammaren, hemställdes, att den påtalade formen för subvention genom förmalningsbidrag snarast måtte bringas att upphöra ävensom att Kungl. Maj:t måtte överväga åtgärder för att efter behovsprövning förbilliga mjöl- och brödspriserna för de ekonomiskt svagast ställda medborgarna.

Det gällde då för utskottet att taga ståndpunkt till dessa skilda yrkanden, och utskottets uttalande har, såsom ett utlåtande nu ofta måste bli, när det finns stridiga meningar, blivit en kompromiss, och en kompromiss som har utformats på det mildast möjliga sättet. I den första punkten säges det, att »utskottet hyser för sin del tvekan, huruvida en statlig subvention å ifrågavarande område lämpligen bort erhålla en sådan omfattning och utformning som nu är fallet». Utskottet har icke uttalat sig bestämt emot detta, men det har uttalat sin, som det heter, tvekan. Det är väl så mildt som man överhuvud kan tänka sig, och det framstår ännu mildare, om det göres klart, att det inom utskottet även fanns meningar, som även om de ha blivit tillfredsställda med detta uttalande, ville gå längre åt andra hållet och ha ett ännu skarpare uttalande emot denna subvention.

Det har inom utskottet framförts en hel del betänkligheter mot denna form av subvention. Det har där sagts, att den innebär en helt ny omläggning av brödsädesregleringen. När statsmakterna trädde in för stöd åt brödsädesodlingen från början, skedde detta för att stödja en näringsgren, som hotades av en mäktig utländsk konkurrens, en näringsgren, som inom sig räknade ägare, brukare och arbetare, den största näringsidkarbefolkningsgruppen i landet, och det var ur dessa synpunkter som den regleringen först igångsattes. Inom utskottet framfördes den åsikten, att man nu hade gått en helt annan väg än den tidigare beträdda; här subventionerades man nu med skattemedel eller också med upplånade medel, i den mån skattemedlen icke räckte, för att konsumenterna skulle kunna köpa sådana livsmedel billigt, som det nu gäller; för att, med andra ord, hålla mjölpriset nere. Emot detta har det som nämnts från olika håll inom utskottet riktats allvarliga erinringar. Man har pekat på den omständigheten, att det här gäller subventionsbelopp av mycket betydande omfattning, 32 miljoner kronor, samt att det statsfinansiella läget måste göra det nödvändigt att iakttaga försiktighet på hithörande område. Visserligen vore lånevägen naturligtvis en väg, på vilken man kunde skaffa staten erforderliga medel för denna subvention, men även den vägen kunde bli överansträngd, och erfarenheten från andra länder visade, att en alltför kraftig skuldsättning för staten också kunde leda fram till inflation. Man anförde bl. a., att landets skattebetalare och de, som eventuellt kunde tänkas visa intresse för teckningar i statslån, skulle bli betänksamma, när de kunde finna, att statsmedel användes i en utsträckning och på ett sätt, som stred emot gamla hävdvunna principer.

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

Man hade å andra sidan på samma håll inte något att erinra emot, om man kunde finna utvägar att på något sätt hjälpa de svagast ställda. Förhållandet är emellertid det, att denna subvention eller detta lägre mjölpris kommer alla medborgare till godo, oavsett i vilken ekonomisk ställning de än befunne sig, och det tycker man också ter sig något egendomligt. Det gjordes hemställan om uttalanden på den punkten av olika innebörd, men utskottet stannade till slut för och lyckades som synes samla den överväldigande majoriteten kring detta milda uttalande, i vilket utskottet för sin del uttalar tvekan. Ser man detta uttalande mot bakgrunden av det förhållandet, att utskottet tillstyrkt propositionen, tycker jag inte att det bör resas någon allvarlig erinran mot det samma.

Vad angår det andra uttalande, som utskottet gjort, »att ersättning av statsmedel skall utgå vid förmalning av brödsäd för eget husbehov är knappast en tilltalande konsekvens av den beslutade regleringen», så ingår ju detta i de uttalanden, som föreslagits från de betänksamma inom utskottet. Det har sagts, att enskilda jordbrukare, som ha kört till kvarnen med spannmål, ha fått denna sin spannmål gratis förmald, d. v. s. mjölnaren har tagit ut ersättningen av statsmedel. Men inte nog med detta, utan jordbrukaren har också fått pengar med sig, när han kört hem från kvarnen. Han har fått den skillnad i lönförmalningsersättning, som vederbörande kvarnägare medgivit honom för malningen. Det är inte att undra på att en hel del personer tycka det vara egendomligt att jordbrukarna, i stället för att de som tidigare varit fallet själva fått betala för malningen, nu inte bara få spannmålen gratis förmald utan också få pengar med sig, när de köra hem från kvarnen. Jag förstår likaväl som övriga ledamöter i utskottet så väl, att det varit stora svårigheter förknippade med regleringen på detta område, och jag förstår också, att man har velat undvika den form av brödsädsreglering, som vi hade under världskrigets dagar, med självhushåll och dylikt, vilket också hade sina besvärligheter, och att man i stället velat söka sig fram på andra vägar och därvid kommit in för detta system. Men jag tycker inte, att utskottet bör lastas för att det uttalar sig så pass försiktigt att det säger, att det knappast är »en tilltalande konsekvens av den beslutade regleringen». Detta uttalande är väl bara ett litet observerandum, som kan iakttagas i fortsättningen vid prövningen och den framtida handläggningen av spannmålsregleringen, så att man må observera det och till äventyrs åstadkomma de förbättringar, som kunna finnas nödvändiga och lämpliga.

Den tredje anmärkningen gällde det uttalande i utskottsutlåtandet, där det heter: »Då riksdagen varit samlad innevarande höst, hade det enligt utskottets mening varit önskvärt, att frågan om en så omfattande statlig subvention som den förevarande underställts riksdagens prövning, innan Kungl. Maj:t fattade beslut i ämnet.» Ja, det är ju inte så underligt om ett sådant uttalande kommer fram, i synnerhet som, det vill jag också understryka, det är ett mycket mildt uttalande. Det säges ju bara, att det hade »varit önskvärt» etc., men i betraktande av att utskottet hade att behandla motioner, vari det yrkades rent avslag å hela regleringen och propositionen, samt att det i en motion yrkades, att den påtalade formen måtte snarast bringas att upphöra, liksom det även höjdes åtskilliga andra, betänksamma röster inom utskottet, och då vi veta att denna urtima riksdag varit samlad ända sedan början av augusti månad, är det inte så underligt om riksdagens utskott och även riksdagen uttala, att de anse, att det hade varit önskvärt, att riksdagen hade blivit hörd i detta ärende, i synnerhet som det dock gäller en mycket stor, betydelsefull och ur principiella synpunkter viktig angelägenhet, som medför så pass stora kostnader för budgeten som 34 miljoner kronor.

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

När emellertid här har åberopats den fullmakt, som i våras gavs i smörregeringsfrågan, vill jag säga, att jag inte tycker att frågan om regleringen av smörpriserna är riktigt jämförbar med den nu föreliggande frågan om reglering på spannmåls- och mjölprisernas område. Dessutom är ju förhållandet det, att Kungl. Maj:t nu har lagt fram en proposition för riksdagen i sistnämnda fråga, ehuru denna proposition icke framlagts förrän efter det att Kungl. Maj:t bringat systemet i funktion och redan börjat utbetala pengar för ändamålet. Med hänsyn därtill hade det ju varit ganska önskvärt, att propositionen hade kommit, när den i alla fall skulle komma, innan systemet hade satts igång. Och man kan ju fråga sig: om fullmakten var sådan, att den obehindrat kunnat användas, varför har då denna proposition lagts fram? Man kan också fråga sig: om riksdagen skulle t. ex. följa det yrkande, som framställts i en av motionerna, och avslå propositionen i dag, kan regeringen använda fullmakten även i fortsättningen? Jag tror, att det blir litet komplicerat det hela, och jag tycker därför inte att det skall upptagas så illa, som jag förmärkt av folkhushållningsministerns anförande, att riksdagen uttalar det såsom »önskvärt, att frågan om en så omfattande statlig subvention som den förevarande» blivit framlagd för riksdagen, i synnerhet när riksdagen är sammankallad under den tiden. Om riksdagen inte går längre än att understryka i ett sådant uttalande att detta hade varit önskvärt, tycker jag verkligen att riksdagen bör ha rätt att göra ett sådant uttalande i en stor fråga, som bringas under dess handläggning först sedan den under samma riksdag har satts i system.

Vad beträffar folkhushållningsministerns uttalande om att pristillägget inte kan komma alla jordbrukare till del, så förstår jag så väl svårigheterna i det avseendet. Och utskottets uttalande i den delen får också betraktas såsom ett observandum, ett önskemål från utskottets sida, att största möjliga rättvisa här måtte kunna skipas. Jag förstår, som sagt, så väl de anförda svårigheterna, men utskottets uttalande torde väl i alla fall ha det värdet, att det fäster uppmärksamheten på saken för de myndigheter, som i fortsättningen skola handlägga detta ärende.

Herr talman! Jag tror mig med det sagda ha visat, att de uttalanden, som här ha gjorts av utskottet, torde vara berättigade, och jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets utlåtande beträffande såväl motiveringen som klämman.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag kan i likhet med folkhushållningsministern säga, att det säkerligen var hela regeringens önskan att, om det då hade låtit sig praktiskt realisera, lägga fram detta förslag för riksdagen, innan systemet sattes i kraft. Folkhushållningsministern har också redogjort för hur detta ärende utvecklats sig, och av denna redogörelse har det tydligt framgått, hur svårt det är att förelägga riksdagen vissa frågor och avvakta ett riksdagsbeslut, innan åtgärderna träda i kraft. Vi fingo den sista augusti livsmedelskommissionens utredning. Det hade under augusti månad underhandlats med kvarnarna rörande de mjölpriser, som skulle tillämpas med hänsyn till spannmålspriserna. Den första september började det nya regleringsåret. Något förslag därom kunde ju inte hinna föreläggas riksdagen för att få dennas bemyndigande i det fallet. Bemyndigandet var enligt min mening lämnat av lagtima riksdagen. Det har sagts att föreliggande förslag tidigare hade kunnat framläggas, men man bör härvidlag beakta, att denna fråga så att säga behandlats i två olika etapper, efter som också det problemet förelegat att öka priset med ytterligare två kronor.

Utskottets ärade ordförande frågade, varför regeringen nu lagt fram propositionen och begärt medel av riksdagen. Som jag förut sagt har regeringen

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

enligt bemyndigande och anvisningar av årets lagtima riksdag handlagt ärendet. I enlighet med hemställan från jordbruksutskottet har 1940 års lagtima riksdag sagt sig förutsätta, att mjölpriserna icke skulle komma att stiga i samma omfattning som det eventuellt med hänsyn till olika omständigheter kunde visa sig nödvändigt att höja brödsädespriserna. Såsom en möjlighet att finansiera detta anvisade jordbruksutskottet att äldre lager brödspannmål försålles till lägre pris. Om vinsten vid försäljning av äldre lager använts för att möjliggöra ett lägre mjölpris synes detta inte strida mot riksdagens intentioner. Regeringen ansåg därför, att riksdagen hade givit Kungl. Maj:ten fullmakt i fråga om, låt oss säga, detta jordbruksregleringsärende. Innan budgetmedel tagas i anspråk för mjölrabatteringen har riksdagen förelagts ärendet. För att motverka en alltför hastig prisstegring å mjölet har regeringen ansett rabattering på föreslaget sätt enklast. Till skillnad från den s. k. jordbruksregleringen, då för att hindra ett alltför lågt pris å brödspannmålen vissa kvantiteter exporterades med hjälp av utförelsebevis och stora kvantiteter inköptes för lagring, hava vi nu kommit i den situationen att importmöjligheterna äro praktiskt taget stängda. Ansträngningarna gå nu ut på att hålla med tillgångarna. Problemet i prisfrågan är för ögonblicket i motsats till senare års regleringar ett uteslutande folkhushållningsproblem. Därav förklaringen att anslaget äskas av folkhushållningsdepartementet. De åtgärder, som vidtagits på nu berörda område, äro delvis lika dem som vidtogos i och med smörrabatteringens genomförande och som anmäldes för riksdagen i samband med framläggandet av propositionen om den s. k. jordbruksregleringen. Den åtgärden hade man redan då ansett angeläget att vidtaga och detta på grund av två skäl. Det ena skälet var, att man ville få en ökad avgång på smöret, och det andra skälet var, att man inte ville för hastigt belasta de i ekonomiskt avseende sämst ställda konsumenterna med en alltför starkt ökad utgift för inköp av matfett.

Det har vidare riktats anmärkningar mot den förmalningsersättning, som jordbrukarna få. Personligen har jag den uppfattningen, att man såvitt möjligt bör undvika subventioner. Men å andra sidan kan det stämma väl med riksdagens intentioner, att en sådan ersättning lämnas. Det har nämligen tidigare, när vi reglerat brödspannmålspriserna sagts, att en hel del jordbrukare, som kanske inte odla just mycket mer brödspannmål än de själva använda för sitt husbehov, inte få någon del av den förbättring, som brödspannmålsregleringen medför. I riksdagen har också flera gånger uttalats det önskemålet, att man skulle söka finna en form, enligt vilken man även under normala förhållanden skulle kunna på ett visst sätt hjälpa de många jordbrukare, som i huvudsak konsumera den brödspannmål de själva producera. När det då gällde att vidtaga dessa, som regeringen också ansåg, nödvändiga åtgärder till förhindrande av alltför stark stegring av mjölpriserna, uppställde sig den frågan: på vad sätt är det praktiskt möjligt att genomföra en sådan ordning att de jordbrukare, som förmåla brödspannmål för eget husbehov, inte belastas med högre mjölpris än andra jordbrukare? Skulle de inte få denna ersättning, torde följderna ha blivit att de sålt sin brödspannmål och köpt mjölet för att få det högre priset för spannmålen och mjölet till rabatterat pris. Då skulle man snart från hela den mindre enskilda kvarnrörelsen, som driver sin verksamhet ute på landsbygden, få höra, att den stode utan sysselsättning, eftersom den inte finge någon spannmål att förmåla. Att det i vissa fall är svårt att få kontroll beträffande dessa förmalningsersättningar, har visat sig bland annat däruti att en del kvarninnehavare ha betraktat förmalningsersättningen såsom utgörande egentligen en ersättning för av dem utfört arbete. Livsmedelskommissionen har emellertid nu med anledning av klagomål, som framförts

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

till kommissionen, och med stöd av upplysningar, som införskaffats, fastställt vissa priser, som skulle betalas vid tullförmalning. Därest man kan åstadkomma effektiv kontroll, synes det mig därför vara mest praktiskt att låta dessa förmalningsavgifter fortfarande utgå. I annat fall riskerar man nämligen att förmalningen förskjutes från de mindre kvarnarna till de större handelskvarnarna.

Beträffande frågan om pristillägget sade herr Anderberg, att prisfrågan inte var tillfredsställande skött. Jag kan ju villigt erkänna, att det hade varit riktigare att priset 27 kronor hade fastställts redan från början eller priset stannat vid fastställda 25 kronor.

Förändringen påkallades emellertid sedan beräkningarna givit vid handen att skördeutfallet var ännu sämre än tidigare beräknats.

Kungl. Maj:t begär nu riksdagens bemyndigande att till dem som sålt till det lägre priset kunna under vissa förutsättningar betala det tillägg varmed priset höjts. Motivet för att denna tilläggsbetalning bör ske är från mina utgångspunkter att de som sålt för det lägre priset lojalt fullgjort sin skyldighet efter ett fastställt pris som inte kunde antagas bliva ändrat. Jag konstaterar att utskottet inte angivit särskilda direktiv för efterlikviden.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja säga, att då det tycks råda olika meningar om utskottets motivering — jag hörde herr John Gustavson framställa ett yrkande i fråga om motiveringen och det lär även ha varit andra ledamöter, som framställt yrkanden därom — skulle väl den lämpligaste lösningen av den frågan vara, att motiveringen ströks.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Det framgår av debatten, att någon oenighet inte råder beträffande utskottets kläm. Det är således motiveringen, som föranlett det meningsutbyte som förekommit.

Utskottet säger, att utskottet hyser tvekan rörande huruvida en statlig subvention av denna omfattning skulle förekomma. Denna tvekan hysa vi naturligtvis alla — den tror jag finns också hos folkhushållningsministern liksom hos jordbruksministern och finansministern. Det är klart, att man kan ha mycket delade meningar om hur en sådan prisreglering skall åstadkommas, men det framgår också av debatten som om riksdagen inte skulle vara redo att lämna några anvisningar om hur den prisreglering, som skulle ersätta den nuvarande, skulle se ut. Det är lätt att säga, att man skall låta mjölpriserna stiga och sedan på annat sätt understödja de medborgare, som äro i behov av understöd, men det kanske inte är lika lätt att säga, var gränsen skall gå mellan dem, som skola ha hjälp för att få billigare mjölpris, och dem som inte skola ha sådan hjälp. Jag misstänker att man, när man fördjupar sig i detta spörsmål, skall finna, att den stora massan av konsumenterna är i behov av en sådan hjälp, sedan denna prisreglering fortgått under tillräckligt lång tid, och då bli de belopp, som prisregleringen skulle kosta, kanske praktiskt taget lika stora i det ena som i det andra fallet. Därför vore det kanske bäst att, såsom det här föreslagits, man inte mera resonerar om denna »tvekan» utan ställer den på framtiden.

Herr John Gustavson förklarade sig också vara missnöjd med utskottets motivering. Han har yrkat, att den mening i utskottets yttrande, i vilken det talas om, att det är knappast en tilltalande anordning, att den, som låter förmåla sin egen brödspannmål, också skall ha statshjälp för detta, skulle utgå. Ja, jag vill säga att detta är det enda uttryck i utskottets motivering, som jag är fullt belåten med. Det är naturligtvis praktiskt sett så, som jordbruksministern här har framhållit, att jordbrukarna, om man skulle undantaga dem från denna subvention, skulle, som han sade, sälja sin brödsädesspannmål och

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

i stället köpa det billiga brödet i butiken, det är alldeles riktigt, och därför kanske det rent praktiskt sett inte går att ordna denna subvention på annat sätt än den nu är ordnad. Men nog måste man säga, att det är en konsekvens av prisregleringen som — och det har mycket riktigt också sagts här — utmanar löjet.

Jag vill därför inte vara med om att stryka denna sats och bibehålla det andra. Jag hemställer, huruvida inte herr John Gustavson och jag tror även andra skulle kunna gå med på att i så fall stryka hela motiveringen.

Allt detta är ju en del i den stora jordbruksregleringen. För många är den bra, för andra är den mindre tilltalande. Jag tror man får finna sig i att den inte är bra för alla, att den är ett mixtum compositum, som man får finna sig i så länge det varar. Detsamma gäller om den andra punkten, som också varit föremål för diskussion. Utskottet uttalar, att det hade varit önskvärt, att denna fråga hade kunnat föreläggas riksdagen, eftersom denna var samlad vid tillfället. Jag tycker att folkhushållningsministern på ett tämligen bindande sätt har uppvisat, att regeringen inte kunnat framlägga denna fråga för riksdagen. Regeringen har med andra ord varit tvungen att binda sig själv, innan frågan kunde framläggas för riksdagen, och med hänsyn till detta finnes det ju ingen anledning att bibehålla utskottets uttalande i den punkten heller. Då vidare motiveringen inte är det huvudsakliga, utan klämman, om vilken alla tyckas vara ense i dag, hemställer jag om bifall till herr Anderbergs yrkande, att kammaren med bifall till utskottets förslag i klämman måtte besluta att stryka motiveringen.

Herr Herlitz: Herr talman! Utskottet har ett yttrande om att det hade varit önskvärt, att riksdagen hade hörts på ett tidigare stadium. Det är nu ett mycket modest uttryck för ett omdöme, som väl rätteligen borde ha fällt i den formen, att det är ganska anmärkningsvärt, att Kungl. Maj:t har ansett sig berättigad att använda ett av riksdagen beviljat anslag i strid med de villkor, som för detta anslag ha blivit fastställda av riksdagen.

Jag åhörde med mycken uppmärksamhet de anföranden från statsrådsbänken, som syftade till att klargöra skälen till att Kungl. Maj:t hade förfarit på detta sätt. Det var, om man benar upp dem, kanske tre olika tankegångar, som där åberopades eller antyddes och som jag skall be att få taga var för sig.

Det gavs för det första en antydan om att riksdagen egentligen genom sina i våras fastställda direktiv givit en sorts fullmakt till åtgärder för förhindrande av en stegring av mjölpriset. Jag ber då att få åberopa vad som i verkligheten sades på den punkten. Det finnes återgivet i Kungl. Maj:ts proposition i ämnet. Det är sant, att departementschefen med riksdagens instämmande yttrade, att en alltför kraftig stegring av mjölpriserna borde motverkas, men så sade departementschefen strax efteråt med vilka medel detta skulle åstadkommas. Det kunde, heter det, ske genom försäljning från upplagda reservlager. Till yttermera visso har departementschefen direkt avvisat en utväg, som är ungefär densamma som det nu är fråga om. Han talar om att livsmedelskommissionen har ifrågasatt bibehållandet av s. k. prisrestitutions. Statsrådet säger, att vissa skäl kunde anföras för bibehållande av denna, men att han ändå hade kommit till det resultatet, att sådant borde icke äga rum. Under sådana förhållanden kan man naturligtvis inte med något fog åberopa ett allmänt resonemang om önskvärdheten att motverka mjölprisernas stegring till stöd för en sådan åtgärd som nu företagits. Jag betonar, att vad statsrådet i våras var inne på, var just den situation, som nu inträffat, att det blivit knapphet på livsmedel. Vad skall man då göra? Statsrådet ger en bestämd anvisning därom, och sedan går man en helt annan väg! Man får alltså fast-

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

hålla, att i direktiven ligger inte något som helst stöd för den åtgärd, som har vidtagits.

Man har nu för det andra åberopat, att det finnes ett uttalande av utskottet i anslutning till propositionen — jag har inte ordalagen direkt till hands — som går ut på att Kungl. Maj:t inte skall vara så förfärligt hårt bunden vid vad som nu säges utan får handla litet efter omständigheterna. Där kunde det ju tyckas som om riksdagen hade givit en fullmakt, som kunde räcka till vad som helst. Ser man emellertid för det första till förhistorien till denna vida fullmakt, som tillskapades första gången 1939, så är det alldeles påtagligt, att den motiverades av de speciella svårigheter, som krigsförhållanden kunde skapa för en planläggning på förhand. Med hänsyn till vad som kunde hända genom krigets omskiften fick således Kungl. Maj:t denna större frihet, men det innebar väl ingalunda någon frihet att företaga ändringar på grund av andra omständigheter — och märk väl, att det nu är helt andra omständigheter än krigstidsförhållandena, som ha spelat in. Vad man för det andra kan anmärka är väl, att riksdagen förmodligen aldrig någonsin har fattat den frihet, som gavs Kungl. Maj:t med avseende på användningen av de här medlen, på det viset, att det skulle innefatta ungefär vilka åtgärder som helst, som kunde komma i fråga med avseende på jordbruket och dess produkter. Såsom av utskottets ärade ordförande har framhållits, får man väl ändå hålla fast vid hela syftet med den här prisregleringen på jordbrukets område och fasthålla, att anslaget inte får användas till andra syften. Jag kan ju i det hänseendet bara åberopa Kungl. Maj:ts proposition, där ett starkt tvivelsmål rörande riktigheten av åtgärden skyntar fram. Det säges ju nämligen på slutet, att med hänsyn till syftet med ersättningarna synes det — som departementschefen litet försiktigt uttrycker sig — »lämpligt» att man använder ett annat anslag än det som Kungl. Maj:t ursprungligen tog i bruk.

Så är det då den tredje linjen, den som man alltid får höra vid övergrepp från Kungl. Maj:ts sida på riksdagens makt över statsanslagen. Det anges varjehanda skäl, varför det var praktiskt taget omöjligt att höra riksdagen. Det gick helt enkelt inte, yttrade statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Kungl. Maj:t var, som herr andre vice talmannen uttryckte sig, tvungen att ingripa. Det var ingenting att göra åt saken. Jag undrar, om man inte inom riksdagen har anledning att något rygga tillbaka inför sådana uttalanden med hänsyn till de konsekvenser de medföra. Märk väl, jag upprepar det än en gång; här är inte fråga om en sådan nödvändighet, som har uppkommit genom de utomordentliga förhållanden, i vilka vi nu leva — kriget och vad därmed sammanhänger. Jag skulle ha tegt, om det hade gällt sådana saker. Jag har inte velat rida några konstitutionella kapphästar, då det gällt ingripanden, som varit nödvändiga med hänsyn till krigsförhållanden. Men vad nu har skett, det är ju bara en sådan omständighet, som hör till livets normala gång, oberoende av kriget, nämligen att det inträffar missväxt. Och då detta inträffade, ja, då var det tyvärr fullkomligt omöjligt att höra riksdagen. Kungl. Maj:t måste nödvändigt handla på egen hand! Jag har svårt att förstå detta. Vi ha ju dock från många andra tillfällen erfarenhet om åtgärder, som ha behövt vidtagas mycket hastigt med hänsyn till faran för spekulativa åtgärder och sådant. Sådana svårigheter har man kunnat bemästra genom propositioner, som ha behandlats mycket hastigt. Och då nu här åberopas, att livsmedelskommissionens utlåtande kom in några dagar innan man måste handla, erinrar jag, att Kungl. Maj:ts ståndpunkt var klar den 9 augusti, och frågar, om det då hade varit ogörligt att, ifall man då inte hade linjerna i detalj klara för sig, åtminstone inhämta ett generellt medgivande från riksdagens sida att slå in på denna nya väg.

Anslag till förmåningersättningar. (Forts.)

Jag skulle naturligtvis inte ha uppträtt i det här ärendet, ifall det inte gällde så oerhörda summor. Jag skall inte försöka gissa hur mycket som redan nu kan ha gått åt. Detta är för övrigt inte det väsentliga. Ty jag vill understryka, att då Kungl. Maj:t på egen hand beslutade sig för denna väg, band Kungl. Maj:t i realiteten statsverket för hela den beräknade summan, cirka 30 miljoner kronor. Det är ju nämligen så, att sedan saken väl hade satts i gång, är det praktiskt taget omöjligt att rygga den; riksdagen befinner sig nu i ett tvångsläge. Men från Kungl. Maj:ts sida måste saken ha tett sig så, antar jag, att Kungl. Maj:t hade att räkna med den möjligheten — som man åtminstone förr i världen brukade räkna med — att riksdagen kunde ha en annan mening än Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t måste sålunda ha resonerat som så, att vi få taga på vårt ansvar att eventuellt använda 30 miljoner på detta sätt med anlitanade av ett anslag, som egentligen är givet för annat ändamål. Ser man saken så, framträda dess proportioner fullt tydligt. Jag frågar mig förresten, hur det i sådan händelse skulle gått med de övriga ändamål, som detta anslag, vilket inte är ett förslagsanslag utan ett reservationsanslag, skall tjäna.

Nu säger måhända någon, att jag tar i litet för starkt; det har väl hänt sådana här saker förut. Ja, visst har det hänt sådana här saker förut. Jag har haft anledning att syssla med den historiska utvecklingen av riksdagens finansmakt, och jag kunde berätta många historier från Karl Johans-tiden och äldre tider i övrigt, då man gick till väga på detta vis. Kungl. Maj:t ordnade upp en sak på förhand, då det ansågs praktiskt och nödvändigt, och sedan kom man och presenterade räkningen för riksdagen. Det har likaledes förekommit många gånger förut, att man har hittat något anslag, som så där något så när har passat ihop med det ändamål man åsyftat — inte riktigt, men något så när — och så har man tagit pengar därifrån och sedan kommit till riksdagen och bett att få saken uppklarad. Men det förhåller sig ju nu så, att riksdagen alltid har kämpat mot sådana förfaranden. Strävandena att få någon ordning i fråga om riksdagens anslagsbeviljande och Kungl. Maj:ts medelsdisposition ha verkligen för äldre generationer av riksdagsmän varit en ganska viktig och angelägen sak. Man har kommit fram till att med skärpa fasthålla två ting, för det första att ett anslag skall användas för det ändamål det är avsett till, och för det andra just detta, att sakerna skola avgöras av riksdagen på förhand, att man inte skall komma i efterhand och begära dess medgivande.

Nu vill jag emellertid inte här åberopa historien och gamla precedenser, utan jag vill sluta med det medgivandet, att det ju kan hända, att vi kommer in i en ny tid. Det kan ju hända, att statsråden ha rätt, då de säga, att förhållandena på detta område — jordbruksregleringens och överhuvud taget prisregleringens område — ha utvecklats sig på sådant sätt, att det inte går för sig med de gamla metoderna att gå till riksdagen med allting. Det ligger kanske någonting i detta, att våra gamla konstitutionella former och den gamla principen, att riksdagen skall taga ställning till en sak på förhand, inte passa in i dessa invecklade förhållanden, som nu råda. Men då skulle jag vilja göra en hemställan, riktad till regeringsbänken. Om det verkligen är på det viset, som anförandena från statsrådsbänken ge intryck av, nämligen att det inte går att hålla uppe vår konstitutionella ordning inför dessa nya problem, då skulle jag vilja hemställa, att man verkligen fattade i ögonsikte nödvändigheten att skapa nya lagliga former, som passa för dem. De lagliga formerna kunna åstadkommas på två olika vägar. De kunna åstadkommas på det viset, att regeringen hemställer om och utverkar diktatoriska fullmakter på sådana områden, där det inte anses lämpligt att riksdagen är med. Det

Anslag till förmålningsersättningar. (Forts.)

är bättre än att riksdagen får sysselsättas med att skriva motiveringar, som sedermera befinnas vara skrivna i sanden. Det är en väg. En annan väg är att vara betänkt på vad tiden kanske behöver, nämligen att skapa nya, mera smidiga och praktiska former, i vilka riksdagens medverkan på sådana här områden kan utövas. Detta problem har enligt min mening aktualiserats genom det märkliga sätt, varpå denna fråga har behandlats.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Den siste talaren har möjligen givit frågan något större proportioner än som kanske är nödvändigt, men jag tror att det är riktigt, att frågan är av synnerligen stor vikt, och det är just därför att den är av så synnerligen stor vikt som man från regeringens sida inte är tilltalad av den oklarhet, som ju under alla förhållanden måste anses vidlåda utskottets utlåtande. Regeringen har gjort någonting, som innebär en långt gående åtgärd, för att hålla nere priserna. Åtgärden ligger i linje med den politik, som regeringen har fört på andra områden, och det är inte oförklarligt, om regeringen önskar få ett klart besked från riksdagen, om man vill att denna linje skall fullföljas eller om man vill varna regeringen för att gå vidare. Det är just därför att utskottsmajoritetens utlåtande kan uppfattas såsom en sådan varning mot den förda prispolitiken — och även utanför riksdagen har uppfattats som en sådan varning — som det förefaller vara nödvändigt att här skapa klarhet.

Det är riktigt, att det är två olika ting, som här diskuteras och som framkalla tvekan. Den ena punkten är, huruvida en sådan sak som denna borde ha förelagts riksdagen innan regeringen fattade sitt beslut, och den andra är alla de stora frågorna om huruvida en sådan subventionering av vissa priser är önskvärd inte bara på detta område, ty det är ju uppenbart, att avgörandet i denna fråga blir prejudicerande för andra liknande ting.

Om jag då tar upp frågan, huruvida denna sak hade bort föreläggas riksdagen före regeringens beslut, så skulle jag egentligen ha kunnat hänvisa till vad både folkhushållningsministern och jordbruksministern tidigare ha sagt, men med anledning av herr Herlitz' anförande tror jag det är nödvändigt att tillfoga några ord, som kanske påvisa, var det avgörande ligger.

Herr Herlitz tog upp tre olika vägar, på vilka man skulle kunna motivera, att regeringen på detta sätt engagerade statsmakterna ekonomiskt. Jag skall inte bry mig om de båda sista vägarna. Det är alldeles tillräckligt, att jag håller mig till den första. Var och en som varit med i riksdagen under de sista åren och följt riksdagens beslut i jordbruksregleringsfrågorna kan bekräfta, att riksdagen har givit Kungl. Maj:t de mest vittgående fullmakter för att påverka priserna. Jag erkänner, att det i främsta rummet har gällt att påverka priserna så, att jordbrukspriserna skulle hållas uppe och konsumenterna skulle bli tvungna att betala mer. Det är möjligt, att det finnes medlemmar av riksdagen som säga, att så länge regeringen begagnar fullmakterna bara för att höja livsmedelspriserna, så länge ha vi ingen invändning att göra, men så fort regeringen försöker använda fullmakterna för att hålla nere livsmedelspriserna, då måste vi bli betänksamma. Jag tror, att om man riktigt tränger igenom frågan, lär det väl inte vara många, som skulle vilja ställa sig på den ståndpunkten, såvida det överhuvud taget finnes en formell och laglig möjlighet för regeringen att verkligen söka hålla priserna nere.

Det kortfattade citat, som herr Herlitz gjorde, visar att riksdagen inte har varit alldeles främmande för tanken, att det kunde bli lika nödvändigt att, när man höjer spannmålspriserna, se till att detta inte skapade en otrevlig stegring av mjölpriserna, och har därför sagt, att man skall kunna göra det. Då är bara frågan: Har riksdagen beviljat medel till detta? Ja, utan allt tvivel.

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

Redan föregående år hade vi med hjälp av det lager, som finnes hos spannmålsbolaget, faktiskt hållit mjölpriset — priset på rågmjöl — nere med 2 kronor, utan att någon gjorde invändning däremot, genom att använda lagret och utsälja det till ett billigare pris. Det var på den linjen, som regeringen gick, när den först beslutade att en höjning av spannmålspriset inte skulle följas av motsvarande höjning av mjölpriset. Vi visste att vi hade ett så stort lager nedräknat till ett lågt pris, att det inte var någon svårighet att under en avsevärd tid subventionera mjölpriset på sätt som nu har skett, och jag tror att jag vågar lugna denna kammare med uttalandet, att ännu har icke något belopp använts för denna subventionering, som i detta ögonblick behövs medföra beslut från riksdagens sida att bevilja medel utöver dem som äro tillgängliga för regeringen i spannmålsbolagets lager.

Det har varit under intrycket av att vi hade denna marginal att röra oss med under den sista tiden som regeringen icke har ansett det vara så absolut nödvändigt att gå till riksdagen för att begära ytterligare medel. Om riksdagen i detta ögonblick skulle ha en önskan att säga, att denna subventionering är för stor — »så länge ni höllo er inom det belopp, som spannmålsbolaget gjort tillgängligt, hade ni rätt att handla så, men från och med nu går det inte för sig, utan vi få helt enkelt höja mjölpriset» — så står det riksdagen fullständigt fritt. Jag tror sålunda att jag kan bestämt bemöta herr Herlitz' påstående, att riksdagen ställts inför ett nödtvång. Ingenting av de nya skatte-medlen är ännu använt.

Så kommer jag till frågan huruvida en sådan subventionering överhuvud är önskvärd. Jag kan naturligtvis förstå de ledamöter även i denna kammare, som ha sagt att en subventionering av livsmedelspriserna, nu mjöl- och brödpriserna, inte behöver ske för alla konsumenter. Det kan vara motiverat för somliga konsumenter, som äro i ett svårt ekonomiskt läge. Men varför skall man då göra det för alla? Ja, svaret är egentligen bara det, att det är så svårt att omedelbart finna vägar för att göra en sådan, låt mig säga, rabattering. Var och en som varit med om svårigheterna vid smörrabatteringen vet, att det inte är önskvärt, om det ej är absolut nödvändigt, att skapa till nya områden för ett sådant utväljande av dem, som skulle få detta billigare mjöl och väl även, förmodar jag, billigare bröd. Eftersom det är jordbrukare som sagt det, skulle jag vilja draga en parallell. Det är ju också på grund av svårigheten att skilja mellan välställda och mindre välställda jordbrukare, som man har gått så långt som man gjort på prisvägen, när det har gällt jordbrukarnas spannmålspriser. Där skulle man ju med ännu mycket större rätt kunna säga: Inte skola alla jordbrukare ha högre priser! Skola verkligen de, som fått god skörd, ha 25 à 27 kronor? Det är ju egentligen de som drabbats av missväxt som skulle hjälpas. Och jag vill erinra om, att bröd och mjöl konsumeras av rika och fattiga i ungefär lika stora proportioner, snarast mer bland dem som ha små inkomster. Det finnes alltså inte någon sådan skillnad mellan välställda och fattiga i fråga om mjölkonsumtionen, att man kan säga, att när man subventionerar mjölet, så subventionerar man den välbärgade i mycket högre grad än den mindre välbärgade och den fattige. När det däremot gäller subventionering av spannmålspriserna, då subventionerar man lika väl den som har 5 tunnland som den som har 500 tunnland. Skall man göra en skillnad, borde man då i främsta rummet göra det på den punkten.

Om man hade velat ge denna subventionering formen av en subventionering av spannmålspriserna i stället för att öppet säga, att det är en subventionering av konsumenternas mjölpris, så finns det ingenting som hindrar att man kunnat vända det på det sättet. Om man riktigt överväger saken, hur skulle

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

det tett sig, då vi ställdes inför tvånget att höja inlösningspriset på spannmål? Det var praktiskt taget nödvändigt att, samtidigt som vi meddelade allmänheten, att denna väldiga höjning av spannmålspriset skulle ske, också tala om vad vi tänkte i fråga om mjölpriset. Och jag blottar kanske inte någon hemlighet, om jag säger, att för åtskilliga, som voro med om höjningen av spannmålspriserna, var det en förutsättning, att man då inte samtidigt skulle höja mjölpriset.

Jag tror att man i det läget kan försvara regeringens handlingssätt, och jag skulle inte ha gjort någon invändning, om utskottet hade skrivit, att det hade varit önskvärt, om denna fråga hade kunnat föreläggas riksdagen före avgörandet. Men nu står där i stället, att det hade varit önskvärt att den hade förelagts riksdagen, och om det skall ha den innebörden, som orden ju måste anses ha, betyder det väl att regeringen, när ett liknande fall uppkommer i fortsättningen, icke bör handla innan den har hört riksdagen.

Jag vet att det på vissa håll finnes den föreställningen, att man skulle ha gått till riksdagen, innan vi gjorde upp med jordbrukarnas organisationer. Där gällde det ju inte bara vissa prishöjningar, som drabbat konsumenterna, utan det gällde också inte mindre än 20 miljoner till mejeriernas kostnader. Detta var ett sätt att hålla nere mjölkpriset. Jag är övertygad om att i fortsättningen under denna kris komma sådana lägen att uppstå om och om igen, och jag undrar, om man inte inom riksdagen borde betänka sig, innan man kräver, att alla sådana avgöranden måste uppskjutas till dess man har hunnit höra riksdagen. Om man vill kräva det, när det gäller subventionering av konsumtionen, så skall man inte undra på, om det från konsumenternas sida också kräves, att intet avgörande i fråga om priserna på livsmedel och annat får träffas av regeringen utan att riksdagen höres. Ty det är väl ändå givet att den belastning av konsumenterna som följer av till exempel höjda spannmålspris eller höjda mjöl- och smörpris är av sådan ekonomisk räckvidd, att riksdagen med samma skäl kan säga att den vill bli hörd innan regeringen beslutar, som att riksdagen säger att den vill bli hörd innan prisregleringar genomförs. Vi befinna oss i det läget att det såvitt jag förstår inte finns någon annan väg än att regeringen får en viss handlingsfrihet. Denna handlingsfrihet behöver inte ta den form som herr Herlitz med sitt tal om det diktatoriska antydde. Den behöver inte ta någon annan form än den gjort på så många andra håll. Regeringen kan få en klar fullmakt att inom vissa gränser använda statsmedel för att reglera prisen. En sådan utväg borde inte kunna stöta någon för huvudet och innebär inte den minsta inskränkning i riksdagens rättigheter. Riksdagen är ju den som inom vissa bestämda gränser ger regeringen rättighet att laborera med prissättningen och möjlighet att därvid även använda statsmedel.

Sedan jag sålunda har konstaterat att riksdagen inte befinner sig i något tvångsläge, att inga skattemedel äro använda och att vi ännu hålla oss inom gränserna för den fullmakt som jordbruksutskottet och riksdagen har lämnat, skall jag övergå till hela frågan om subventioneringen. Man får komma ihåg att hela subventioneringen eller i varje fall den stora omfattning som den fått är beroende på missväxten. Vi hoppas väl alla att vi inte till nästa år skola få en sådan skörd som i år, och att vi inte till ett annat år skola behöva bibehålla de ytterligt höga pris som motiverats dels av missväxten, dels av farhågan för att en stor del av brödspannmålen skulle användas till utfodring, om inte inlösningspriset sattes tillräckligt högt. Då inställer sig emellertid frågan: Hade det varit riktigare att låta priset stiga? Jag vet inte om alla kammarens ledamöter erinra sig hurudant läget var i augusti och september. En stark stegring av levnadskostnaderna hade börjat visa sig, inte minst på grund av livsmedelsprisens höjning. Vi visste hur varje höjning av indextalet skulle påverka den

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)
allmänna opinionen. Vi visste att det överallt talades om att vi inte längre hade vår hand över prisutvecklingen, att nu var inflationen lössläppt etc. Vi visste att det förestod underhandlingar inte bara med statsanställda, utan även på den öppna arbetsmarknaden. Vi voro övertygade om att varje gång vi förmodade visa att det var möjligt att hålla prisen i tygeln, skulle vi därmed kunna utöva ett lugnande inflytande på arbetsmarknaden och på andra håll. Vi visste att för varje gång ett pris plötsligt gick i höjden i någon större utsträckning, betydde det ökad oro och en ökad föreställning hos både affärsmän och löntagare att det gällde för dem att gardera sig så fort som möjligt och så mycket som möjligt. I detta läge ansågo vi att vi med alla medel som stodo i vår makt måste hålla igen prisstegringen. Detta är bakgrunden till vår känslighet för alla uttalanden från riksdagens sida som innebära ett indirekt underkännande av regeringspolitiken eller i varje fall en tvekan huruvida regeringen med samma styrka bör ingripa i fortsättningen. Jag tror att det är nödvändigt att regeringen ingriper minst lika kraftigt som tidigare, när det gäller att hålla prisen nere. Ur den synpunkten vore det önskvärt — detta säger jag med all respekt för det kompromissförslag som herr J. B. Johansson framlade i en försonlig ton, som jag är honom mycket tacksam för — att det klargjordes huruvida den svenska riksdagen önskar en fortsättning på den politik i prishänseende som vi slagit in på eller hellre ser att prisen stiga, emedan de medel som behöva användas för att hålla dem nere förefalla alltför starka. Det är ur denna synpunkt som jag helst önskar att riksdagen uttalar ett klart gillande av den politik som regeringen har fört, men att, om detta i hastigheten inte är möjligt, man i alla fall får bort det inslag av misstroende mot regeringens politik som utan tvivel har utlästs och kommer att utläsas ur utskottsmajoritetens uttalande.

Herr **Heiding:** Herr talman! Jag skall bara yttra några ord med anledning av ett uttalande som fälldes av utskottets ärade ordförande, då han sade att det från bondeförbundets sida hade yrkats avslag på den kungl. propositionen. Jag måste då påpeka att det var enskilda medlemmar av bondeförbundet som hade denna inställning. Några motioner om avslag ha icke väckts i första kammaren, och jag har för min del icke den uppfattningen, att man nu skall avslå ett förslag som detta. Däremot är jag fullt ense med de representanter för utskottsmajoriteten, som ha uppträtt här och yttrat, att de uttalanden, utskottet har gjort, äro av den art, att de böra stå kvar. Jag kan inte förstå, att regeringen behöver ta dessa uttalanden så illa upp, att det nu anses lämpligt att stryka hela motiveringen. Det är ju möjligt att riksdagen inte alltid kan tillfrågas när det gäller dylika ärenden, men utskottets uttalande går ut på, att eftersom riksdagen just var samlad under den tid i höst då prisändringar vid ett par tillfällen gjordes, hade den gott kunnat tillfrågas, och när utskottet uttalar ett sådant önskemål tycker jag, som sagt, att det inte behöver tagas särskilt illa upp. Om frågan om dessa statliga subventioner hade förelagts riksdagen, är det klart att liksom nu motioner hade väckts och vissa ändringar kunde ha kommit till stånd. Man måste väl säga att en viss behovsprövning i detta fall icke hade varit ur vägen. Det kan icke vara lämpligt att dela ut så stora belopp som här är fråga om. De 14 miljoner av vinstmedel från spannmålsbolaget, som stodo till förfogande, borde ha räckt, så att man icke behövt ta större belopp i anspråk. Nu måste man taga 18 miljoner för att kunna genomföra subventionen i den utsträckning som regeringen föreslagit. Utskottet kan verkligen stå för de uttalanden, som utskottet har gjort, och jag tycker inte att någonting behöver strykas. Herr statsrådet och chefen för fi-

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

nansdepartementet ville ha bort detta ur utskottets motivering för att regeringen skulle få en klar linje att gå efter och så att säga kunna handla utan att fråga riksdagen. Det är ju tydligt, att regeringen vill ha en sådan fullständig och klar linje, men riksdagen kan väl inte i alla frågor släppa efter, utan måste också i tid få säga sin mening.

Att spannmålsprisen ha fått höjas så pass mycket som skett beror ju, som herr statsrådet framhöll, på skördeförhållandena eller det beror även på andra omständigheter. Vi kunna väl icke räkna med att spannmålsprisen i alla tider skola stå på samma nivå som de senaste åren. Priset på en hel del av jordbrukets förnödenheter har höjts, och detta medför väl att spannmålsprisen måste höjas i proportion därefter, fastän inte till samma höjd som nu, ty den beror ju som sagt på skördeförhållandena. Därmed borde även mjölpriset kunna höjas något. Jag vill emellertid inte ha sagt att det skall pressas alltför mycket i höjden, utan det bör hållas vid en skälig nivå, i all synnerhet för de befolkningsgrupper, som ha det svårt och ha låga inkomster. En behovsprövning för att få fram något slags rabattsystem är säkerligen lika lätt att genomföra här som när det gäller smöret.

Om en proposition hade förelagts riksdagen på ett mycket tidigare stadium än nu blivit fallet, hade vi fått tillfälle att pröva och bättre bedöma hela denna sak. Jag anser för min del, att det inte finns någon anledning att stryka utskottets motivering, som här har påyrkats, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med bibehållande av motiveringen.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag skall inte uppehålla mig vid den konstitutionella aspekten på detta ämne, utan framlägga några synpunkter beträffande sakens ekonomiska sida. Jag tar som utgångspunkt det yttrande finansministern fällde i slutet av sitt anförande, nämligen att frågan här gäller, huruvida riksdagen är med på ett fortsättande av regeringens ansträngningar att hålla prisen nere. Man kan emellertid ställa den frågan: Håller regeringen verkligen prisen nere i landet genom att subventionsvägen sänka priset å en viss vara och samtidigt lägga på omsättningsskatt på andra varor, så att den ena varan blir billigare och de andra varorna dyrare? De pengar regeringen får in på beskattningen gå åt att finansiera subventionerna. Jag har för min del svårt att se, att den allmänna prisnivån eller de allmänna levnadskostnader-na i landet bli lägre genom en sådan politik. Det förefaller mig därför som om finansministern försökte bevisa för mycket, när han vill göra denna fråga till en fråga om att hålla prisen nere.

Det är i själva verket, såvitt jag kan se, inte nu tal om att hålla den *allmänna* levnadskostnadsnivån nere, utan något helt annat. Vad saken gäller är naturligtvis att regeringen har ansett sig böra förbilliga vissa varor, som äro av särskilt stor betydelse för den fattigare befolkningen. Enligt min mening finns det ganska starka skäl för en sådan åtgärd. Man kan säga att det är av värde för människor med mycket små inkomster att åtminstone *något* är riktigt billigt, så att de slipa svälta, och då är bröd — jämte potatis — en vara som onekligen i främsta rummet kommer i fråga. Brödet är kanske de mindre bemedlades centrala livsmedel. Enligt min mening finns det alltså ett mycket starkt socialt skäl för att staten — visserligen under erkännande av att man inte kan sänka levnadskostnadsnivån i allmänhet — förbilliga vissa livsmedel genom en prispolitik av den art som regeringen här bedriver. Därtill kommer det skälet att det är ett allmänt önskemål att konsumtionen av vegetabiliska livsmedel hålles på en hög nivå. Av försörjningspolitiska skäl är det av vikt att vi så mycket som möjligt leva på vegetabilier, även om möjligheterna där-

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

till äro begränsade under detta skördeår. Även ur den synpunkten är det ett rationellt led i krispolitiken på längre sikt, att de vegetabiliska livsmedlen hållas relativt billiga.

Slutligen ha vi det skäl som finansministern anförde, nämligen att det medför mycket stora praktiska svårigheter att ordna en social rabatt på mjöl och bröd för de mindre bemedlade, och då är det lämpligare att göra det genom en generell prissänkning. Om man intar denna ståndpunkt — vilket regeringen tydligen gör — skulle jag vilja fästa uppmärksamheten på en annan livsmedels-subvention, som med fördel kan jämföras med den nu behandlade mjölsubventionen. Jag tänker på den allmänna prisnedsättningen på smör, som regeringen uppehåller med mycket betydande kostnader för statskassan. Hur ställer det sig med detta förbilligande av smör med 25 öre per kilo? Jag förbigår då att det finns andra subventioner inom matfettregleringen. Det kostar finansministern åtminstone 15 miljoner kronor om året att svenska folket skall få smöret 25 öre billigare per kilo. Hur ter sig denna smörsubvention, om vi på den anlägga samma synpunkter som finansministern nyss anlade på mjölsubventionen? För det första gäller inte skälet att det är svårt att ordna en social rabatt för de mindre bemedlades matfett, ty i själva verket ha vi redan ett sådant socialt rabattsystem på 1 krona 50 öre, gällande både smör och margarin. De mindre bemedlade, d. v. s. kortinnehavarna, kunna köpa margarin för ungefär 1:50. Då finns det intet socialt skäl för att den övriga delen av svenska folket skall betala ett detaljpris å smör av 4:50 i stället för 4:75. Men i själva verket går den politik som regeringen nu bedriver ut på att av de knappa statsfinansiella tillgångarna offra cirka 15 miljoner om året för att de i ekonomiskt avseende bättre ställda skola få köpa smör för 4:50 i stället för att betala 4:75. Och man bör tillägga, att om det är ett önskemål på längre sikt att konsumtionen av vegetabilier hålles uppe, är det sannerligen intet önskemål att konsumtionen av smör blir så stor som möjligt. Folkhushållningsministern uttalar att vi skola söka inskränka smörförbrukningen därför att tillgången är knapp, och det är ytterst ovisst om den kommer att räcka till. Men icke dess mindre subventionerar regeringen smörpriset och sänker det med 25 öre, och detta, som jag nämnde, huvudsakligen för dem som icke tillhöra de mindre bemedlade konsumenterna. Jag måste säga att denna politik i belysning av finansministerns nyss anförda argument måste framstå såsom ganska svagt motiverad. Från denna utgångspunkt vill jag understryka en passus i utskottets motivering, där det antydes att en viss översyn av subventionssystemet på livsmedelsområdet torde vara befogad. Jag vill samtidigt gärna anknypa till ett uttalande som gjordes av första särskilda utskottet vid behandlingen av omsättningsskatten, nämligen att utskottet förväntar att Kungl. Maj:t ägnar närmare uppmärksamhet åt frågan om att bereda mindre bemedlade personer samt barnrika familjer en viss samhällelig hjälp som kompensation för deras genom omsättningsskatten ökade levnadskostnader. Utskottet ansåg också att de uppslag som framkommit motionsvis om att ge speciellt dessa grupper kompensation för fördyringen vore synnerligen beaktansvärda. Där har man alltså ytterligare ett skäl, som talar för att hela frågan om subventionssystemet på livsmedelsområdet upptages till allmän översyn. Enligt min mening bör man därvidlag låta sig ledas huvudsakligen av två synpunkter: för det första att bygga ut de *sociala* rabatterna åt mindre bemedlade och barnrika familjer, bland annat med hänsyn till omsättningsskatten, och för det andra att försöka så mycket som möjligt inskränka de *generella* prisnedsättningarna som kosta statskassan relativt mycket, men i proportion därtill hjälpa de mindre bemedlade relativt litet. Jag tillåter mig alltså att i anknypning till utskottets motivering uttala det önskemålet, att detta komplex av subventionsät-

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

gärder, som under årens lopp har vuxit fram i olika former, måtte bli föremål för en allmän översyn.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet hade vänligheten att uppta till utförligt bemötande de konstitutionella betänkligheter som jag hade antytt, och detta föranleder mig att yttra några ord till svar.

Herr statsrådet yttrade bland annat — såvida jag förstod honom rätt; jag erkänner dock att det är svårt att förstå dessa invecklade förhållanden — något om att ännu så länge ingenting av skattemedel hade utgått till här ifrågakarande ersättningar. Jag ställer mig frågande inför detta uttalande, då jag jämför det med upplysningen i propositionen att förmalningsersättning hittills har utbetalats av det förslagsanslag till prisreglerande åtgärder som finnes upptaget på riksstaten 1940—41. Herr statsrådet upprepade vidare satsen att riksdagen genom sitt uttalande om att en stegring av mjölpriset borde motverkas egentligen givit fullmakt därtill. Men herr statsrådet upptog inte till diskussion mitt framhållande av att detta uttalande omedelbart följdes av en anvisning rörande de vägar som därvid skulle beträdas. Herr statsrådets anförande utgör således en värtalig erinran till riksdagen att inte tro att alltför stor vikt lägges vid uttalanden som den stoppar in i motiveringar. Ytterligare betonade herr statsrådet ånyo de praktiska svårigheterna att höra riksdagen. Jag kan om allt detta endast säga att det accentuerar vad jag framhöll, nämligen att på detta sätt kommer riksdagen inte att spela någon roll på detta ömtåliga och viktiga område, och det accentuerar tillika nödvändigheten att finna mera praktiska och efter tidsläget lämpade vägar, på vilka ett folkligt inflytande här kan göra sig gällande.

Herr **Björnsson**: Herr talman! Herr Ohlins sista yttrande ger mig anledning att säga några ord om de riktlinjer som han menade vara önskvärda för det fortsatta arbetet på en prisreglerande kristidspolitik i socialt syfte. Herr Ohlin ansåg att smörprisregleringen utgjorde en utomordentligt lycklig och tillfredsställande form för en socialt berättigad prisutjämning. Jag undrar om herr Ohlin har klart för sig vilka fördelar och nackdelar denna smörribattering verkligen innebär. Jag är inte säker på att herr Ohlins erfarenhet sträcker sig så långt. Själv hade jag under förra världskriget rätt mycket att göra med en sådan rabatteringsverksamhet som avsåg att förbilliga livsmedlen för de mindre bemedlade. Jag måste konstatera att varje gång jag ställdes inför dylika problem, hade jag en ytterligt stark känsla av otrevnad och av min oförmåga att åstadkomma något som representerade rimlighet och rättvisa. Det var de människor som kunde hålla sig framme och måla sina ekonomiska förhållanden så svart som möjligt som fingo rabattering, medan många som verkligen ledo nöd inte kunde få någon, beroende på att de helt enkelt inte kunde komma sig för eller kunde framställa sina förhållanden i en sådan dager att det vann beaktande. Jag är fullkomligt övertygad om att de svårigheter som då existerade alltjämt existera. Det är enligt min mening långt ifrån ett önskemål att åstadkomma en individuell behovsprövning på alla möjliga områden. Det är ett arbete som inte ger gott resultat, och det är ett i och för sig improduktivt arbete att förvandla hela svenska folket till dels sådana som begära extra rabatter och dels sådana som pröva huruvida rabatter skola lämnas eller icke. Jag har sålunda en rakt motsatt uppfattning mot herr Ohlin. Man bör så långt det överhuvud taget är möjligt undvika en individuell behovsprövning vid den prisreglering som är nödvändig under krigs-

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

tider. Jag tyckte att herr Ohlin själv anförde mycket goda skäl för att just i fråga om en sådan vara som bröd en generell prisreglering var lyckligare än en individuell rabattering.

Herr Ohlin framhöll vidare att när man med statsmedel finansierar en allmän prisreducering, sänker man inte livsmedelskostnaderna i och för sig. Jag vill ge herr Ohlin rätt i att förbrukningen av produktionskraft blir densamma i båda fallen. Men det blir en fråga om inkomstfördelning som är mycket viktig, och vi mena ju med levnadskostnaderna kostnaderna för ett visst skikt i samhället med de eller de inkomsterna. Kan man då med hjälp av statsmedel åstadkomma en generell prisrabattering för ett visst skikt av människor, så får man en viss nedsättning av levnadskostnaderna. Naturligtvis blir det en motsvarande höjning, om man tar ut det i form av beskattning, tullbeskattning eller annan beskattning på mer eller mindre umbärliga varor, eller om man tar ut det i form av direkt skatt av dem som ha bättre råd att betala än det stora flertalet. Det blir då en reglering av inkomstfördelningen som efter min uppfattning bör ge ett mycket gott och rimligt socialt resultat.

I övrigt, herr talman, beklagar jag att det har visat sig nödvändigt att tillgripa så kraftiga subventioner som det här är fråga om. Jag förstår visserligen att all logik fordrar att man betalar tillbaka till dem som förmål sin spannmål en tull på sätt som här är förutsatt, och jag förstår också att det är rättvist och rimligt att man gör en efterbetalning till dem som lojalt ha kommit med sin spannmål i god tid.

Men jag beklagar, att man där har kommit till så stora belopp per deciton som man har gjort. Jag gör det därför att jag tror att inte alltid ens de, som få pengarna, kunna tycka att det är rimligt att de skola ha tillbaka pengar, när de köra till en kvarn och mala sin egen brödsäd till mjöl. Det blir onekligen ett konstigt förhållande, även om det är betingat väsentligen av en rent tillfällig omständighet, nämligen missväxten. Och jag vill sluta, herr talman, med att uttala den förhoppningen, att man genom denna åtgärd skall ha kommit över en tillfällig höjning i priskurvan på de viktigaste av våra livsmedel, så att man, när som vi hoppas skörden åter blir åtminstone medelgod, skall kunna komma tillbaka till rimligare värden.

Herr Ohlin: Herr talman! Endast några ord med anledning av herr Björnssons senaste anförande. Herr Björnsson hävdade att man kan uppnå en allmän nedsättning av livsmedelskostnaderna för de mindre bemedlade skikten, när man förbilligar vissa varor och sedan finansierar dessa subventioner t. ex. genom direkta skatter, som inte drabba de mindre bemedlade så hårt. Men i verkligheten är det så, att staten för närvarande anser sig tvungen att ta ut pengar även från de mindre bemedlade, senast genom en s. k. allmän omsättningsskatt. Härav följer, att om staten betalade ut mindre i subventioner, så skulle staten kunna beskatta de breda lagren något mindre genom omsättningsskatt o. d. och i alla fall ha samma ekonomiska ställning som förut. Alltså är det riktigt att kombinera frågan om prisnedsättning på mjöl med prisstegringen genom omsättningsskatten, ty i den faktiskt föreliggande situationen föreligger en möjlighet att välja. Och då menar jag för min del, att det inte blir någon allmän sänkning av levnadskostnaderna ens för dessa grupper, när staten ger med den ena handen och tar tillbaka med den andra.

Däremot har jag anført, och däri delar jag herr Björnssons mening, att det i alla fall finns vissa sociala skäl att förbilliga just de livsmedel, som äro av särskild betydelse för de mindre bemedlade klasserna.

Anledningen till att jag begärde ordet var emellertid, herr talman, särskilt den omständigheten att herr Björnsson lade i min mun några ord som jag icke

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

alls uttalat, vilket herr Björnsson kommer att finna när han studerar det stenografiska referatet av mitt anförande. Herr Björnsson förklarade, att enligt herr Ohlins mening ha vi funnit »en utomordentligt lycklig form för subvention» i fråga om matfett. Jag fällde intet som helst värdeomdöme rörande detta system. Jag endast konstaterade att vi ha ett sådant system, vilket, kan jag tillägga, av regering och riksdag ansetts medföra så stora sociala fördelar, att trots därmed förenade otvetydiga olägenheter mig veterligen intet allvarligare krav framkommit, vare sig från herr Björnsson eller andra, på att detta system skulle avskaffas.

Det är ganska uppenbart att alla dylika sociala rabattsystem medföra praktiska olägenheter, bl. a. emedan de i någon mån förutsätta individuell behovsprövning. Men jag får erinra herr Björnsson om att när riksdagen nyligen beslöt en omsättningsskatt, så införde man en anordning som genom fritagande av vissa varugrupper kommer att vålla en oerhörd mängd besvär och trassel för livsmedelshandlarna. Detta beslöts likväl, emedan man ansåg det vara socialt riktigt att icke fördyra dessa varor. — Jag är emellertid överens med herr Björnsson däri, att det är önskvärt att sociala stödmetoder göras så enkla som möjligt. Det är nog tyvärr så, att skillnaden mellan de minst bemedlade i samhället och de övriga är så pass stor, att även om gränsdragningen alltid erbjuder svårigheter, är det ändock inte alltför svårt att dra gränsen så att den gruppen, som får de billigare varorna, i genomsnitt är mycket sämre ställd än de grupper, som inte få några sådana subventioner.

Jag kommer därför, herr talman, till den slutsatsen, att även om det finns allvarliga praktiska olägenheter med olika slag av rabattsystem, så är det i en kristid som den nuvarande i alla fall nödvändigt att använda dem, och detta av det skälet att det överstiger statens krafter att hålla de allmänna levnadskostnaderna, d. v. s. priserna å mjöl, matfett, mjölk och annat, så låga, att de fattigaste och de barnrika familjerna få en rimlig levnadsstandard. För att hindra att dessa befolkningsskikt pressas ned under vad som i modern mening kan kallas för existensminimum är det enligt min mening nödvändigt att samhället tager på sig även de olägenheter, som sociala rabattsystem medföra. Jag konstaterar att varken från herr Björnsson eller från någon annan framkommit förslag om, att staten skulle börja riva ned dessa av sociala hänsyn motiverade system.

Herr Björnsson: Herr talman! Jag skall genast erkänna att herr Ohlin inte sagt, att smörrabattsystemet var utomordentligt bra. Det menade jag inte heller, då jag yttrade, att herr Ohlin använt dessa ordalag. Men herr Ohlin rekommenderade det systemet till utveckling och ytterligare begagnande, och det strök herr Ohlin under nu: vi ha ett system, som går att tillämpa. Och herr Ohlin ville att man skulle använda det, där det kunde användas, därför att, som herr Ohlin sade, det överstiger statens förmåga att på annat sätt komma till rätta med problemet. Jag får ju säga, att jag skulle kunna tänka mig en annan linje: man låter priserna stiga till den nivå, som överhuvud taget kan anses skälig, och så får folk betala dessa priser, men sedan få de genom samhällets ingripande ett belopp i pengar, som räcker till att nedbringa levnadskostnaderna i sin helhet till det, som man anser att var och en kan komma ut med. Då har man åtminstone koncentrerat behovsprövningen till *en* punkt i stället för att laborera med det ena efter det andra.

Jag vill säga herr Ohlin, att jag för min del inte tycker att smörrabatteringen är något önskvärt system. Jag har till och med under den debatt, som förekom, när det gällde villkoren för erhållande av smörrabatten, uttalat mig om den såsom icke önskvärd i och för sig. Att helt enkelt sätta sig ned och se

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

efter, om en person har en beskattningsbar inkomst på 1,000 eller 1,500 kronor, och rent schematiskt göra beräkningar efter hur många barn han har, det blir ingen individuell behovsprövning i ordets egentligaste mening och ligger nog rätt långt också ifrån herr Ohlins ideal, föreställer jag mig.

Jag tror sålunda att skillnaden mellan vad herr Ohlin sade och vad jag påstod att herr Ohlin sade inte är så stor. Jag ber i alla fall om ursäkt för att jag inte riktigt adekvat återgav herr Ohlins formulering. Andemeningen var i varje fall densamma, som jag påstod, eller att herr Ohlin betraktade detta system som användbart och uttalade sig för att man skulle försöka få en utbyggnad av det. För min personliga del betraktar jag det såsom av ondo och någonting som man bör undvika så mycket som möjligt.

Jag konstaterar sålunda, att min uppfattning i varje fall är diametralt motsatt herr Ohlins i denna fråga.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering; 2:o), av herr *Anderberg*, att utskottets hemställan skulle bifallas med utelämnande av motiveringen; samt 3:o), av herr *Gustavson, John*, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan och godkänna utskottets motivering med den ändring, att den i andra stycket därav förekommande meningen »Att ersättning av statsmedel skall utgå vid förmalning av brödsäd för eget husbehov är knappast en tilltalande konsekvens av den beslutade regleringen» utelämnades.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av herr *Anderberg* framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 69 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med utelämnande av motiveringen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 41;

Nej — 57.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid ånyo skedd föredragning av andra särskilda utskottets utlåtande nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ekonomiskt stöd åt den som lidit förlust i anledning av vissa åtgärder som vidtagits för militära ändamål, bifölles vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. kristillägg åt statstjänstemän m. fl.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 66, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 22 november 1940, föreslagit riksdagen att dels besluta, att ett särskilt rörligt kristillägg skulle utgå i den omfattning och enligt de grunder i övrigt som i statsrådsprotokollet föreslagits, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom andra kammaren väckta motioner, nämligen

dels nr 46 av herrar *K. E. Senander* och *J. H. Brädefors*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av de i Kungl. Maj:ts proposition nr 66 angivna riktlinjerna för kristillägg, att desamma bragtes i överensstämmelse med avlöningsreglementets föreskrifter beträffande rörligt tillägg, dock med den skillnaden, att kristillägg icke skulle utgå på den del av befattningshavares lön som överstege 500 kronor per månad;

dels ock nr 47 av herr *A. Hansson* i Rubbestad m. fl., vari hemställdes, att därest Kungl. Maj:ts förslag om kristillägg bifölles, riksdagen måtte dels besluta i enlighet med socialstyrelsens förslag, att skatteposten snarast möjligt skulle utrensas vid indexberäkningen av levnadskostnaderna, dels uttala, att den nämnd, som biträdde socialstyrelsen vid uppgörande av indexberäkningarna, skulle vara opartisk.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 46 — måtte

a) besluta, att ett särskilt rörligt kristillägg skulle utgå i den omfattning och enligt de grunder i övrigt, som i utlåtandet angivits;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet;

II. att motionen II: 47 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Tjällgren*, *Heiding*, *Mannerskantz*, *Aqvist*, *Pettersson* i Rosta och *Pettersson* i Dahl ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen etc. — — — (= utskottet) — — — i ämnet;

II. att riksdagen i anledning av motionen II: 47 måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt taga spörsmålet om skatternas undantagande vid indexberäkningen under förnyat övervägande;

III. att motionen II: 47, i den del den icke behandlats under punkt II, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. kristillägg åt statstjänstemän m. fl. (Forts.)

Herr Heiding: Herr talman! Inom utskottet äro vi i denna fråga ense utom på en punkt, nämligen när det gäller, huruvida skatterna skola räknas med i levnadskostnadsindex eller icke. Det har företagits en utredning av socialstyrelsen, och den har utfallit så, att socialstyrelsen ansett att man skulle kunna frändraga skatterna, när det gäller denna beräkning, och att denna regel skulle tillämpas från och med den första januari 1941. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har framhållit, att Kungl. Maj:t förklarar sig vilja framdeles till prövning upptaga frågan, huruvida ändring skall ske beträffande skatternas medräknande vid levnadskostnadsindex' bestämmande.

Det har i ärendet väckts en motion, vari uttalas, att denna tillämpning borde ske med det snaraste. Vi ha önskat understryka detta krav, och därför ha vi reserverat oss och ansett, att utskottet redan nu borde göra ett uttalande i denna fråga. Det är ju möjligt, att det i fråga om beräkningarna av levnadskostnadsindex kan behöva göras mera omfattande justeringar, men här gäller det endast att taga ställning till denna speciella fråga. Reserveranterna ha ansett, att Kungl. Maj:t borde snarast möjligt taga ifrågasvarande spörsmål under förnyat övervägande. Det är den skillnaden, som föreligger, att vi vilja att frågan föres fram och utredes med det första — vi anse sålunda att man inte bör skjuta upp den, utan att den bör avgöras nu.

Jag skall, herr talman, med dessa ord be att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Den föreliggande propositionens hemställan grundar sig på ett förslag, som framkommit efter förhandlingar mellan statstjänstemännen och vederbörande departementschef. Inom utskottet ha, såsom framgår av reservationen, på grundval av väckta motioner vissa reserveranter gjort ett längre gående yrkande, nämligen ett uttalande att skatteposten snarast måtte utrensas ur index. Utskottet har icke ansett nödigt att nu taga upp en större debatt om skattepostens vara eller icke vara inom index. I propositionen uttalar nämligen departementschefen följande: »Med avseende å frågan, huruvida ändring skall ske beträffande skatternas medräknande vid levnadskostnadsindex' bestämmande, har Kungl. Maj:t förklarar sig vilja framdeles upptaga denna till prövning.» Utskottet har tagit detta såsom ett löfte från finansministerns sida att taga upp frågan till prövning, såsom det ju uttryckligen står, och förutsätter också att det kommer fram ett förslag, baserat på de resultat, vartill denna utredning kunnat föranleda. Utskottet anser därför att det bör räcka med att taga fasta på, vilket utskottet också gjort, detta finansministerns löfte, och utskottet har inte velat gå längre för att inte i dagens läge och då förslaget grundar sig på förhandlingar med statstjänstemännen riva upp en strid om denna detalj. Naturligtvis är det svårt för både utskottet och kammaren att bedöma de verkningar, som skulle kunna bli följden, ifall man utan vidare skulle taga en bestämd ställning för eller emot. Det tarvar i varje fall en bättre utredning än den, som presterats, och då vi ha löfte från departementschefen att en sådan utredning skall igångsättas, tror jag att kammaren bör kunna vara tillfreds med utskottets uttalande på denna punkt.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr Wagnsson: Herr talman! Då jag varit i tillfälle att deltaga i de förhandlingar med finansministern, som förts från statstjänstemännens organisationers sida rörande detta tillägg, skall jag be att med ett par ord få komplettera vad den siste ärade talaren anförde.

Jag vill då först erinra därom, att det förslag som av socialstyrelsen fram-

Ang. kristillägg åt statstjänstemän m. fl. (Forts.)

ställt om en partiell rensning av index i många olika avseenden måste anses otillfredsställande. Det har också blivit underkänt av statstjänstemännens delegation och icke heller av finansministern accepterats. Man kom till fullständig enighet rörande alla detaljer i fråga om formerna för beräkningen av index för framtiden utom i vad det avsåg skatteposten. På denna punkt stod den ena uppfattningen mot den andra. Emellertid överenskomms, att detta problem skulle lösas i annat sammanhang. Frågan har nämligen sin stora betydelse vid de avtalsförhandlingar, som pågå mellan representanter för landsorganisationen och arbetsgivarna. Och de överenskommelser, som inför finansministern träffades, inneburo att den lösning, som skulle kunna framgå av dessa förhandlingar, också skulle gälla i vad det avsåg statstjänstemännen.

Under sådana förhållanden måste det ju te sig som orimligt att riksdagen på denna punkt binder sig för en ståndpunkt och därmed, kan man säga, direkt tar avstånd från den ståndpunkt, som av statsmakternas representanter vid dessa förhandlingar intogs.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets utlåtande.

Häri instämde herr *Pettersson, Emil*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo andra särskilda utskottets memorial och utlåtande:

nr 72, angående kristillägg åt vissa befattningshavare vid riksdagens verk m. fl.; och

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lärares avlönings- och anställningsförhållanden under tid, då undervisningen inställes eller begränsas på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar eller till följd av bränslebrist eller av annan dylik orsak, m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter.

*Ang. aktie-
teckning i
Aktiebolaget
Träkols-
briketter.*

I en den 6 december 1940 dagtecknad proposition, nr 82, hade Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att för teckning av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter ett belopp av 100,000 kronor finge tagas i anspråk från det å riksstaten för budgetåret 1940/41 uppförda reservationsanslaget till Åtgärder för ökad användning av inhemskt motorbränsle m. m.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet anfört:

»Enligt utskottets mening hade det varit önskvärt, om Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag varit utrett på ett mera uttömmande och klagörande sätt. Utskottet har likväl icke velat motsätta sig bifall till förslaget och får alltså hemställa, att riksdagen må medgiva, att för teckning av aktier i Aktiebolaget

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)
Träkolsbriketter ett belopp av 100,000 kronor må tagas i anspråk från det å riksstaten för budgetåret 1940/41 uppförda reservationsanslaget till Åtgärder för ökad användning av inhemskt motorbränsle m. m.»

Reservation hade anmälts av, utom annan, herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Gabrielsson, von Stockenström, Åqvist, Persson* i Falla och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort erhålla följande lydelse:

»Den i förevarande proposition förebrogta utredningen synes icke utskottet vara så uttömmande och klaggörande, att utskottet funnit sig kunna på grundval av densamma tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag. Under den korta tid, som stått utskottet till buds, har utskottet icke heller haft möjlighet att inhämta de kompletterande uppgifter, som synts utskottet önskvärda för frågans bedömande. Med hänsyn härtill finner utskottet sig böra hemställa, att riksdagen må avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition.»

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på utskottets motivering, vari det heter, att »enligt utskottets mening hade det varit önskvärt, om Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag varit utrett på ett mera uttömmande och klaggörande sätt». Med denna enda motivering är det, som majoriteten inom utskottet gått att tillstyrka det föreliggande förslaget att teckna 100,000 kronor i Aktiebolaget Träkolsbriketter.

Vi reservanter ha på denna ytterst bristfälliga utredning icke kunnat följa majoriteten inom utskottet, utan hemställa om avslag på den kungl. propositionen.

Jag vill förutskicka, att propositionen lämnar ytterst knapphändiga upplysningar i ärendet. Det har inte varit utremitterat till några organ eller myndigheter, inte ens till bränslekommissionen eller industrikommissionen, och den företer således i fråga om utredningen högst betänkliga brister. Man får emellertid veta vad det gäller. Man får veta att Kungl. Maj:tidigare under året, nämligen den 7 juni, anvisat 100,000 kronor i statsbidrag och dessutom beviljat ett lån på likaledes 100,000 kronor till nämnda företag. Sedan har i skrivelse den 27 september 1940 Aktiebolaget Träkolsbriketter hemställt om ytterligare statsunderstöd med ett belopp av 150,000 kronor.

Jag vill nämna, att trots den oerhört korta tid, som stått till buds inom utskottet, ha vi i alla fall försökt att skaffa oss några upplysningar i ärendet. Det är ju anmärkningsvärt, att framställningen inkom den 27 september och att på dessa tre månader inom Kungl. Maj:ts kansli icke kunnat presteras en utredning i frågan, som varit mera klaggörande än den föreliggande. Vi ha emellertid som sagt inom utskottet införskaffat vissa uppgifter. Vi ha skaffat oss det nummer av Posttidningen, där stiftelseurkunden för företaget finnes intagen. Ur denna ha vi inhämtat, att aktiekapitalet visserligen är 50,000 kronor, men i sista momentet i stiftelseurkunden lämnas den upplysningen, att en viss ägare till företaget skall gå in såsom aktieägare för ett belopp av 49,600 kronor, om bolaget övertar vissa inventarier och tillgångar. Om dessa har det inom utskottet upplysts, att de ha ett ganska problematiskt värde. Det lär vara så, att det faktiskt inte är inbetalat mer än 400 kronor kontant på detta aktiekapital, och det har sagts under hand, att enbart stämpelavgiften för aktierna gick till 500 kronor utom vissa andra kostnader.

Det är således vissa uppgifter om företags ställning, som det hade varit ytterst önskvärt att få i propositionen, men dessa uppgifter ha kommit till vår kännedom på andra vägar. I propositionen får man emellertid veta att två

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

förtvarande aktieägare — tydligen de aktieägare som inneha dessa aktier på 50,000 kronor — skola ha en royalty av 0,3 öre per kilogram tillverkade briketter i åtta år från fabrikationens igångsättande. Det blir, om man räknar med en årsproduktion av 6,000 ton, vilket förutsättes som ett maximum, 18,000 kronor om året. Går man ned till en siffra av 5,000 ton, blir det i alla fall 15,000 kronor om året. Det ter sig ganska egendomligt, att ett aktiekapital, på vilket faktiskt icke inbetalats mer än 400 kronor, och då man kan tvista om värdet på de övertagna tillgångarna, på detta sätt skall ha en förmånsrätt framför statens aktier. Staten skall enligt förslaget teckna 100,000 kronor, men de övriga aktieägarna skola ha en förmånsrätt, som kan uppskattas till ungefär 15,000 kronor om året under åtta år. Detta måste synas mycket egendomligt.

Vidare har det inom utskottet lämnats upplysning om att platsen för dessa anläggningar icke är lämplig ur transportsynpunkt och ur skoglig synpunkt, och det har även förekommit erinringar i åtskilliga andra avseenden.

Vidare är det att observera, att detta tillskjutna aktiekapital inte heller räcker, utan man förutsätter att det skall skaffas ytterligare kapital till bolaget från annat håll. Det torde emellertid vara tveksamt, huruvida detta kan komma att lyckas. Det finns en uppgift på sidan 3 i propositionen, att kapitalbehovet skulle vara ungefär 550,000 kronor.

Hela denna transaktion har förefallit oss, som stå för reservationen, så pass egendomlig, att vi inte kunnat vara med om att satsa statens pengar i detta företag utan en grundligare utredning om företagets ställning och de förutsättningar, som för övrigt må förefinnas för företagets fortsatta tillvaro. Och jag förklarar för min del alldeles bestämt, att jag icke vill taga på mitt ansvar att medverka till att statsmedel insätts i ett företag på så lösa grunder som det här uppenbarligen är fråga om.

Det talades nyss om konstitutionella synpunkter, och jag vill rekommendera herrar ledamöter av konstitutionsutskottet att nästa år titta en smula på beslutet av den 7 juni 1940, när det anvisades 100,000 kronor i statsbidrag och 100,000 kronor i lån. Det kan undras, om inte redan då den undersökning borde ha varit verkställd, som ännu saknas i detta ärende.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till reservationen, vilken innebär avslag på utskottets hemställan.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Den utredning, som utskottets ärade ordförande saknade i propositionen, har dock förebragts för utskottet.

Då vederbörande ansökte om ett bidrag på 300,000 kronor i avsikt att bilda ett bolag för att sätta i gång den verksamhet, som omnämndes i ansökan, remitterades ärendet till industrikommissionen. Industrikommissionen, som synade det hela, tillstyrkte ett belopp av 200,000 kronor, och vederbörande tilldelades också detta belopp med villkor att Kungl. Maj:t skulle få insätta vissa representanter i styrelsen. Därefter bildades bolaget, Huruvida de naturaprestationer, som skola motsvara en viss del av aktiekapitalet, representera det värde som angivits, kunde självfallet jordbruksdepartementet inte undersöka, så länge bolaget icke var bildat. När industrikommissionen avgav sitt yttrande innebar detta också, att det borde beviljas ett anslag för denna verksamhet, därest ett bolag av berörd art bildades. Om nu riksdagen beslutar att staten skall ingå som aktieägare, skall alldeles självfallet en undersökning vidtagas för att utröna, huruvida det kontant satsade beloppet jämte de naturaprestationer, som gjorts, svara mot det uppgivna värdet. De sakkunniga på området få bedöma riktigheten härav.

Då bolaget hade bildats och aktieägarna utsett styrelserepresentanter och

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

Kungl. Maj:t utsett sina representanter i styrelsen uppdrogs det åt styrelsen att göra en utredning av hela ärendet, beträffande såväl platsen som anläggningen i övrigt och alla erforderliga maskiner. Om nu herr J. B. Johansson menar, att det borde ha varit en särskild kommitté, som skulle sköta denna utredning, kan jag inte förstå, varför den skulle kunna göra det bättre än de personer som insatts i styrelsen. Två av dessa personer äro sakkunniga särskilt då det gäller träkolstillverkningen och skogsprodukterna i övrigt. Dessa ha verkställt den utredning, som även företetts inför utskottet.

Jag vill nämna i detta sammanhang, att det i skrivelsen rörande anslaget angavs, att den summa, som behövdes, var 500,000 kronor. Det meddelades samtidigt, att om statsmakterna beviljade 300,000 kronor, var överenskomsten träffad med Stockholms spårvägsaktiebolag att detta bolag skulle förskotta 200,000 kronor. Avsikten var nämligen att Stockholms spårvägar skulle köpa en viss kvantitet av årsproduktionen. Den största kvantiteten skulle säljas till armén. Det blev också ett avtal slutet mellan arméförvaltningen och bolaget, vilket arméförvaltningen anser ur sin synpunkt tillfredsställande. Arméförvaltningen gör gällande, att om den brikett, som har prövats på omnibusar i Stockholm, kan tillverkas inom landet, skulle detta vara en värdefull tillgång, då vi behöva använda detta drivmedel i brist på andra. Det är självfallet att man inom försvarsväsendet i ännu högre grad än på andra håll har intresse av att få ett bränsle till de gengasdrivna bilarna, varigenom bilarna få en väsentligt större aktionsradie än de få genom kol. Och det är konstaterat att briketten tillgodoser detta ändamål på ett mycket bättre sätt än vad även förstklassiga kol göra.

Det anmärktes på att propositionen har dröjt så länge, eftersom framställningen kom in redan i september månad. Det är ju inte tre månader, som det sades, utan något över två månader, men det är i varje fall tillräckligt länge. Under tiden ha emellertid förhandlingar förts i frågan.

Jag kan även inom parentes nämna, att av de beviljade 200,000 kronorna ha endast 100,000 utbetalats till bolaget. Dessa medel ha delvis använts till förskotts betalning å beställda maskiner och delvis till anläggning av kolugnar på olika ställen på kronoparkerna, i det man menar att det ur ekonomisk synpunkt är lämpligast att tillverka träkolen ute i de olika distrikten, varigenom man får lägre transportkostnader för råvaran till de kol, som skola användas vid fabrikationen av licalitbriketter, och kolen fraktas den längre vägen billigare än ved.

Vid prövningen av bolagets framställning om ökat anslag menade vi, att om staten i enlighet med myndigheternas tillstyrkande skulle satsa ytterligare pengar, vore det bättre att staten förvärvade ett större inflytande på bolagets verksamhet. Visserligen hade staten redan bestämmanderätten inom styrelsen, men bolagsstämman kunde ju kullkasta styrelsens beslut. Om emellertid staten blir aktieägare och innehar aktiemajoriteten, blir det ju möjligt att även vid stämman tillgodose vad som ur statens synpunkt kan befinnas önskvärt. Det har därför under tiden förts förhandlingar, huruvida företaget skulle erhålla ett ytterligare bidrag — det gällde nu 150,000 kronor, medan i våras bolaget begärde 300,000 kronor och 200,000 kronor beviljades. Av beloppet på 150,000 kronor motiverades 50,000 kronor med de ökade kostnaderna. Då vi som sagt kommo till den uppfattningen, att det vore riktigare att staten blev aktieägare, gällde det naturligtvis att förhandla med vederbörande beträffande de villkor, varpå detta skulle genomföras. Därvidlag gjorde sig nu, såsom brukar vara fallet, olika intressen gällande, och det hela resulterade i den överenskommelse, som i korthet angivits.

Jag medger gärna att framställningen inte var så uttömmande, som riks-

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

dagen kanske skulle ha önskat, men vi menade, att vi genom företagens styrelse kunde tillhandahålla utskottet de upplysningar som utskottet ytterligare behöfve för att taga ståndpunkt till frågan. Det resultat, som vi kommo till, är angivet i propositionen. Det är självfallet att om riksdagen sätter strängare villkor, får Kungl. Maj:t ta upp nya överläggningar med vederbörande intressenter. Från deras håll åberopades de kostnader som nedlagts i anläggningarna ute på Igelstaområdet; det återstår nu att undersöka, huruvida dessa prestationer böra uppskattas till det beräknade värdet. Vidare åberopade de den försöksverksamhet som pågått. Man hade icke tillverkat licalitbriketter, men man hade införskaffat sådana från kontinenten och prövat dem här samt upprätthållit förbindelse med de olika ingenjörer, som behöfde anlitas vid de förberedande undersökningarna, innan ansökningen ingick till Kungl. Maj:t. Det ligger ett visst arbete bakom allt detta. Huruvida det är värt så mycket som vederbörande uppskatta det till, kan jag inte bedöma, och det finns väl överhuvud taget ingen som kan göra det.

Ersättningsanspråken, som sedan stannat vid 0.3 öre per kilogram, voro från början väsentligt större och gällde 1 öre per kilogram under loppet av tre år. Vi resonerade som så, att det vore fördelaktigare att betala ett lägre belopp under en tidrymd av åtta år, ty blir det en produktion, som kan fortsätta även under normala förhållanden, vilka vi ju hoppas skola inträda inom åtta år, så måste det ju ha ett visst värde att anläggningen kommer till stånd. Om fabrikationen däremot endast skulle bedrivas under en kortare tid, stannar den totala ersättningen vid ett lägre belopp, om man betalar en mindre summa per år. Det skall naturligtvis undersökas, huruvida beloppet kan ytterligare nedprutas.

Som herr J. B. Johansson nämnde, ha vissa upplysningar lämnats till utskottet. Jag har tagit del av den ifrågavarande promemorian, och det förvånar mig en smula, att man tagit större hänsyn till den än vad utredningsmännen i styrelsen, som jag vill kalla dem, anfört i sitt svar. I promemorian från Igelsta ångsåg säges, att den ifrågavarande platsen icke är tillräckligt skogrik och att anläggningen skulle komma att förstöra naturen där. Jag skulle då vilja fråga: hade inte representanterna för Igelsta ångsåg samma åsikt, när det förhandlades med Igelsta ångsåg om att förlägga fabrikationen där? Är det den omständigheten, att fabriken lägges ungefär tusen meter från den plats, där det först var meningen att lägga den, som så förändrat de förutsättningar, som voro till finnandes under förhandlingarna, då Igelsta ångsåg till och med ville binda bolaget att köpa avfallet från ångsågen under loppet av femton år? Om hela företaget verkligen var så planlöst och huvudlöst, som man nu gör gällande, förvånar det mig att ledningen för Igelsta ångsåg ville ingå ett sådant avtal. Enligt uppgift förföll avtalet av den anledningen, att det avfall, som skulle säljas från Igelsta ångsåg, var av mindre god beskaffenhet.

Man invänder som sagt, att området icke är tillräckligt skogrikt och att fabriken därför bör förläggas där. Styrelsen, som gjort utredning på den punkten, har förklarar, att det inte är meningen att transporterera virke långa vägar för att producera träkol där, utan meningen är att träkolen skola framställas på olika områden, där man har tillgång till skog. Då säger man från Igelstaintressenternas håll — det förefaller dessutom, som om man här har att göra med ett intresse, som står emot det staten har att bevaka — att det varit bättre att lägga fabriken uppe i Norrland. Ja, det är mycket möjligt, men mig förefaller det vara mycket som talar för att man väljer en något mer central plats, när det gäller en experimentfabrik, som är den första i sitt slag i vårt land, och vi behöva skaffa maskiner och allt annat utifrån samt behöva

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

anlita sakkunskap utifrån, som skall hjälpa till med att få det hela i gång. Om denna verksamhet visar sig ha framtiden för sig, kan man ju senare bygga andra fabriker på andra ställen. Det kan ifrågasättas, om det vore riktigare att lägga fabriken, låt oss säga uppe i Norrland och förlägga den stora träkolsfabrikationen intill brikettfabriken. Då skulle ju det virke, som går åt för en produktion av 5,000 ton träkol, få transporteras långa vägar. De sakkunniga, som jag anlitat, förklara, att det är riktigare att placera ut ugnarna, av vilka tre redan äro färdigställda, i de olika skogsområdena, där man icke behöver ur bränsleförsörjningssynpunkt begränsa tillgången på ved för detta ändamål, samt sedan transportera kolen till Igelsta. Man skulle ju också få nybygga i större utsträckning, om man icke träffar avtal med dem, som redan bedriva träkolsfabrikation, om transporter av träkol, stybb etc. till brikettfabriken. Det förefaller mig, som om den tekniska utredningen på ett tillfredsställande sätt bemött de invändningar som gjorts av andra intressenter, och jag har kommit till den uppfattningen, att det är starka ekonomiska skäl som styrelsen framlagt för utskottet.

Det är mycket möjligt, att det riktiga varit att detta utvecklats i propositionen, men vi veta ju litet var, att då det gäller företag av ekonomisk art — åtminstone enskilda, men i viss mån även statliga — vill man inte framlägga allt i offentliga handlingar. Hur ofta får man inte höra ledare för industri-företag på det ena eller andra området säga: »Inte vilja vi skriva våra konkurrenter på näsan allt vad vi tänka göra.» Även om det är ett statligt intresse som man här vill tillgodose, anser jag att det ändå inte är riktigt att man offentligt omtalar allt som förekommit i saken, utan att erforderliga uppgifter under hand tillhandahållas utskottet.

Det säges också i den omtalade promemorian, att man från början tänkt sig en tillverkning på 2,000 ton, men sedan utökat detta till 6.000 ton. I departementet är det icke känt vare sig att man räknat med 2.000 ton eller att man nu tänkt utöka produktionen till 6,000 ton, utan hela anläggningen är baserad på en tillverkning av 5,000 ton och ingenting mer. Den royalty, som skall utgå med 0.3 öre, kan naturligtvis diskuteras. Men hur många gånger har man inte hört det resonemanget föras även i riksdagen att det är rimligt att folk bör ha en viss ersättning för det arbete, som nedlagts på en sak, och för de arbetsprestationer som kunna komma att krävas för att fullborda ett företag.

Utskottsreservanterna mena kanske, att man borde ha väntat med anslagsfrågan och även väntat med det ytterligare anslagsbelopp, som det nu är fråga om, tills det hela var, låt mig säga teoretiskt utrett. Men hur många gånger har man inte fått höra detta: »Här är en sak som är till nytta för det svenska folkhushållet, men hur länge skola papperskvarnarna mala, innan något kan komma fram?» Mena utskottsreservanterna, att man skulle fortsätta att mala med papperskvarnarna och, när det hela är färdigt, lägga fram frågan? Härigenom förskjutes tiden för anläggningen. Jag har menat att man bättre tjänat statens intresse med det tillvägagångssätt som förekommit. Inom industri-kommissionen finnes en viss expertis, som i fortsättningen kan biträda vid frågans utredande. När det första avgörandet träffades efter den utredning styrelsen verkställt, kunde man beställa maskiner, som det ju även tar lång tid att få hit, och jag har den uppfattningen att dessa briketter skola komma att bli till gagn såsom drivmedel för motortrafiken under nuvarande förhållanden.

Inom departementet skall man naturligtvis beakta de synpunkter, som blivit framförda, men jag tror att det vore nyttigt, om vi kunde få saken ordnad, så att anläggningen kan göras färdig och tillverkningen sättas i gång. En fördel är det ju icke minst att staten får bestämmanderätt beträffande prissätt-

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

ningen, ty det är väl ändå ett statligt intresse, att icke priserna på de kristids-surrogat, som bli behöfliga, få springa upp till vilken nivå som helst. En fördyring av dessa briketter skulle ju medföra ökade kostnader för armén, till vilken leveranser skulle ske, och även drabba folkhushållet i allmänhet genom ökade transportkostnader för olika varor.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Johansson, Johan Bernhard**, som anförde: Herr talman! Herr statsrådet nämnde något om en promemoria som utarbetats och som skulle tala till förmån för detta förslag. Den känner jag inte till. Det måtte vara något som kommit till senare, ty under utskottsbehandlingen ha vi inte haft annat än den föreliggande propositionen och utskottets utlåtande att handläggas.

Vidare säger statsrådet att industrikommissionen har givit sitt tillstyrkande. Det har för en stund sedan sagts mig av dem, som känna till saken, att industrikommissionen hade avstyrkt statsbidrag, men tillstyrkt lån med villkor om återbetalningsskyldighet.

Statsrådet yttrade också, att han förväntat att utskottet skulle skaffat ytterligare utredning i ärendet. Det sättes att utarbeta propositioner i departementet kan icke godtagas. När reservanternas beskyllas för att vilja låta papperskvarnarna mala, ber jag att få erinra om att enligt statsrådets eget nyss gjorda medgivande har det tagit minst två månader i departementet, innan man fått ihop en proposition med en så bristfällig utredning.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Det står angivet i propositionen att industrikommissionen tillstyrkt det förut lämnade understödet. Det beviljades med återbetalningsskyldighet för hela beloppet på 200,000 kronor i enlighet med industrikommissionens förslag. Att icke industrikommissionen hörts beträffande frågan, huruvida staten skall teckna aktier, beror på att jag ansett, att Kungl. Maj:t bör kunna taga ståndpunkt till denna sak och förelägga riksdagen förslag därom. Anser riksdagen, att staten icke bör teckna aktier i företaget, kan ju riksdagen säga nej till förslaget.

Herr **J. B. Johansson** talade åter om den tid frågan har legat i departementet. Jag har ju förklarat att förhandlingarna tagit sin tid. Olika intressen ha här stått emot varandra, och saken har fördröjts genom de överläggningar som ägt rum. Men under hela tiden har utredningen pågått, och förslaget är ju nu klart. Maskinerna äro beställda, och man har alltså påskynat företagets tillkomst. Det är vad jag ansett vara det viktigaste.

Herr **Lindström**: Herr talman! Man kan instämma med herr **J. B. Johansson** däruti, att den proposition i detta ärende, som har kommit på utskottets och riksdagens bord, har varit mycket bristfällig. Man fick faktiskt inte ens tillnärmelsevis de upplysningar, som man behöfde för att bedöma frågan, och självklart försvarades även utskottets arbete genom att propositionen kom så sent. Emellertid har inom utskottets första avdelning åtminstone en del av ledamöterna gjort ganska stora bemödanden att få fram sakskäl och fakta i denna fråga, och jag har efter det arbete jag lagt ned på densamma blivit övertygad om att kammaren med tillförsikt kan ge sitt bifall till det kungl. förslaget.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att ingen oenighet råder om att den produkt som här skall framställas, licalitbriketten, är förträfflig som fast motorbränsle. Det har gjorts en rad av försök med just denna brikett i A. B. Stockholms spårvägars busstrafik. Vid dessa försök närvaro en del tekniska experter. Vidare har den kände konstruktören av gengasaggregat, ingenjör Sved-

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)
lund, gjort omfattande försök med dessa briketter i långvägstrafik med lastbil. Försöken ha givit vid handen, att brikettens driftseffektivitet är 2 å 3 gånger större än vanliga träkols, och det har beträffande prisfrågan uppgivits från bränslekommissionens chef, att man kan betala 5 å 10 öre per kilogram mera för denna brikett än för vanligt trækol och ändå ekonomiskt sett vara på den säkra sidan. Jag vill alltså gärna slå fast, att det på denna punkt inte finns anledning till några tvister.

Nu ha emellertid skilda meningar yppat sig rörande lämpligheten att lämna ytterligare bidrag just till detta bolag för framställning av denna brikett, och man uppradar en hel del skäl däremot. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har ju nyss bemött de flesta av dessa skäl, så att jag vill inte gå alltför djupt in på saken. Jag önskar emellertid uppehålla mig vid en punkt, som både i tidningspressen och i övrigt har dragit uppmärksamheten till sig. Man påpekar nämligen att de enskilda intressenterna endast ha kontant inbetalat 400 kronor av ett aktiekapital på sammanlagt 50,000 kronor. Resten skulle de få tillgodoräkna sig för vissa experimentmaskiner och för de insatser, som de ha gjort för att få detta företag till stånd. Jag har inte sett de maskiner, som finnas där ute på området vid Igelsta, och även om jag hade sett dem, skulle jag väl inte vara kompetent att bedöma deras värde. Men om jag bortser härifrån, tror jag, att jag med mycket stor säkerhet kan säga, att de personer, som ha startat detta företag, ha lagt ned ett mycket stort och intresserat arbete, vilket har åsamkat dem ganska avsevärda kostnader. Frågan ligger vidare till på det sättet, att de ifrågavarande maskinerna, som ha använts vid driften i en liknande fabrik i Jugoslavien under någon tid med gott resultat, framställas av specialfabriker i Tyskland. Dessa maskiner ha de privata initiativtagarna ensamrätten till, varför det inte torde vara möjligt att komma förbi dem, om jag fattat saken rätt, ifall man skall anskaffa maskinerna.

Det är vidare en sak, som är mycket viktig i detta sammanhang: deras arbete har lett till att man har lyckats pressa ned leveranstiden för dessa maskiner ganska avsevärt. Först var det tal om att leveransen skulle taga två år. Genom förhandlingar pressades denna leveranstid ned till 6 å 8 månader. Det är inte säkert att dessa intressenter, om de nu skulle knuffas undan på något sätt, äro villiga att överlämna sitt kontrakt om maskinleveransen åt några andra, och detta skulle då medföra antingen att man inte kunde få de här maskinerna och få till stånd någon briketttillverkning efter denna metod eller också att maskinleveransen skulle bli avsevärt fördröjd. Man brukar ju, när det gäller det ekonomiska livet, också räkna med tjänster, räkna med goodwill, som man säger, och det är en ingalunda ovanlig företeelse. De människor, som det här är fråga om, ha enligt min uppfattning gjort så stora tjänster att dessa böra uppskattas till ett visst ekonomiskt värde.

Uppmärksamheten har också fästs på det förhållandet, att initiativtagarna ha förbehållit sig en royalty av 0.3 öre per kilogram för en sammanlagd produktion av 40,000 ton under åtta år.

Man kan naturligtvis diskutera den saken, och jag har för min del ansett det önskvärt, om regeringen hade möjligheter att just härvidlag vidtaga en omprövning. I och för sig är saken, såsom herrarna förstå, ingen nymodighet i det ekonomiska livet, men det är självklart ett intresse ur statens synpunkt, om man kunde komma ifrån denna royalty. Det är ganska märkligt, att man, oaktat staten tidigare genom beslut av regeringen har lämnat 200,000 kronor till detta företag, i vilket enskilda ha full bestämmanderätt över aktiekapitalet, i nuvarande läge vill hindra staten att gå vidare för att möjliggöra den ifrågasatta tillverkningen och att ge staten det faktiska inflytandet över densamma.

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

För min del anser jag den av regeringen föreslagna åtgärden att teckna aktier i detta företag såsom en säkerhetsåtgärd för staten i stället för motsatsen.

Då det emellertid finns olika meningar i det avseendet, vore det självklart av intresse, om man på något sätt kunde förena dem, och det skulle möjligen gå på det sättet, att man formulerade om utskottets motivering så att Kungl. Maj:t fick — jag vet inte om jag vågar använda ett sådant ord, när det gäller en så hög institution — en anmodan att i fortsättningen följa detta ärende med mycket stor uppmärksamhet, att vidtaga de ytterligare utredningar, som behövas, o. s. v. Till den ändan, herr talman, vill jag föreslå, att utskottets motivering kompletteras så att den kommer att lyda i sin helhet på följande sätt:

»Enligt utskottets mening hade det varit önskvärt, om Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag varit utrett på ett mera uttömmande och klagörande sätt. Utskottet har likväl icke velat motsätta sig bifall till förslaget, men förutsätter att Kungl. Maj:t innan medlen disponeras för det av Kungl. Maj:t här avsedda ändamålet verkställer den ytterligare utredning i ärendet, som synes vara av omständigheterna påkallad.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet», och så följer klämman i dess nuvarande lydelse.

Det är, herr talman, till denna motivering och till utlåtandets kläm, som jag härmed vill yrka bifall.

I detta anförande instämde herrar *Tjällgren*, *Anderberg* och *Andersson*, *Alfred*.

Herr von Stockenström: Herr talman! I likhet med åtskilliga andra ledamöter av utskottet har jag inte kunnat undgå att finna, att det förekommer en del dunkla för att inte säga tvivelaktiga punkter i det här förslaget. Jag har därför deltagit i en reservation, som går ut på avslag.

Jag kan inte heller undgå att finna att herr statsrådets eget yttrande innebär en viss osäkerhet i fråga om riktigheten av en del beräkningar och siffror, som här ha framlagts, samt i fråga om skäligheten av en del ersättningar som ha föreslagits. Det förefaller som om herr statsrådet vore beredd att göra en omprövning i vissa avseenden.

På en punkt kanske jag är tvungen att, icke korrigera men möjligen komplettera vad herr statsrådet sade. Herr statsrådet angav, att industrikommissionen hade tillstyrkt understödet av de 200,000 kronorna, och det är ju så tillvida riktigt, att industrikommissionen tillstyrkte ett förlagslån, som skulle få utgå under vissa bestämda förutsättningar och villkor. Däremot avstyrkte industrikommissionen statsbidraget. Kungl. Maj:t har redan beviljat ett statsbidrag på 100,000 kronor och ett statslån på 100,000 kronor. Av dessa belopp har statsbidraget redan, enligt vad som meddelats, utbetalats, men däremot icke ännu statslånet.

Vidare angav herr statsrådet, att detta statsunderstöd skulle återbetalas. Jag vet inte inom hur lång tid återbetalningen skall äga rum, och det framgår inte heller tydligt av propositionen, att det var meningen, att statsunderstödet skulle återbetalas. Det säges visserligen i förbigående, att under den tid, som statsunderstödet åtnjutes, skall viss kontroll ske o. s. v.

Vad nu själva sakfrågan angår är det några punkter som jag i likhet med den förste ärade talaren funnit vara rätt betänkliga. Detta gäller först och främst själva bolagsbildningen och värdet av de tillgångar, som av en enskild intressent överlåtits till bolaget mot att han fått aktiemajoriteten — han har fått 49,600 kronor av 50,000 kronor. Dessa tillgångar bestå av en mindre försöksanläggning, en kolugnsanläggning med retorter. Det finns inte alls någon

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)
briketteringsanläggning, och några briketter ha aldrig tillverkats vid försöksanläggningen, utan man har där bedrivit retortkolning, vilket ju i och för sig icke är så märkvärdigt. Retortkolningsanläggningar finnas ju på åtskilliga platser i landet. Men denna försöksanläggning har inte visat sig vara vidare lyckad, utan man har slutat upp att använda den och övergått till att bedriva den gamla hederliga milkolningen i stället. Någon briketttillverkning har som sagt aldrig ägt rum, och några anordningar för brikettering ha inte heller vidtagits. Vad en sådan anläggning är värd, där den nu står oanvänd och man kan säga förkastad av ägaren själv, det lämnar jag därhän, men jag tror inte att det kan vara så mycket.

Nu säges det emellertid, att de enskilda intressenterna ha nedlagt stort arbete på hela denna frågas lösning, att de kommit i förbindelse med en tysk maskinfabrik, som tillverkar en brikettpress, samt vidare att de ha låtit utföra försök med briketttillverkning vid den fabrik i Jugoslavien, där den här tyska pressen fanns o. s. v. Och allt det där skulle vara så värdefullt, att det finge lov att honoreras med en royalty. Herr Rickard Lindström sade, att de svenska intressenterna hade ensamrätten till den ifrågavarande tyska maskinen. Gentemot detta vill jag nämna, att denna licalitmetod inte är patenterad. Någon ensamrätt ha de således inte, men däremot lära de ha agenturen för dessa maskiner. Vem som helst av oss bör således kunna köpa dessa maskiner, om vi vilja. Vederbörande ha alltså visserligen agenturen, så att de kunna tillgodoräkna sig en viss provision, men för den skull vet jag inte, varför det skall behöva betalas en royalty i detta fall.

Jag tror visst att metoden är bra — jag har ingen anledning att betvivla, att de briketter, vi fått från Jugoslavien ha visat sig användbara och lämpliga — men jag vill påpeka, att det även finnes andra metoder för briketttillverkning. I varje fall finns det några svenska metoder för kolbrikettering, och briketter tillverkas också på några håll i landet. Jag är således inte alls säker på att just licalitmetoden, tillämpad i Jugoslavien med användning av tyska maskiner, är så avgjort överlägsen de metoder för tillverkning av kolbriketter, som använts här i Sverige. Beträffande den saken ha vi dock inte fått någon klarhet. På den punkten har industrikommissionen endast sagt, att de briketter, som den sett, äro bra, men att denna licalitmetod är så överlägsen alla andra och så svåråtkomlig, att man skulle behöva betala en stor royalty under en lång tid framåt för att få använda den, finns det inga bevis för, såvitt jag kunnat finna.

Det är vidare en annan punkt, där jag tycker man kan vara rätt tveksam, och det gäller själva läget för en sådan kolbrikettfabrik. Jag tror visst, att det är lämpligt att man försöker få till stånd en utvidgad tillverkning av kolbriketter och detta närmast av det skälet, att man vid brikettering kan taga vara på kolstybben, d. v. s. det avfall som uppkommer både vid milkolning och ugnskolning. Detta har i vanliga fall inte något värde, men om man briketterar det och behandlar det på särskilt sätt, kan det få värde. Jag tror som sagt därför att det är lämpligt att just nu, när man behöver mera bränsle i vårt land, utvidga briketttillverkningen. Däremot är jag tveksam, huruvida den plats där fabriken ligger är lämplig för bedrivandet av kolning i mycket stor skala. Det torde knappast finnas förutsättningar därför, eftersom platsen ligger inom Stockholms bränsleförsörjningsområde. Inom denna rayon sker visserligen en del kolning, men denna sker så pass mycket till förfång för vedförsörjningen till Stockholm och andra samhällen, att man inom bränslekommissionen, enligt vad jag erfarit, och även inom skogsvårdsstyrelserna i angränsande län är orolig för hur det kommer att gå i längden. Det riktiga borde väl vara, att man förlade sådana brikette-

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

ringsanläggningar till de verkliga kolningsdistrikten, där kolning förekommer i större skala och där man kan undvika långa och besvärliga transporter. Nu är det ju inte meningen att bedriva kolning vid denna fabrik, fastän man tidigare hade tänkt sig det, utan man ämnar nu forsla dit kol från andra håll. Eftersom det som sagt inte bedrivs någon avsevärd kolning inom den närmaste rayonen kring den platsen för anläggningen, nämligen vid Östertälje, få tydligen kolen lov att fraktas tämligen lång väg. Därtill kommer en annan sak, nämligen att anläggningen inte kommer att ligga vid järnväg, utan en å två kilometer från närmaste järnvägsstation, Östertälje station. Den kommer däremot att ligga i närheten av Saltsjön. Visserligen går det en landsväg fram alldeles nedanför tomtens, men det kanske kan tekniskt lösas, fastän det blir en del besvärligheter, att från prämar vid stranden frakta kolen antingen under eller över landsvägen. Den saken kan möjligen lösas, om också med en del kostnader. Men att transportera kolen dit på järnväg blir en mycket kostsam historia. Man skulle då få lasta om kolen och forsla dem på ett eller annat sätt till fabriken, och jag tror inte det är lönt att tänka sig att man skall kunna lägga ut ett stickspår till fabriken, ty det skulle dra alldeles orimliga kostnader på den platsen.

Jag anser visst, att staten bör intressera sig för kolbriketttillverkning, men jag är tveksam beträffande lämpligheten av att staten engagerar sig i en sådan briketttillverkning som den nu föreslagna just på den ifrågavarande platsen. Jag är för övrigt inte heller säker på att just den metod, man där tänker använda, är den bästa och riktigaste.

Det är de punkter, jag nu nämnt, dels alltså frågan om tillkomsten av det gamla aktiekapitalet på 50,000 kronor, dels royaltifrågan och dels även frågan om själva platsen för briketteringsanläggningen, som göra att hela saken förefaller mig mycket tvivelaktig. Jag skulle inte ha något emot, om staten ville teckna aktier och satsa ännu mera pengar, om så är, i ett briketteringsföretag, men jag vet inte om det är rätt att koppla ihop den av staten bedrivna verksamheten med just detta företag.

Jag vill också framhålla, att det förefaller, som om man skulle kunna gå den vägen att t. ex. Svenska gengasaktiebolaget, som ju har att sörja för vår försörjning med kolbränsle, finge taga hand om detta problem.

Herr talman, jag har kommit till den uppfattningen, att även med den ändring av utskottets motivering, som herr Rickard Lindström nu föreslagit och som ju närmast innebär ett visst klander emot regeringen för att inte saken är skött eller utredd riktigt så som den borde ha varit, även med denna ändring av motiveringen anser jag att det är riktigare att för närvarande gå på avslag. Skulle frågan sedermera komma upp i ett annat skick, få vi då taga den under omprövning.

Jag vill därför, herr talman, instämma i det yrkande om avslag, som här framförts av utskottets ärade ordförande.

Herr Nisser: Herr talman! Det är ju en känd sak, att kolbrikettering har varit föremål för experiment under en lång följd av år här i landet, och att det är ett synnerligen svårlöst problem, torde alla vara ense om, som ha haft något att skaffa därmed. Nu vill det ju förefalla, som om den metod, som här skulle användas, licalitmetoden, skulle vara en lycklig lösning på kolbriketteringsspörsmålet. Det vore i och för sig naturligtvis lyckligt, om så vore fallet, att man där hade en redan fullt utexperimenterad metod. Emellertid pågå för närvarande på, såsom jag vet, åtminstone tre olika platser här i landet tillverkning av briketter. Åtminstone har man på en del håll gjort förberedelser för en sådan tillverkning, och dessa försök lova också ett mycket gott resultat.

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

Det kunde därför vara skäl att avvakta resultatet och se, om inte de därvid framställda briketterna bli lika bra som de av Aktiebolaget Träkolsbriketter framställda. Säkerligen komma de förstnämnda att bli betydligt billigare, ty anläggningskostnaden ställer sig i det fallet mycket lägre. Emellertid skall jag inte ingå närmare på den saken.

Vad jag här reagerar emot är, att de tidigare intressenterna i träkolsbrikettbolaget skulle tillförsäkras en royalty av 0.3 öre per kilogram tillverkade briketter under åtta år framåt. Detta skulle då kunna tolkas så, att intressenterna liksom skulle ge staten en förmån genom att låta staten satsa dessa pengar, varför de skulle kunna föreskriva villkoren för att staten skulle få satsa dessa pengar i företaget. Det borde väl snarare vara tvärtom. Vederbörande intressenter ha naturligtvis haft svårigheter att skaffa kapital på annan väg, då intet privatintresse ansett sig kunna riskera pengar i företaget, och därför ha dessa intressenter bett att få stöd från staten. Det förefaller vara alldeles orimligt att de under sådana omständigheter skola föreskriva att de skola ha royalty. Såsom vi hörde av herr statsrådet, har man från början begärt ett mycket högre belopp, men det har nu nedprutats.

Att vederbörande gjort ett förberedande arbete genom att träda i förbindelse med den fabrik, som kan leverera maskinerna, kan vara bra i och för sig, och att de nedpressat leveranstiden för maskinerna är ju också tacknämligt, men enligt min mening har staten betydligt större möjlighet än en agenturfirma eller enskild person i landet att pressa ned leveranstider. Jag tycker alltså att staten, om den överhuvud taget skall gå in för detta företag, helt skall föreskriva villkoren för överenskommelsen. Någon royalty kan jag således inte alls finna böra ifrågakomma.

Emellertid hyser jag samma uppfattning som utskottets ordförande, att saken har framlagts i ett så outrett skick, att riksdagen rimligtvis inte nu kan gå med på att anslå ytterligare ett belopp av 100.000 kronor till detta företag. Det säges, att man inte skall kasta goda pengar efter dåliga. Man vill först ha klart för sig, att de 200.000 kronor, som staten redan har lämnat till denna fabrikation, äro goda pengar, ty äro de dåliga pengar, då skall man absolut inte riskera ytterligare belopp.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Jag vill endast meddela, att det beviljade lånet icke är utbetalat. Statsbidraget är utbetalat, men det skall återbetalas, och det kan återbetalas i form av en viss rabatt på fullgjorda leveranser. Om avtalet uppsäges, ha vederbörande återbetalningsskyldighet så snart de inte följa de bestämmelser, som äro utfärdade i beslutet rörande bidraget. Det är således inte något bidrag i den meningen, att inte staten skall ha sina pengar tillbaka.

Herr **Lindström**: Herr talman! Jag skall bara be att få erinra om vad industrikommissionen yttrade i fråga om proven med dessa briketter. Den sade — det står i propositionen — att ifrågavarande briketter utgöra ett utmärkt bränsle för koleldade gasgeneratorer och att det är synnerligen önskvärt, att denna tillverkning av dylika briketter kommer till stånd. Det är enligt kommissionens mening ett statsintresse, att tanken på en tillverkning av licalitbriketter i Sverige blir förverkligad. Jag vill framhålla detta för att ytterligare understryka, vilket värde just dessa briketter ha.

Sedan var det fråga om royaltyn. Jag har redan sagt, att jag finner att detta spörsmål kan diskuteras och att det är naturligt, att olika meningar framträda, när det gäller detsamma. Men jag vill också påpeka, att de en-

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

skilda intressenter, som ha agenturen för de specialmaskiner det här gäller, ha lovat staten att ställa sin erfarenhet för nya företags grundande till förfogande utan något vederlag. De avstå sålunda självmant från att utvidga en verksamhet, som de, om denna anläggning nu visar sig gå bra, vilket vi hoppas, säkerligen skulle ha möjligheter att göra. Man kan möjligen tvista om huruvida det är värt ett vederlag av den karaktär, som det här talas om, men jag vill i alla fall ha påpekat denna sak.

Det är inte så lätt, och det har herr Nisser nyss understrukit, att få lämpliga pressningsmaskiner för denna briketttillverkning. Det är just när det gäller att få fram sådana pressningsmaskiner, som svårigheterna ha yppat sig. Jag ber att få erinra om att det för inte länge sedan gjordes ett försök här i Sverige att pressa briketter med en svensktillverkad press. Denna gick emellertid sönder och blev skrot i första omgången. Den här pressen har, som jag förut sagt, använts för brikettering i Jugoslavien, och det provet har visat sig slå väl ut. Jag vill också påpeka, att de briketter, som ha använts här hemma för de prov, som utförts, ha framställts i Jugoslavien men ha framställts av svensk råvara, vilket understryker att dessa maskiner kunna vara lämpliga även för oss.

Jag kommer därefter till vad herr von Stockenström sade om läget för den nu planerade briketteringsfabriken. Det har, såvitt jag kan förstå, blivit ganska klart utrett genom de resonemang, som ha förts av medlemmar i andra särskilda utskottets första avdelning med vissa experter, att man inte från det hållet gör några vägande invändningar emot läget för fabriken. Man understryker också att det bör gå att tillgodose råvarutillførseln till denna fabrik. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det är meningen att använda stybb, — nu ett tämligen värdelöst ämne — och det blir ganska mycket stybbavfall vid t. ex. krossning av gengaskol här i Stockholm. Detta avfall kan utnyttjas. Vidare kan man kola sågspån, som också kan användas vid pressning av briketter, och dessutom kan man, som sagt, tillgodogöra sig ugnskolade träkol från privata företagare. Såvitt jag ser, behöver man inte hysa någon farhåga för att denna relativt begränsade tillverkning av 5,000 ton briketter per år skall få några svårigheter på grund av råvarubrist.

Jag tror därför att man med tämligen stort lugn kan acceptera det förslag, som jag här tillåtit mig att framställa.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr Rickard Lindström citerade nyss industrikommissionens yttrande, men som kammarens ärade ledamöter torde ha observerat talades i detta yttrande endast om briketternas lämplighet och om önskvärdheten att erhålla briketter. Det är ju klart, att från den synpunkt, som industrikommissionen företräder, är det mycket önskvärt, att en briketttillverkning kommer till stånd, men det är ju inte det, som är huvudsaken i detta ärende, och det framgick inte, att industrikommissionen på något sätt yttrat sig om huruvida detta företag vore lämpligt att handhava rörelsen, om företagets ekonomiska ställning, om lämpligheten av royalty, om den ifrågasatta fabriken belägenhet o. s. v., allt på frågan inverkan omständigheter. Jag ber särskilt att få hänvisa till vad herr von Stockenström nyss yttrade; han känner personligen till detta företag och dess belägenhet.

Nu har herr Rickard Lindström under överläggningen gjort ett yrkande angående motiveringen, som innebär, att Kungl. Maj:t skulle ägna frågan en förnyad omprövning, innan detta riksdagsbeslut sättes i verket. Jag undrar, om det kan vara lämpligt att gå till väga på det sättet, att riksdagen accepterar ett förslag, som är fotat på så lösa grunder som det förevarande, då ingen av oss vet, hur det kommer att te sig i verkligheten, när pengarna blivit ut-

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

betalade, och bara överlämnar åt Kungl. Maj:t att göra som Kungl. Maj:t finner för gott. Är det inte rimligare, att riksdagen får propositionen åter i bättre utrett skick vid nästa riksdag, om det efter den undersökning, som under alla förhållanden måste komma till stånd, skulle befinnas lämpligt, att staten satsar penningar i företaget? Det skulle te sig mycket egendomligt, om kammaren efter den diskussion, som här förts i sakfrågan, skulle nöja sig med att godtaga herr Rickard Lindströms förslag.

Jag vidhåller alldeles bestämt mitt yrkande om avslag på det föreliggande förslaget.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: I anledning av vad herr J. B. Johanson och herr von Stockenström sagt vill jag bara meddela, att i industrikommissionens yttrande, där kommissionen tillstyrker att tillverkningen kommer till stånd och anför att briketterna äro ett utmärkt bränsle för den drift det här gäller, säger kommissionen till sist, att det synes vara ett statsintresse, att den vid Igelsta ångsåg påbörjade anläggningen utan dröjsmål fullbordas.

Det föreföll av herr J. B. Johanssons anförande, som om kommissionen icke tagit ståndpunkt till hurvida det skulle vara detta företag, som skulle sköta tillverkningen, men det har kommissionen gjort positivt i sitt yttrande.

Herr von Stockenström: Vad läget för den ifrågasatta fabriken beträffar, är det ju givet att man kan förlägga en briketteringsanläggning var som helst, men jag tycker man skall förlägga den där frakterna bli så billiga som möjligt. Jag tycker det är rimligare att förlägga en sådan anläggning där det bedrivs mycket kolning, och vad jag absolut tycker är olämpligt, är att, som det här föreslås, bygga fabriken ett stycke från järnvägen. Igelsta ångsåg ligger vid järnväg, och den tidigare planerade försöksanläggningen, vars område dock var alldeles för litet för en anläggning av denna storleksordning, skulle ha lagts nära järnvägen. Men den tomt man nu förhyrt — för övrigt på ecklesiastisk mark — ligger 1 à 2 kilometer från järnvägen, och jag kan inte tro annat än att detta kommer att fördyra det hela avsevärt.

Sedan sade herr Lindström, att i denna royalty skulle även ingå ersättning för att man ställde sin sakkunskap till förfogande och avstode från att främdeles själv göra sådana här anläggningar. Ja, för att man avstår från att grunda sådana här, vi kunna kalla det luftbolag och från att skaffa sig statsbidrag och statsunderstöd av olika slag, tycker jag inte man behöver någon särskild royalty som ersättning.

Sedan, herr talman, vill jag säga beträffande hela denna sak, att man kan ju tycka, att i vår tid, när vi rulla med miljonerna ganska rundhänt, äro 100,000 kronor inte ett så stort belopp, men jag tycker i alla fall att vi skola akta oss för att med berätt mod ge oss in på kristidsföretag av det slag, som tyvärr i en del fall förekom under förra världskriget men som jag hoppas man skall slippa se i så stort antal nu.

Jag har i alla fall varnat, herr talman.

Herr Nordenson: Herr talman! Jag har inte kunnat undgå att i likhet med fyra av de föregående talarna finna utredningen i denna fråga väl knapphändig. Jag har också fäst mig vid att den knappast kan sägas vara riktigt up to date. Jag vill också erinra om att industrikommissionen nog varit mer restriktiv än Kungl. Maj:t, eftersom kommissionen tillstyrkt understödet endast i form av lån och endast i den mån som anläggningarna bli färdigställda och då mot inteckningar. Kungl. Maj:t har i stället betalat ut hälften som statsbidrag.

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

Vidare synes det mig, att det hade varit all anledning att höra en annan instans, nämligen ingenjörsvetenskapsakademien, som ganska ingående har sysslat med dessa problem, varit i kontakt med olika företag i landet, som ha intresserat sig för desamma, och således har förutsättningar att bedöma denna fråga. Men det som synes mig kanske allra betänkligast, är att man här lämnat ett anslag den 7 juni i år på 200,000 kronor och redan den 27 september är färdig att lämna detta ytterligare bidrag, enligt min mening utan att det finns tillräcklig utredning, om det nya läge, som man då befinner sig i, verkligen motiverar anslaget. Det borde väl då ha framlagts någon närmare utredning från ledningens sida, bland annat från denna styrelse, i vilken jordbruksministern har insatt ledamöter, vilka, såvitt jag kan se i propositionen och utskottsutlåtandet, hela tiden äro anonyma. Det borde, menar jag, ha kommit något utlåtande från denna styrelse om vad som hänt, vilka resultat man kommit till och i vad mån dessa resultat verkligen motiverade den föreslagna nyinvesteringen. Men något sådant utlåtande föreligger icke. Man säger endast, att det nu är lättare att se, vilka kostnader det hela medför. Även i detta avseende anser jag att det hade funnits skäl att fråga någon instans. Jag tror man hade haft allt skäl att dels infordra ett sådant yttrande, dels också remittera det till industrikommissionen, som har möjlighet att bedöma de resultat, man kommit till, och avgöra, om det verkligen är värt att investera ytterligare medel i företaget. På den punkten anser jag att hela förslaget har så uppenbara brister, att det icke är riktigt att nu anslå mera medel. En sådan utredning bör snarast förebringas, och om den leder till ett tillfredsställande resultat, så kunde ju frågan framläggas i början av nästa riksdag.

Slutligen vill jag i fråga om utbetalandet av royalty helt instämma i vad som har framhållits av herr von Stockenström och herr Nisser, att det i det läge denna fråga har, då det icke synes föreligga något egentligt uppfinnarinitiativ eller något därmed jämförligt att belöna, förefaller fullkomligt omötkiverat att utbetala en dylik royalty.

Jag ber, herr talman, att på grund av vad jag anført få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Jag förstår nog herr Nordensons invändning, och det är kanske samma skäl som ligger bakom reservationen. Herr Nordenson menade, att företaget icke skulle få något bidrag från staten i form av lån eller på annat sätt utan att man på annat håll först kunde skaffa sig vad som behövdes för att sätta företaget i gång. Ett företag kommer ju icke till stånd utan att det ligger ett tillräckligt kapitalintresse bakom, och om det är den synpunkten som förestavat reservationen, kan jag ju förstå den.

Beträffande den försöksanläggning, som herr von Stockenström talade om, har jag inte hört talas om den. Herr Nordenson ansåg att industrikommissionen borde få yttra sig om detta, men det har den gjort, och den har sagt att försöken utfallit tillfredsställande och att det enligt kommissionens sätt att se är angeläget att fabrikationen kommer till stånd. Det säges positivt, att det av den anledningen synes böra beredas möjlighet, att anläggningen kan uppföras i Igelsta på det område, som det då var fråga om.

Då säger herr von Stockenström, att detta icke är något särskilt lämpligt område. Det är ju möjligt, att herr von Stockenström i det fallet besitter större sakkunskap än industrikommissionen, men jag räknar med att industrikommissionen har förhört sig med fackmän på de olika områdena, innan den avgivit ett så positivt yttrande som den har gjort.

Vad beträffar styrelseledamöterna ha de, som äro praktiskt förfarna i fabrikation på detta område, tillstyrkt det påtänkta systemet. Om tillverkningen

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)
icke lyckas — därest riksdagen bifaller förslaget — visar det sig ju, att herr von Stockenström varit mera sakkunnig än styrelsen; skulle det däremot gå bra, så är det väl styrelsen som bedömt saken riktigare än herr von Stockenström.

Herr Nordenson: Herr talman! Jag tror att statsrådet missförstod mig. Det var inte min mening att förutsätta, att medel skulle skaffas från annat håll, men jag ansåg att det borde bli utrett, huruvida det resultat man under mellantiden kommit till och de kostnadskalkyler och utredningar, som under denna tid gjorts, verkligen voro av den bärighet, att det fanns anledning att investera ytterligare medel från statens sida. Det var den saken, jag ansåg borde ha remitterats till industrikommissionen eller ingenjörsvetenskapsakademien, kanske till bådadera, så att man hade fått en fastare basis att bygga på, innan man gör denna ytterligare investering.

Herr von Stockenström: Det är tydligt, att det nu är fråga om en utvidgning av denna verksamhet utöver vad man tidigare tänkt sig. Det var ju så, att man först arbetade på en försöksanläggning, som sedan skulle utvidgas, men denna försöksanläggning har aldrig blivit färdig. Nu vill man sätta i gång med tillverkning i betydligt större skala än man tidigare hade tänkt sig.

Sedan vill jag, herr talman, ytterligare understryka vad jag redan förut sagt, att jag anser det vara på sin plats, att staten i den kristid, vari vi nu befinna oss, verkligen engagerar sig även för brikettering av träkol, ty man tar då vara på ett avfall, som kan få ett visst värde som bränsle. Men jag är tveksam och mycket tveksam, om detta lämpligen bör göras på den plats och genom det företag som det här är fråga om. Jag tror att det kan göras på bättre sätt och efter sundare linjer än här föreslås.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om avslag, vari naturligtvis icke ligger, att om propositionen nu avslås, frågan icke skulle kunna tagas upp igen, då den blivit utredd på annat och bättre sätt.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Jag vet inte, om jag skall behöva upprepa det flera gånger: det är inte fråga om en utvidgning; anläggningen och fabrikationen äro av precis de dimensioner och den kapacitet, som i ansöknings angavs och som industrikommissionen har tillstyrkt. Sedan har bolagets styrelse i samråd med tekniker på området, såväl utländska som svenska, i den mån det gått att anlita teknisk sakkunskap inom Sverige, gjort en första undersökning, och på grund av den undersökningen har maskineri beställts. Om inte anläggningen slutföres, är alltså det utlägg, som gjorts för maskinerna, förlorat. De beställningarna ha grundat sig på sådana undersökningar, som herr Nordenson nämnde att man borde göra.

Jag är den förste att erkänna att propositionen kunde ha varit något fylligare, men de undersökningar, som herr Nordenson begärde, äro utförda av styrelsen med hjälp av den sakkunskap den kunnat anlita.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels, av herr Lindström, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att näst efter första meningen fortsattes sålunda: »Utskottet har likväl icke velat motsätta sig bifall till förslaget, men förutsätter att Kungl. Maj:t innan medlen disponeras för det av Kungl. Maj:t här avsedda ändamålet verkställer den ytterligare utredning i ärendet, som synes vara av omständigheterna påkallad. Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet», dels ock att utskottets hemställan skulle avslås.

Ang. aktieteckning i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt med godkännande av utskottets motivering samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarade herr talmannen sig finna propositionen på bifall till herr Lindströms yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits avslag, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 74 med den av herr Lindström under överläggningen föreslagna ändringen i motiveringen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid rösträkning begärdes, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 39;

Nej — 36.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra särskilda utskottets utlåtande nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en lånefond för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till importörer och exportörer för vissa krigsförluster.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i proposition nr 83 gjorda framställning hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att Kungl. Maj:t finge lämna statens krigsförsäkringsnämnd bemyndigande att med sådana försäkringshavare, som avsåges i statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 29 november 1940, ingå förlikning efter i huvudsak de grunder, som i statsrådsprotokollet angivits.

Herr *Mannerskantz*: Herr talman! Denna proposition innebär förslag till en kompromiss mellan olika intressen i fråga om krigsskadeförsäkringar för varor, som varit avsedda att importeras eller exporteras. Vid första påseendet kan man ju tycka, att den föreslagna lösningen kan vara skälig, och i stort sett

Ang. ersättning till importörer m. fl. för vissa krigsförluster.

Ang. ersättning till importörer m. fl. för vissa krigsförluster. (Forts.)
har jag för min del ingenting att anmärka emot den, men vid närmare undersökning finner man dock, att detta egentligen mest gäller i fråga om stapelvaror, mera standardiserade varor. Exportören kommer ju då icke i sämre läge än han hade varit, om godset aldrig kommit ombord. Han ökar då endast sitt lager, som han i varje fall på grund av sin tillverkning måste hålla. Emellertid föreligger det en viss olikhet, när det rör sig om sådana varor som ha tillverkats på särskild beställning från utländsk köpare. Det rör sig här närmast om exportvaror, och det förekommer, att en utländsk köpare beställt till exempel en viss sorts glas, som är format eller målat på sådant sätt, att det icke kan försäljas vare sig här hemma eller i något annat land än det land som köpt varan. I ett sådant fall har avlastaren icke någon utsikt att kunna sälja varan till annat land eller att kunna få ut den på hemmamarknaden. Det finns också vissa pappersorter, som tillverkas i rullar av en bredd som användes för tidningar i ett visst land, men som äro omöjliga att sälja på något annat håll. I sådana fall måste man säga, att läget är annorlunda.

Det tillkommer också en annan omständighet. Dessa exportvaror säljas i många fall av småindustrier — jag känner till många sådana i min hembygd — och det har varit vanligt, att de säljas fob svensk hamn. Detta har varit en långvarig praxis; i början på kriget, alltså på hösten 1939, var det förfarandet regel, och som en konsekvens därav följde, att lastmottagarna, alltså köparna i utlandet, också tecknade krigsriskförsäkring. Emellertid fordrade de svenska bankerna i slutet av 1939, att alla varor, för vilka likvider skulle indragas genom dokument genom svenska banker, skulle krigsriskförsäkras hos krigsförsäkringsnämnden i Sverige, och exportörerna hade då intet annat val än att gå med på den saken. Huruvida krigsförsäkringsnämnden hade påverkat bankerna, är ju inte gott att veta, men det kan ju tänkas att så är fallet. Det är emellertid uppenbart, att om krigsriskförsäkringen tecknats av mottagaren, den utländske köparen som beställt varan, hade exportören undgått de risker, som nu visat sig vara ödesdigra, och det är också sannolikt att mottagaren fått ut försäkringen i sitt hemland, då godset kastats tillbaka på grund av krigförande makts ingrepp. Även om juridiska grunder skulle saknas för krav på ersättning för dylika förluster, menar jag att där förefinnes en skillnad mot de sedvanliga krigsförlusterna. Det är detta som gör, att man enligt min mening borde vid tillämpningen taga en viss hänsyn till sådana fall, där det rör sig om specialvaror, som icke kunna säljas annat än efter gjord beställning. Vidare borde man taga hänsyn till vissa ömmande fall.

Jag hade helst sett, att man i utskottsutlåtandet satt in en mening, som hade möjliggjort detta, men jag hade tyvärr icke tillfälle att närvara vid utskottets sista sammanträde. Jag skulle nu endast vilja uttrycka den förhoppningen, att ett sådant hänsynstagande till specialfall måtte ske. Jag tror också att man annars får räkna med att det blir ett stort antal processer, då nu de två dispaschörerna här i Sverige dömt olika i precis likartade fall. Om man vore benägen att medge vissa undantag, så kan det ju hända att man sluppe sådana processer, och det vore ju ur alla synpunkter trevligast och kanske även billigast för staten.

Jag har med dessa ord endast velat nämna dessa speciella fall och har icke nu något annat yrkande än om bifall till utskottsförslaget, men det kan ju hända, att det kan bli nödvändigt att återkomma i denna sak.

Herr Nordenson: På grund av den långt framskridna tiden skall jag fatta mig kort, men jag har i likhet med herr Mannerskantz några erinringar att göra.

Ang. ersättning till importörer m. fl. för vissa krigsförluster. (Forts.)

När jag i våras interPELLERADE i denna fråga, ställde sig herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet ganska avvaktande till hela problemet om ersättningar. Han ville inte taga ställning till det då. Sedermera ändrades ju förhållandet därigenom, att krigsförsäkringsnämnden förklarade, att de laster, som hade blivit upplossade i England, Frankrike och andra krigförande länder, voro försäkringsgilla, och för dem har ju ersättning utbetalts. Däremot har man icke ansett sig böra utbetala ersättningar för sådana laster som lossats i neutrala länder. Det föreliggande förslaget utgör i det avseendet ett framsteg, men det förefaller mig att det kanske borde ha gått något längre. Restriktionerna förefalla mig väl hårda. Man har begränsat sig till att befullmäktiga nämnden att lämna ersättning för frakter, lastnings- och lossningskostnader, premier och dylikt men däremot icke för förluster vid varupartiernas försäljning, och det är uppenbart, att här kan inträffa en mängd fall av särskilt ömmande art. Herr Mannerskantz har redan understrukit en del, och jag skulle vilja taga ännu ett exempel. Det finns partier av textilvaror, som inköpts i Japan och som omdirigerats till amerikansk hamn, där de lossats men där de på grund av kontingenteringsbestämmelser äro osäljbara, vilket således kan leda till totalförlust. I ett sådant fall synes det mig uppenbart att det föreligger ömmande skäl som kunna ge berättigande åt att från statens sida även lämnas ersättning för förlusten å varan. Jag tror därför att det hade varit praktiskt lyckligt, om man i krigsförsäkringsnämndens fullmakt hade inrymt även möjligheten att ta hänsyn till sådana förhållanden vid träffandet av överenskommelser. Dispassörerna ha ju, som herr Mannerskantz påpekat, uttalat sig i direkt motsatta riktningar, och den juridiska sakkunskapen står alltså delad med avseende å ersättningsskyldigheten. Man har således all anledning att vänta mycket omfattande processer. Jag tror det hade varit lyckligt, om man berett nämnden möjlighet att ta hänsyn även till sådana speciella fall, där valutaförlusten varit stor, och ersätta den åtminstone partiellt för att därigenom röja en mängd av dessa fall ur vägen. Jag är rädd att den önskade effekten inte kommer att nås med den fullmakt som är lämnad.

Till sist vill jag understryka att bland de kostnader som äro avsedda att kunna ersättas är inte lagringskostnaden nämnd, och under hand har det sagts att man inte kan räkna med att denna skall ersättas. Den är sålunda inte inkluderad i uttrycket »m. m.» i den kungl. propositionen. Om så är förhållandet, skulle jag livligt vilja beklaga det, ty detta är uppenbarligen en sådan kostnad som bör jämföras med sådana kostnader som frakt o. dyl. Jag beklagar att statsrådet icke är närvarande och kan lämna någon deklARATION på denna punkt, men skulle så vara fallet, att lagringskostnaden icke är inkluderad, tror jag att verkningarna av propositionen bli ännu mindre än jag förut antytt. Jag får därför uttala den förhoppningen, att åtminstone lagringskostnaden inkluderas i de kostnader, som nämnden får rätt att lämna ersättning för.

Jag har, herr talman, intet särskilt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande andra särskilda utskottets utlåtande nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förskilda ändamål å drift- och kapitalbudgeten äskade anslag, hänförliga till tilläggsstat I för budgetåret 1940/41.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till
föreläsningar
i krisfrågor.

Punkten 5.

I denna punkt hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 81 under åttonde huvudtiteln därom framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte till Föreläsningar i krisfrågor å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 anvisa ett anslag av 50,000 kronor.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Jag har vid utskottets första behandling av detta ärende förgäves sökt få klarlagt, när det gäller dessa 50,000 kronor som skulle användas till upplysningsverksamhet i krisfrågor, om man verkligen kan tro, att anslaget kommer att ha någon effekt. Det måste vara en oerhört liten procent av alla människor, vilka behöva ha reda på dessa åtgärder, som bli i tillfälle att åhöra föreläsningarna, och jag tror att denna upplysningsverksamhet huvudsakligen måste läggas på andra områden, framförallt på radion.

I denna tid betraktas ju en summa på 50.000 kronor nästan med förakt på grund av dess litenhet, men jag tror inte att det skadar att man synar alla belopp, vilken storleksordning de än ha, och beviljar ett anslag endast om man är övertygad om att nå det avsedda syftemålet.

Jag har närmast begärt ordet, herr talman, för att rätt och slätt yrka avslag på detta anslag, då jag inte tror att man därmed når det syftemål som man vill vinna.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Jag ber under hänvisning till vad som anföres i motiveringen att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 6—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av det återstående ärendet på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Anmälades och godkändes första särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m.; och

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 5 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt.

Interpellation
ang. åter-
ställande av
vägfreden.

Herr **Lindhagen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag har i dag på min pulpet upptäckt ett nytt principbetänkande i trafiksäkerhetsfrågan. Denna fråga om återställande av vägfreden i landet har oskäligt fördröjts genom åren. Den är vidare ställd i ytterligare longörer genom detta principbetänkande, vilket icke heller innehåller någonting om de åsikter, utredningar,

Interpellation ang. återställande av vägfreden. (Forts.)

äskanden och beslut, som under de föregående åren vidlyftigt hava ägt rum i riksdagen.

Jag tillåter mig vidare erinra, att det fortsatta arbetet icke måtte taga sikte på att hela frågan skall vänta, tills alla planer och förslag kunna på en gång utföras, utan inrikta sig på partiella reformer.

I anledning av dessa erfarenheter i dag anhåller jag om kammarens tillstånd att få till kommunikationsministern framställa följande frågor:

1) När kan det överhängande problemet om återställande av vägfreden i landet antagas leda till praktiska resultat och således även den riksdagsskrivelse, som avläts år 1935 om viss del i den då väckta generella motionen I: 21 i förenämnda brådskande angelägenhet?

2) Kan därvid förväntas att då även ägnas något övervägande av de ingående motiverade detaljspörsmål, som i nämnda motion, samt i motionerna I: 10 år 1936 och I: 197 år 1937 jämte interpellation sistnämnda år framlagts till belysande av vägfredens mångskiftande problem?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
